

چکیده مقالات

قرآن و معارف

دومین همایش بین‌المللی

دانشگاه فردوسی مشهد

۲۱ و ۲۲ آذرماه ۱۴۰۳

پژوهشکده علم و قرآن

چکیده مقالات

دومین همایش بین المللی قرآن و علم

دانشگاه فردوسی مشهد / ۲۱ و ۲۲ آذرماه ۱۴۰۳

2nd International Conference on Science and the Quran

11, 12 December 2024, Ferdowsi University of Mashhad, Iran

۵۱۹۷۶-۰۳۲۴۱

مجموعه چکیده مقالات دومین همایش بین المللی قرآن و علم
به اهتمام پژوهشکده علم و قرآن دانشگاه فردوسی مشهد

رئیس شورای سیاست‌گذاری:

دکتر جمیله سادات علم‌الهدی، عضو هیئت علمی دانشگاه شهید بهشتی و
دبیر ستاد تعلیم و تربیت شورای عالی انقلاب فرهنگی

دبیر علمی:

دکتر لاله رفعت متولی

اعضای کمیته علمی:

دکتر جلال پیکانی

دکتر محمد اقبال چودھری

دکتر لاله رفعت متولی

دکتر چارلز رمزی

دکتر جمیله سادات علم‌الهدی

دکتر مصطفی مرادی

دکتر سید محمد صادق موحد

دکتر سید هاشم میری حکیم آباد

دکتر محمود واعظی

دکتر کریستوفر هانکوک

دبیر اجرایی:

دکتر حسین بذرافشان

آذرماه ۱۴۰۳

همه حقوق چاپ و نشر این اثر محفوظ است.

فهرست مطالب

سخنی با شما	۱
سخن رئیس شورای سیاست‌گذاری	۲
سخن دبیر علمی	۵
سخنرانی‌های اصلی و مشترک	۶
لذات سوژگی و جایگاه عقل در رئالیسم اسلامی	۷
معرفی مباحث و نتایج پروژه فعل الهی (DAP)	۱۰
تعارض‌های موهوم میان تئوری‌های علمی و اصول الهیاتی	۱۱
چندجهانی علیه اثبات‌گرایی (پوزیتیویسم)	۱۲
رویکرد شبکه‌ای در تفسیر قرآن	۱۳
علوم طبیعی: علوم پزشکی و علوم زیستی	۱۴
الهام‌بخشی و افق‌گشایی قرآن در پارادایم‌های علمی- زیستی (بازتعریف علوم زیستی بمثابه شعائرالله)	۱۵
طراحی نظام اعتباربخش طبیب برای ارتقای کیفیت زندگی با الهام از نظریه قرآنی حیات طیبیه	۱۶
اشارات علمی قرآن کریم در طب و علوم زیستی در آیات منتخب با خطاب "کلوا" با رویکرد معرفتی در بایدها و نبایدهای خوراکی و عملی مطابق اوامر و نواهی الهی	۱۷
خوراکی‌های حلال و حرام: محور میکروبیوتا-روده-مغز	۱۸
بررسی سازوکار اندام‌های مرتبط با تولید و دریافت امواج صوتی توسط مورچه‌ها	۱۹
زنبور عسل: شناخت، ادراک و حسگری	۲۰
زاغ به عنوان معلم انسان	۲۱
اختلاف رنگ‌ها در قرآن و علم	۲۲
الهام از آیه ۴۱ سوره مبارکه عنکبوت در علم و فناوری	۲۳
اثرات روزه‌داری متناوب بر درمان بیماران مبتلا به سرطان	۲۴
شواهد علمی ضد سرطانی مرتبط با خاصیت شفابخشی عسل در قرآن کریم	۲۵
بررسی گیاه زنجبیل (Zingiber officinale) در قرآن، روایات و کاربردهای درمانی آن	۲۶

جایگاه انسان در دنیای علم	۲۷
چالش‌های تفسیر قرآن در مواجهه با علم: آیه ۷ سوره طارق و تلاش‌های نوین در رفع تعارض	۲۸
تأملی در وراثت‌پذیری ژنتیکی ویژگی‌های رفتاری انسان: مطالعه میان‌رشته‌ای قرآنی	۲۹
بررسی مفاهیم فرگشت و تکامل در قرآن کریم و علوم زیستی: تأثیر زیست‌شناسی در فهم تکاملی موجودات زنده	۳۰
نقش آب و میدان‌های زیستی در حیات: تحلیل علمی و معنوی با الهام از آیات قرآن	۳۱
مطالعه علمی امکان زنده ماندن در بدن نهنگ با الهام از داستان حضرت یونس (ع) در قرآن	۳۲
The Effect of Holy Quran-Based interventions on Premature Infants: A Systematic Literature Review	۳۳
Apitherapy as a new health field indicating the importance of honey bees in the holy Quran	۳۵
Misconceptions about evolution: A systematic analysis of Islamic texts demonstrates a lack of contradiction with evolutionary principles	۳۶
علوم طبیعی: علوم شناختی، علوم پایه و فناوری	۳۷
شنود قلبی: ارتباط دو سویه بین قلب و مغز	۳۸
چشم انداز توسعه علم و فناوری با الهام از آیات سوره نمل در قرآن کریم	۳۹
تاملی بر تعارض بیان قرآن علیم و توضیح پوزیتیویستی پدیده‌های طبیعی	۴۰
نگاهی به قرآن، علوم پایه و فناوری	۴۱
هوش مصنوعی در خدمت قرآن کریم: رویکردی نوین در مدل‌سازی معنایی قرآن کریم	۴۲
رویکردی جدید در استنتاج آغازمندی زمانی عالم طبیعت از آیات قرآن کریم	۴۳
هوش مصنوعی و فهم قرآن	۴۴
امکان‌سنجی و ارزیابی شبیه‌سازی شکل‌گیری امت با ابزارهای دانش سیستم‌های پیچیده	۴۶
ارزیابی تأثیر سیاست‌های خرد اقتصادی اسلامی و غیراسلامی بر عدالت اقتصادی یا ابزار شبیه‌سازی سیستم‌های پیچیده	۴۷
بررسی تطبیقی آموزه‌های قرآن و فناوری اطلاعات	۴۸
نحوه کارکرد جهان براساس نظریه مکانیک کوانتومی	۴۹
مطالعه تطبیقی تصویر قرآن از کیهان و مدل بطلمیوسی	۵۰
توصیف تصویر آسمان شب بر اساس آیات قرآن	۵۱
احتمال اعجاز علمی "والارض بعد ذلک دحها" در بیضی وار بودن نقشه‌های صحیح جغرافیایی	۵۲
ابرها و باران در قرآن: بینشی نو به پدیده‌های طبیعی	۵۳

تکامل هستی بر پایه تعادل و پایداری با تکیه بر دعای عرفه	۵۴
تبیین مؤلفه‌های سلامت ذهنی از منظر قرآن کریم	۵۵
واکاوی اثربخشی ایمان و دلبستگی به خدا در سلامت روان از منظر قرآن کریم	۵۶
اثر طهارت بر توانمندی شناختی مغز	۵۷
امکان وجود حیات در سیاره‌های قفل گرانشی با الهام از آیات قرآن	۵۸
تأثیر صوت و کلمات بر ذهن انسان: مروری بر مفاهیم علمی و کاربردی	۵۹
Exploring the Quranic Thematic Structure: A Computational Approach using Network Analysis and Topic Modeling	۶۰
Contemplation in the Holy Quran with a Focus on Nanomaterials in the Field of Photocatalysts	۶۱
علوم انسانی	۶۳
شاخصه‌ها و ضوابط استنباط علوم انسانی قرآن بنیان	۶۴
نسبت آموزه‌های جهان شناسی طبیعی قرآن با علوم طبیعی	۶۵
فضیلت در قرآن و ارتباط آن با علم	۶۶
مواجهه علم جدید با رویکرد دینی و اسطوره‌ای به علم	۶۷
بررسی سلامتی (جسم و روح) و دین داری از دیدگاه اسلام و قرآن	۶۸
بررسی مفهوم ذکر در قرآن از منظر علوم شناختی	۶۹
چالش علم و دین: چرا افول دینداری در کشورهای مسلمان کندتر است؟	۷۰
کارکرد طرحواره‌های تصویری در سورة انسان با تکیه بر نظریهٔ لیکاف و جانسون	۷۲
چگونگی دلالات و افادات علمی قرآن مجید	۷۳
فرا ترکیب مطالعات مفهوم قلب در قرآن کریم	۷۵
سرشت فلسفی استدلال به نشانه‌های خلقت در نظام الهیاتی قرآن مجید	۷۶
شورا و مشارکت سیاسی حداکثری مشروط (واکار گزارانه)	۷۷
بررسی واژه‌های مرتبط با مبحث صوت در قرآن کریم	۷۸
أثر القصة القرآنية على العقل والسلوك	۷۹
Faith, Ontological Security, and Health: A Theoretical Exploration	۸۰
The Holy Quran and Governance of Will: The Role of Willpower in Addressing Social Challenges	۸۱

From Waste to Worth: Quranic Ethics and Timo Rissanen's Zero-Waste Philosophy	۸۲
Solutions of soft economic war In the reign of Imam Ali (peace be upon him).....	۸۳

•————سخنی با شما————•

بسم الله الرحمن الرحيم

سخن نخست: علم نافع چیست؟

امروزه منافع علم مهم‌ترین انگیزه مردم برای پذیرش سیاست‌های توسعه علم و فناوری است. با این حال، هر اقدام ملی یا بین‌المللی برای ایجاد زنجیره‌ای پایدار و توسعه‌یابنده از تحقیقات و آموزش‌ها نیازمند استدلال‌هایی است که ارتباط این تحقیقات را با منافع ملی، زیست‌محیطی یا جهانی آشکار کند. برگزاری کنگره قرآن و علم نیز دلایل متعددی دارد که یکی از آن‌ها مقابله با خشونت علیه علم و عالمان است.

در گذشته، حاکمان ستمگر اغلب به عالمان بدگمان بوده و آن‌ها را مورد آزار و اذیت قرار می‌دادند یا به شکل خودپسندانه از آن‌ها سوءاستفاده می‌کردند. اما خشونت نسبت به دانش، دانشگاه و دانشمندان امروزه نیز، هم از نظر کیفیت و تنوع و هم از نظر کمیت، افزایش یافته است.

گزارش‌های فراوان و معتبری از افزایش قربانیان جنگ، خشونت جنسی، سقط جنین، کودکان کار، مصرف مواد مخدر، مشروبات الکلی، تولید و مصرف کاغذ، رشد آلاینده‌های صنعتی و زباله شهری موجود است. این افزایش سریع، نشانگر خشونت‌های فراگیر است که به دست انسان علیه انسان و طبیعت اعمال شده و در حال گسترش است. متأسفانه در تمام این موارد، ردپای علم و فناوری به شکل‌های آشکار و آزاردهنده دیده می‌شود و این موضوع پرسش‌هایی را درباره رابطه رشد علم و فناوری با افزایش خشونت مطرح می‌کند.

همزمان، مراکز تحقیقاتی و تبلیغاتی مربوط به اخلاق، معنویت، صلح، فلسفه اخلاق، تربیت اخلاقی و اخلاق حرفه‌ای رشد بی‌سابقه‌ای داشته‌اند. همچنین، افزایش مراسم دینی و تعهدات مذهبی نشانگر پشیمانی انسان مدرن و بازگشت او برای پر کردن خلأهای زندگی ماشینی است. بنابراین، با توجه به رشد بی‌سابقه دین‌باوری، ریشه خشونت علیه دانش را نمی‌توان در بی‌دینی جست، بلکه باید آن را در فرایندهای پیچیده توسعه علم و فناوری جستجو کرد.

رشد علم و فناوری به‌طور طبیعی با تأمین مالی گره خورده است، و به‌نظر می‌رسد که این موضوع استقلال علم را به‌طور غیرطبیعی نفی کرده است. پیدایش این وضعیت بیش از همه به غفلت دانشمندان نسبت به پیچیدگی‌های اقتصادی و سیاست‌گذاری‌های مرتبط با علم و فناوری بازمی‌گردد. وسوسه دستاوردهای علم برای تولید ثروت و قدرت، کلیدواژه «منافع ملی» را به مهم‌ترین ابزار توجیه برای تأمین اعتبارات پژوهشی و توسعه مراکز علمی تبدیل کرده است. در ساختار دولت/ملت مدرن، رابطه‌ای عمیق و چندجانبه میان نهادهای سیاسی-اقتصادی و نهاد علم شکل گرفته است که اقتصاد علم را به منافع گروه‌های خاصی پیوند داده و منابع قدرت و ثروت را به انحصار آنان درآورده است.

به همین دلیل، دانشمندان در سطح ملی و جهانی با ملاحظات مرتبط با منافع این گروه‌ها درگیر هستند. منافع این گروه‌ها نوعی نژادپرستی نوین را بازتولید کرده و فرقه‌گرایی علمی، تخصص‌زدگی و تقدیس علم به خوبی توانسته برنامه‌های توسعه کشورها را تحت تأثیر قرار دهد. اولویت‌های تحقیقاتی در مراکز علمی جهان همواره باید در چارچوب برنامه‌های توسعه ملی یا محلی به زبان پول بین‌المللی (دلار یا یورو) ترجمه شود.

اینکه علم منبع قدرت است و خود توسط قدرت کنترل می‌شود، با آموزه‌های اسلامی ما همخوانی دارد. برای نمونه، امام صادق (ع) می‌فرماید: «العلم سلطان» و سلطه در قرآن کریم به دو معنا آمده است: یکی به معنای قدرت و دیگری به

معنای دلیل^۱. قرآن همچنین «ولایت»، «وکالت» و «تبعیت» خودخواسته انسان از شیطان را زمینه‌ساز سلطه او بر انسان می‌داند^۲. یعنی هم بار مسئولیت پیروی از دیگری و هم تبیین چگونگی نفوذ شیطان برعهده خود انسان گذاشته شده است.

از نگاه اسلام، تعهد انسان به انسان ماندن شامل به‌کارگیری صحیح قوای عقلانی است. قرآن کریم با کلیدواژه‌هایی مانند «افلا تعقلون» و «افلا یعقلون» این مسئله را مکرراً مورد نقد قرار داده است. قرآن همچنین به پرسش‌های نامناسب نظیر: «یسنلونک عن الروح»، «یسنلونک عن ذی القرنین» و «یسنلونک عن الساعة» پاسخ‌های اجمالی داده که نشانگر نقد دانش‌پژوهی و خردورزی بیهوده مردم است.

احتمالاً پرسش درباره «آزادی» و اختیار انسان یکی از رایج‌ترین پرسش‌های بی‌پایه است که از شهودی‌ترین و بدیهی‌ترین ادراکات انسان سرچشمه می‌گیرد. گرچه مولوی در مثنوی دعاوی جبریه را چندین بار نقد کرده و به شواهد عینی ارجاع داده است: «اینکه گویی این کنم؟ یا آن کنم؟ این دلیل اختیار است ای صنم». با این وجود، همچنان مباحث مربوط به آزادی انسان یکی از موضوعات داغ در علوم انسانی است.

برخی حکما مانند شیخ شهید، قوه استدلال و کیفیت دلایل را ملاک طبقه‌بندی علوم می‌دانند و بر این باورند که علم برتر دارای موضوع شریف‌تر، دلایل قوی‌تر و فواید بیشتر است (سهروردی، ۱۳۸۴، ج ۵، ص ۴۹)^۳. با این حال، فعالیت‌های علمی و هزینه‌های سنگین پژوهشی اغلب با غایت‌های انسانی نظیر رستگاری، عدالت و سعادت ارتباط پیدا نمی‌کنند. نه ذوق سرشار انسان برای دانستن با چند منفعت فوری و فناوری‌های تسهیل‌گر زندگی اشباع می‌شود، نه تلاش‌های علمی طاقت‌فرسای دانشمندان با این نوع منفعت‌جویی‌ها توجیه‌پذیر است.

بنابراین، ماهیت پیچیده فرآیندهای اجتماعی و نقش آن‌ها در شکل‌گیری علم و فناوری نیازمند دقت بیشتری است. هرگونه غفلت دانشمندان از غایات علم و بی‌توجهی به الگوهای مسئله‌سازی و پرسش‌پردازی می‌تواند برای علم خطرناک باشد. سیاست‌گذاری‌های علمی در کشورهای مختلف تاکنون به نحوی مبهم بوده که دانشجویان، معلمان و محققان را دچار سردرگمی کرده و آنان به سختی می‌توانند فواید مشخصی برای آموخته‌ها یا تحقیقات خود ارائه دهند.

علاوه بر این، اغلب اساتید حوزه نسبت به اهداف علوم قرآنی و دینی نظیر فقه، عرفان و شاخه‌های مختلف فلسفه از جمله فلسفه دین، علم و تعلیم و تربیت به دیده تردید می‌نگرند. صدرالمآلهین شیرازی، با وجود نقش برجسته خود در فلسفه اسلامی، از کم‌توجهی به قرآن اظهار پشیمانی کرده است. برخی از فیلسوفان معاصر مانند آیت‌الله جوادی آملی نیز، مباحث نابجا مانند بحث درباره قدم و حدوث قرآن را ائتلاف انرژی می‌دانند (در حاشیه جلسه تفسیر سوره کهف). استاد قرائتی نیز برنامه‌های درسی حوزه را از نظر بی‌توجهی به قرآن نقد کرده‌اند.

^۱ کلمه سلطان در آیه: هلك عني سلطانية (حاقه ۲۹) و همچنین در آیه: ..ومن قتل مظلوما فقد جعلنا لوليه سلطانا فلا يصرف في القتل (اسراء ۳۳) به معنای قدرت یعنی اختیاری و توانایی غلبه کردن و تاثیر گذاشتن بر دیگری است. ولی کلمه سلطان در آیه: ام لکم سلطان مبین (صافات ۱۵۶) و آیه: ام انزلنا علیهم سلطانا فهو یتکلم بماکانوا به یشرکون (روم ۳۵) به معنای امکان آوردن شواهد و دلایل عقلانی و توانایی استدلال و توجیه و اقناع صاحبان خرد و غلبه بر مخالفان است.

^۲ کلمه سلطان در آیه: انما سلطانه علی الذین یتولونه (نحل ۱۰۰)، همچنین در آیه لیس لک علیهم سلطان الا من اتبعک من الغاوین (حجر ۴۲) به معنای تسلط شیطان آمده و تنها به کسانی تخصیص یافته که با اختیار خود به ولایت و پیروی از او تن دهند.

^۳ قصه‌های شیخ اشراق شهاب الدین یحیای سهروردی، رساله صفیر سیمرغ، ویرایش: جعفر مدرس صادقی تهران نشر مرکز ۱۳۸۴ چاپ پنجم.

اغلب حکمای مسلمان به حدیث نبوی مشهور «العلم ثلاثة: آية محكمة، سنة قائمة، فريضة عادلة» اهتمام داشته‌اند. امام خمینی نیز تفسیری گسترده از این حدیث ارائه کرده که تقریباً همه علوم طبیعی و انسانی را در یک شبکه منسجم نظم می‌دهد (امام خمینی اربعین حدیث ۱۳۷۲). تاریخچه این حدیث نشان می‌دهد که مسئله اساسی در همه دوره‌ها، از جمله دوره ظهور اسلام، کشف اولویت‌ها و تبیین علم نافع بوده است. با وجود این، اخبار و احادیث مربوط به علم نافع همچنان مورد غفلت دین‌باوران و عالمان قرار گرفته است.

در مجموع، الگوی توسعه صنعتی بخشی از علم را به فناوری و منافع زودبازده گره زده، بخشی دیگر را به ابزاری برای تفاخر تبدیل کرده و با طرح پرسش‌های غیرضروری به مصرف بی‌رویه قوای عقلی انسان پرداخته است. استخدام دانشمندان برای اهداف استعماری و تشویق به پژوهش‌های گران‌قیمت و کم‌فایده، در واقع نوعی خشونت علیه علم و عالمان محسوب می‌شود.

جمیله سادات علم الهدی

رئیس شورای سیاست‌گذاری دومین همایش بین‌المللی قرآن و علم

بسم الله الرحمن الرحيم

دومین همایش بین‌المللی قرآن و علم در شرایطی برگزار می‌شود که کشور عزیزمان، ایران، در بستر نظام جمهوری اسلامی، همچنان به پیشرفت‌های چشمگیری در عرصه علمی دست یافته و خودباوری را برای دانشمندان و اندیشمندان ایرانی به ارمغان آورده است. رشد علمی کشور در سال‌های اخیر، که ایران را در جایگاه نخست نرخ رشد علمی جهان قرار داده است، نمایانگر توان بالقوه‌ای است که در میان نسل‌های جوان و پژوهشگران متعهد کشور وجود دارد. با این حال، آنچه این حرکت شتاب‌دار علمی به آن نیاز مبرم دارد، توجه به نوآوری به‌عنوان اصلی‌ترین ویژگی علم و دانش است؛ ویژگی‌ای که قدرت تمدن‌سازی به علم می‌بخشد و آن را در جایگاه حقیقی خود قرار می‌دهد.

قرآن کریم، به‌عنوان سرچشمه علم و معرفت، با اشارات معجزه‌وار خود نه تنها ما را به درک بهتر از پدیده‌های طبیعی و انسانی دعوت می‌کند، بلکه بستری برای طرح پرسش‌های اصیل و نوآورانه فراهم می‌آورد. انتخاب مسائل پژوهشی با الهام از اشارات علمی قرآن، مسیری برای بروز خلاقیت، اصالت و نوآوری ایجاد می‌کند که می‌تواند آینده علمی کشور را به سمت مرجعیت جهانی هدایت کند. این اشارات الهام‌بخش ما را به بررسی موضوعاتی بدیع همچون کیفیت شناختی حشرات، اثرات صوت بر ذهن، آفرینش انسان، و اسرار شکل‌گیری حیات هدایت می‌کنند؛ موضوعاتی که تنها با رویکردهای میان‌رشته‌ای قابل تحقیق و تبیین هستند.

مطالعات میان‌رشته‌ای، که در پیوند علوم پایه با زیست‌فناوری، پزشکی و فناوری‌های شناختی جلوه‌گر می‌شود، یکی از بزرگ‌ترین ظرفیت‌ها را برای جهش علمی در خود دارد. ورود به این عرصه‌ها، با وجود فرصت‌های بی‌نظیر آن، نیازمند جسارت، انگیزه و تعهد است. این همایش تلاش دارد با ایجاد فضای مناسب برای پژوهشگران و نسل جوان، مسیر ورود به این عرصه‌ها را هموار کند و پژوهشگران را به کشف ارتباطات جدید میان آموزه‌های قرآن و علوم تجربی تشویق نماید.

یکی از اهداف کلیدی این همایش، تقویت همکاری‌های بین‌المللی میان دانشمندان برجسته از کشورهای مختلف است. ایجاد بستری برای تعامل جهانی، که در آن مسائل علمی تعریف‌شده توسط پژوهشگران مسلمان مطرح شوند، می‌تواند نه تنها به ارتقاء جایگاه علمی دانشمندان ایرانی کمک کند، بلکه مرجعیت علمی جهان اسلام را نیز تقویت نماید. چنین همکاری‌هایی راهی است برای تبدیل علوم میان‌رشته‌ای به ابزاری جهت حل مسائل پیچیده و پیشرو در سطح جهانی.

علاوه بر این، ارائه نتایج پژوهش‌های علمی این همایش، نه تنها به غنای تحقیقات تجربی و فناوری‌های نوین کمک می‌کند، بلکه می‌تواند به‌عنوان منبعی ارزشمند برای مفسران و اندیشه‌ورزان دینی در تفسیر آیات الهی و ارتباط آن‌ها با علوم روز مورد استفاده قرار گیرد. این همایش در تلاش است تا پلی مستحکم میان علوم تجربی و مفاهیم قرآنی ایجاد کند و افق‌های جدیدی را در گفتمان علم و دین بگشاید.

این حرکت، گامی در مسیر تحقق فرمایشات مقام معظم رهبری است که فرمودند: «نباید به این سطح از پیشرفت علمی بسنده کرد و باید در گام دوم انقلاب به رسیدن به نقطه اوج اندیشید». امیدواریم این همایش بستری برای تحول در ساختارهای علمی و دانشگاهی کشور فراهم آورد و پژوهشگران را به استفاده از قرآن به‌عنوان منبعی الهام‌بخش برای توسعه علمی، فرهنگی و تمدنی سوق دهد.

لاله رفعت متولی

دبیر علمی دومین همایش بین‌المللی قرآن و علم

بخش اول

سخنرانی‌های اصلی و مشترک

لذات سوژگی و جایگاه عقل در رئالیسم اسلامی

جمیله سادات علم الهدی، عضو هیئت علمی گروه علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران.

چکیده

باورهای ما درباره واقعیت و امکان دسترسی به آن، بطور اساسی نگاه ما را به زندگی شکل می‌دهد و یادگیری‌ها، کنش‌ها، روابط انسانی، فعالیت‌های جدی، سرگرمی‌ها و همه هویت ما را رقم می‌زند. در دانشگاه و مدرسه انگیزه‌های تحصیلی و شغلی فراگیران تحت تاثیر نگاه دانشمندانی است که برای علم و دستاوردهای آن تبلیغ می‌کنند. توجیه اقتصادی هزینه‌های سنگین تحقیقات، به توانایی دانشمندان برای استدلال درباره اهمیت علم و دستاوردهای آن بستگی دارد. مجموعه دلایل دانشمندان هنگام انگیزه بخشی به دانشجویان، موجه‌سازی مسئولان دولتی و بخش خصوصی، تنظیم راهبردهای توسعه پایدار، بطور اساسی به دستاوردهای فناورانه علم وابسته است. همگانی‌سازی و دستیابی آسان و سریع به رفاه، سلامت و لذت همچنین دستیابی به برتری اقتصادی و امنیتی و حل مسائل اجتماعی و طبیعی مهمترین دلایل ملت‌ها برای گسترش فعالیت‌های علمی است. برخلاف تبلیغ گسترده‌ای که برای علم و فناوری با اتکا به اصول و هنجارهای توسعه یافتگی می‌شود، اعترافی تلخ و مشترک نسبت به انحطاط اخلاقی انسان در عصر توسعه وجود دارد. در عصر توسعه و مطابق با اصول ایدئولوژی توسعه، جوامع به توسعه یافته، در حال توسعه و عقب مانده تقسیم می‌شوند. شیوع بیماری‌های روانی، ترس، اضطراب، تنهایی، خودکشی، در کنار رواج فقر، فساد، اعتیاد، همراه با گسیختگی‌های اجتماعی نظیر فروپاشی خانواده، مدرسه زدایی، مرگ معلم، فرهنگ زدایی، حتی شیوع انواع خشونت از نزاع‌های شغلی، خویشاوندی، سازمانی، طبقاتی، تا جنایت‌های سازمان دهی شده نژادی و جنگ‌های بزرگ بین المللی، همه و همه تصویری ناخوشایند از عصر توسعه علم و فناوری که عصر مدرن تلقی می‌شود، به نمایش گذاشته است.

به نظر می‌رسد ریشه این‌همه وادادگی انسان در برابر بحران‌هایی که حیات و جایگاه ویژه او را تهدید می‌کند، شک و تردید درباره واقعیت است. مسئله دستیابی به واقعیت همچون ریشه اصلی همه وقایع بحران خیز موضوع مهم فلسفه می‌باشد و بحث درباره آن همچنان از رونق برخوردار است. مسئله واقعیت موضوع مناقشات فیلسوفان به خصوص رئالیست‌ها و ایدئالیست‌هاست. به طور سنتی فیلسوفان بیشتر تمایلات رئالیستی داشته‌اند (بجز افلاطون و پارمنیدس)، اما با گذر زمان و به خصوص پس از پیدایش کانت و هگل، به تدریج ایدئالیسم نه تنها در فلسفه بلکه در کل علوم انسانی غلبه یافت.

به نظر می‌رسد آنچه برای غلبه ایدئالیسم بطور اساسی زمینه‌سازی کرده، مجادلات فلاسفه نیست. زیرا توده‌های مردم تمایلی به شنیدن بحث‌های حرفه‌ای فلاسفه ندارند و فیلسوفان نیز از ظرفیت راهبری مردم برخوردار نیستند. آنچه در توسعه نسبی گرایی و شک‌گرایی و ایدئالیسم و... نقش مهمتری دارد، لذات سوژگی است که انسان در نتیجه توسعه علم و فناوری تجربه می‌کند. سلطه بر طبیعت و مشاهده همه چیز در قالب ابژه‌ای برای شناختن و ساختن، فتح بزرگ و افتخار عمومی مردم این زمانه است. چنین تفسیری از پیشرفت بطور پیوسته و به کمک دانشمندان و متخصصان در بازار بزرگ محصولات علمی و در مراکز آموزشی و رسانه‌های جدید تبلیغ می‌شود. لذات سوژگی چنان کام انسان مدرن را

شیرین کرده‌اند که می‌خواهد از طبیعت نیز عبور کند و انسانیت، محبت، عدالت و همه مفاهیم ارزشمند و حتی حقایق ماورایی و خلاصه همه چیزهایی را که به تصور و تخیل می‌آید را به ابژه‌ای برای مطالعه و تغییر، تبدیل کند. استقبال توده مردم از دستاوردهای علم، موجب شد در فلسفه نیز لذات سوژگی رواج یافته و با یک تغییر کلیدی از «مطابقت با واقع» به «مطابقت با خواسته» یا نیاز همراه شود. در نتیجه فیلسوفان غایت را از رستگاری و سعادت دور و با توسعه و پیشرفت جایگزین نموده و ایدئولوژی توسعه شکل گرفت. اکنون در حالی که دانشمندان با اتکا به ایدئولوژی توسعه، درگیر چانه‌زنی و برنامه‌ریزی و سامان‌دهی به فعالیت‌های علمی و فناوریانه هستند، متدینین همه چیز را به هدایت (تربیت) انسان گره می‌زنند. آن‌ها وجود جهل، بردگی، فساد، انحراف و ظلم را دلیل کافی برای ضرورت تحول گسترده در همه شرایطی می‌دانند که با شأن انسان و اهداف آفرینش او ناسازگار است.

مخاطرات سوژگی علاوه بر فلسفه در کل علوم انسانی به نحو تهدیدکننده‌ای شیوع یافته است. این نوع مخاطرات از یکسو به روش‌شناسی‌های ذهن‌گرا مثل پدیدارشناسی و هرمنوتیک، مربوط می‌شود و از سوی دیگر به مفهوم تضاد در سنت هگلی و پیشی‌گرفتن اگزیستانسیالیسم ارتباط دارد. رواج مفهوم تضاد در سنت هگلی علاوه بر تضعیف رئالیسم و توجیه نسبی‌گرایی، مشکلات نظری و عوارض فراوانی برای همزیستی انسان و تامین زیرساخت‌های اجتماعی به بار آورده است. زمینه انواع خشونت و گسیختگی گروه‌های اجتماعی در مفهوم تضاد نهفته است. در حالی که نسبی‌گرایی معرفتی با توسعه شک و شک بازی، مخاطرات تصمیم‌گیری‌های مدیریتی و سیاست‌گذاری را افزایش داده، نسبی‌گرایی اخلاقی با توسعه شک و شک بازی هرج و مرج فرهنگی پدید آورده است. با غلبه شک و همچنین با هرج و مرج فرهنگی زمینه برای انواع سلطه فراهم می‌شود. زیرا علوم انسانی چونکه از مفهوم «واقعیت» و امکان دستیابی به آن بسیار دور شده، راهی برای حل مسائل ریشه‌دار اجتماعی و رفع هرج و مرج فرهنگی ندارد.

بحران عدم قطعیت در علوم انسانی، موجب شده از مهمترین ماموریتش که پیش‌بینی آینده و تعیین سرنوشت جامعه است فروماند. البته در قلمرو علوم انسانی برای رفع مسایل اجتماعی تا کنون نظریه‌سازی‌های فراوانی صورت گرفته و توانسته حیات انسان را در بخش‌های بسیاری از جهان به طور اساسی تغییر دهد. با این حال بخشی از همین نظریه‌ها، ظرفیت اثرگذاری و اهمیت خود را به تدریج از دست داده‌اند، نظریه قرارداد اجتماعی، نظریه روانکاوی تقریرهایی از اگزیستانسیالیسم و حتی برخی نظریه‌های پست مدرن امروزه به دلیل اینکه فاقد ظرفیت تبیینی هستند، علم تلقی نمی‌شوند و چون فاقد ظرفیت تجویزی هستند، اهمیت ندارند.

با توسعه روش‌های کیفی در علوم انسانی، هرچند تا حدی برخی مشکلات کمی‌سازی و سیطره کمیت رفع شده‌است و درک بهتری از رویدادهای اجتماعی به دست می‌آید ولی بزرگترین مشکل این روش‌ها این است که امکان تعمیم یافته‌ها را از دوره‌ای به دوره دیگر یا از فردی به فرد دیگر یا از جامعه‌ای به جامعه دیگر یا از موقعیتی به موقعیت دیگر گرفته‌است. کاهش امکان علوم انسانی برای تعمیم یافته‌ها مشکلات جدیدی پدید آورده‌است. زیرا توانایی تبیینی این دسته از رشته‌های علم و همچنین و ظرفیت پیش‌بینی ظرفیت‌های آینده‌پژوهی آن‌ها را بشدت کاهش داده است. اینکه محققین ناگزیر تاکید می‌کنند روش‌های تحقیق صرفاً جنبه توصیفی و تحلیلی دارد به واقع دست خود را از تجویز بسته‌اند و نمی‌توانند برای کشف راه‌های بهینه‌سازی امور جامعه پیشنهادی بدهند. امروزه موضوع بسیار مهم انتقال جامعه به

بهترین مسیر دستیابی به سعادت با خلاء نظری اساسی و با رکودی جبران ناپذیر روبرو هستیم. در عوض سیاست‌های علم و فناوری همچون سایر قوانین و سیاست‌های عمومی در میان بروکرات‌ها و تکنوکرات‌ها دست به دست می‌شود. جدایی علوم انسانی از جریان اصلی علوم که بر مفروضات رئالیستی استوار است، جایگاه و تاثیرگذاری آن‌ها را تا حد بسیار زیادی کاهش داده است. دلالت ضمنی این تحلیل نشان می‌دهد، انکار مفروضات پایه علوم یعنی «اصل واقعیت مستقل از ذهن» تمایزات و جایگاه و بقای علوم انسانی را به خطر انداخته است. بنابر این با تقویت رئالیسم، می‌توان تمایز علوم انسانی را از شکل‌های ناپایدار و متنوع شبه علم دقیق‌تر کرد. احتمالاً با تقویت رئالیسم، فضیلت ذاتی علم و مقام و اهمیت رشته‌های علوم آشکار می‌شود و دانشگاه به جای پیروی از صنعت و پیروی از جریان‌های اجتماعی در مقام راهبری آن‌ها می‌نشیند.

در این پژوهش تلاش می‌شود با تأمل در آیات قرآن کریم و با الهام گرفتن از شیوه حکمای مسلمان به صورت‌بندی نسبتاً دقیق‌تری از رئالیسم دست یابیم. این صورت‌بندی دقیق با ملاحظه سلسله مراتب پیوندهای طولی موجودات و تشکیک طولی و عرضی می‌تواند تصویری دقیق‌تر از سلسله مراتب حیات عرضه کند.

رئالیسم اسلامی از یکسو در برابر ایدئالیسم قرار می‌گیرد (طباطبایی مطهری ۱۳۷۵) و از سوی دیگر در برابر رئالیسم خام. رئالیسم خام یا مستقیم به دلیل فروکاست همه خصلت‌های انسانی به امور مشاهده‌پذیر از یکسو با شهودات بی‌پیرایه عموم مردم ناسازگار است و از سوی دیگر با روش‌های ایده پردازی فلسفی جور در نمی‌آید. فیلسوفان رئالیست، در حالی بر کمیت و مشاهده‌پذیری تأکید می‌کنند که خود در ایده‌پردازی فلسفی اصل مشاهده‌پذیری را زیرپا گذاشته‌اند. روش غیر تجربی غرق شده‌اند. اینکه روش رئالیست‌ها با اصل مشاهده‌پذیری ناسازگار می‌باشد، و در عین حال بر مشاهده‌پذیری تأکید می‌کنند سبب شده علوم انسانی دچار تناقض شود و علوم طبیعی نیز به ماتریالیسم مبتلا گردد. برخی عناصر فرهنگی به خصوص جایگاه تاثیر گذار علم و فناوری و روح خود شیفتگی حاکم بر عصر مدرن سبب شد رئالیسم ماتریالیسم باشتابی باورنکردنی به توسعه صورت‌بندی‌های متنوع ماتریالیسم و حتی ایدئالیسم و به خصوص به شیوع نسبیت‌گرایی کمک کند.

اینکه قرآن کریم بارها به مطالعه طبیعت و همکاری و آموختن از آن دعوت فرموده، نشان می‌دهد رئالیسم اسلامی با روش‌شناسی تجربی و اصل مشاهده‌پذیری سازگار می‌باشد. چه اینکه عبارت «فارجع البصر هل ترى من فطور ثم ارجع البصر کرّتين» در سوره ملک آشکارا در مناقشه‌های مهم، داوری را به شهودات بی‌پیرایه و تجربه عمومی واگذار می‌کند. قرآن کریم درباره اینکه آیا آسمان‌ها مطابقت (تشابه) دارند یا تفاوت و اختلال، و اینکه آیا خداوند صرفاً خالق جهان است یا بر سراسر عالم حاکم است و یکی است یا بیشتر و...، آحاد مردم را به مشاهده دعوت می‌فرماید: «پر خیر و با برکت است خداوندی که فرمانروای عالم و بر همه چیز تواناست... اوست که هفت آسمان را بر فراز هم یا شبیه هم آفرید. در خلق خدای رحمن تفاوت و فساد و خللی مشاهده می‌کنی؟ پس دقیق‌تر و عمیق‌تر بنگر آیا اختلالی می‌یابی باز مکرر نگاه کن تا چشمانت خسته و درمانده شود.» (ملک ۱-۳)

کلیدواژگان: عقلانیت، تعقل، چالش‌های فلسفی، دلالت‌های قرآنی، رئالیسم، علوم انسانی، رئالیسم اسلامی.

معرفی مباحث و نتایج پروژه فعل الهی (DAP)

رسول رسولی پور، عضو هیئت علمی گروه فلسفه، دانشگاه خوارزمی، تهران.

چکیده

آیا خداوند برای دستیابی به اهداف خاص ارادی (مشیتی) اش، در جهان دخالت می‌کند؟ متون مقدس بسیاری از سنت‌های دینی از فعل ارادی الهی سخن می‌گویند. انسان‌هایی که دعا یا نذر می‌کنند، انتظار دارند که خداوند به ایشان پاسخ دهد و خواسته‌هایشان را برآورده سازد. آیین‌های مذهبی به فعل خدا در پاسخ به نیاز انسان‌ها در گذشته، و همچنین توانایی و تمایل او به مداخله برای پاسخ به نگرانی‌های کنونی بشر، اطمینان دارند. الهیدانان در طول قرن‌ها، نظریه‌های مختلف فعل الهی را به منظور حمایت فکری از ادعاهای سنتی در مورد فعل خاص، ارادی و هدفمند خداوند، ارائه کرده‌اند. باور به فعل ارادی الهی و مداخله او در رخدادهای طبیعی، از جمله موضوعات چالشی مهم معاصر در حوزه علم و دین است؛ بویژه پس از تصویر جدیدی که نظریه کوانتوم از جهان به عنوان یک سیستم باز ارائه می‌دهد. از جنبه بدبینانه، کتاب فعل الهی و علم جدید ادعا می‌کند که الهیات معاصر در بحران است. نویسندگان، نیکلاس سُنْدِرز، معتقد است که متاسفانه هنوز هیچ نظریه مناسبی در مورد فعل الهی وجود ندارد، و این وضعیت برای الهیات معاصر و همچنین ایمان و عمل مؤمنان، تهدیدی جدی است. در مقابل، نتایج بسیار خوش بینانه‌ای از پروژه فعل الهی (DAP)، سرچشمه می‌گیرد. «فعل الهی» موضوع اصلی مجموعه گسترده‌ای از کنفرانس‌ها و نشریات در مورد الهیات و علم بود که به طور مشترک توسط رصدخانه واتیکان و مرکز الهیات و علوم طبیعی در برکلی حمایت می‌شد. شرکت‌کنندگان در DAP سعی کرده‌اند دقیقاً آنچه را که سُنْدِرز به عنوان میرم‌ترین نیاز الهیات معاصر ارزیابی می‌کند، برآورده کنند. شرکت‌کنندگان در این پروژه در طول پانزده سال (۱۹۸۸-۲۰۰۳)، در پنج محور اصلی مربوط به فعل الهی: جهان‌شناسی کوانتوم و قوانین طبیعت، آشوب و پیچیدگی، تطور زیست‌شناختی، عصب‌شناسی شناختی و مکانیک کوانتوم، به بحث پرداختند. نقاط اصلی اجماع در میان شرکت‌کنندگان DAP این بود که زمینه‌های نظری قابل توجهی برای اطمینان به مفهوم فعل ارادی الهی (مشیت الهی) وجود دارد. هدف اصلی این مقاله، معرفی DAP و خلاصه کردن نتایج آن، و هدف فرعی‌اش، ارزیابی انتقادات از DAP است. در این مقاله نشان داده خواهد شد که سُنْدِرز استدلال قانع‌کننده‌ای برای نتیجه‌گیری‌های بدبینانه خود ارائه نمی‌دهد و انتقادات او از برخی نظریه‌های DAP در سکوت به تفسیر قوانین طبیعت بستگی دارد که کسانی که از آن‌ها انتقاد می‌کنند، رد می‌کنند. از سوی دیگر و برخلاف نظر بسیاری از شرکت‌کنندگان در DAP، فرض فعل ارادی الهی، مشکل عدل الهی را به حدی تشدید می‌کند که به نظر می‌رسد رد آن به دلایل اخلاقی و الهیاتی موجه است. به عنوان نمونه، موریس وایلز (الهیدان بریتانیایی) معتقد است که ایده افعال ارادی و گسسته الهی، علیرغم این که بخش‌های بزرگی از وداها، انجیل و قرآن، آن را بدیهی می‌دانند، پذیرفتنی نیست. از این گذشته، اگر استدلال سُنْدِرز در کتاب فعل الهی و علم جدید درست باشد، می‌توان عدم انسجام مفهوم فعل ارادی الهی را به اتهام نفرت اخلاقی اضافه کرد.

کلیدواژگان: فعل الهی، مشیت الهی، عدل الهی، قوانین طبیعت، (نا)مداخله‌گرایی، (نا)سازگاری، رصدخانه واتیکان، مرکز الهیات و علوم طبیعی برکلی.

تعارض‌های موهوم میان تئوری‌های علمی و اصول الهیاتی

محمد فنائی اشکوری، عضو هیئت علمی گروه فلسفه موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)، قم.

چکیده

معرفت انسان به دینی و غیر دینی (بشری) تقسیم می‌شود. معرفت دینی برآمده از آموزه های ادیان و کتاب‌های مقدس است که به اعتقاد متدینان ریشه در وحی الهی دارد. معرفت بشری (غیر دینی) هر آن معرفتی است که انسان با استفاده از قوای معرفتی خود بدون بهره‌گیری از وحی بدست می‌آورد. معرفت بشری انواعی دارد: حسی، شهودی فطری، تجربی، عقلی، تاریخی، و شهودی عرفانی. بحث تعارض میان معارف بشری و معارف دینی در همه انواع معرفت قابل طرح است، چون در متون دینی نمونه‌هایی از انواع معارف تجربی، تاریخی، عقلی، و عرفانی دیده می‌شود. اما مباحثی که امروزه تحت عنوان تعارض علم و دین مطرح است بطور عمده ناظر به تعارض علوم تجربی با معارف دینی است. مدعای ما این است که اولاً بسیاری از مواردی که به عنوان تعارض میان یافته‌های علم تجربی و دین طرح شده (در موضوعاتی همچون غایتمندی موجودات، اشرفیت انسان، وجود خدا و آفرینش) در واقع تعارض میان علم تجربی و دین نیست، بلکه تعارض میان برخی نظریات فلسفی با باورهای دینی است، و ثانیاً این تعارض ها قابل حل و پاسخ دادن است.

کلیدواژگان: معرفت، دین، علم، وحی، معرفت بشری، معرفت دینی، تجربه.

چندجهانی علیه اثبات‌گرایی (پوزیتیویسم)

محمدحسین نامجو، عضو هیئت علمی پژوهشگاه دانش‌های بنیادی، تهران.

چکیده

نقل قول‌هایی از دانشمندان، عمدتاً کیهان‌شناسان، علیه وجود خداوند بیان شده‌است. این نقل قول‌ها در این پژوهش به عنوان نمونه‌هایی از نقدها و دیدگاه‌های منتسب به علم که در تضاد با باورهای الهی هستند، مطرح می‌شوند. با بررسی ریشه‌های این ادعاها، می‌توان نشان داد که رویکرد افراطی به اثبات‌گرایی و اصالت حس و تجربه مبنای بسیاری از این انتقادات به شمار می‌آید. در مقابل، مفهوم چندجهانی به عنوان یک موضوع علمی است و استدلال‌های منطقی نشان می‌دهد که این نظریه علمی با رویکرد افراطی مذکور در تضاد است. به این ترتیب، می‌توان بیان کرد حتی از منظر علمی، پایبندی مطلق به اثبات‌گرایی و اصالت حس و تجربه مبنای منطقی محکمی ندارد. بر اساس این شواهد، استدلال‌های مخالف وجود خدا در چارچوب رویکردهای افراطی پوزیتیویستی، نه تنها نارسا بلکه ناموجه هستند و امروزه نیاز به نگرشی متعادل‌تر و جامع‌تر در بررسی مباحث علمی و فلسفی بیشتر از هر زمانی احساس می‌شود.

کلیدواژگان: چندجهانی، اثبات‌گرایی (پوزیتیویسم)، کیهان‌شناسی، باورهای الهی، تجربه‌گرایی افراطی.

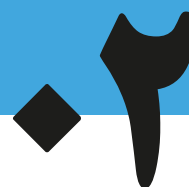
رویکرد شبکه‌ای در تفسیر قرآن

عبدالحمید واسطی، عضو هیئت علمی گروه منطق فهم دین پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، تهران.

چکیده

مطرح شدن چگونگی دستیابی به «علم دینی» و «علوم انسانی اسلامی» و ناکارآمدی یا ناکافی بودن استناد به تک گزاره‌ها در ادله‌ی نقلی برای حل مسائل مطرح در علوم انسانی، سبب توجه به ضرورت تدوین روش برای اکتشاف «نظریه‌ها» با اتنا بر قرآن و روایات شد. «رویکرد شبکه‌ای» بستری برای پاسخ به این ضرورت است. رویکرد شبکه‌ای تلاشی برای کشف حداکثری متغیرهای مرتبط با یک موضوع و دقیق‌سازی روابط میان آن‌هاست تا بتوان از برآیند این روابط به یک اثر مطلوب نایل شد. از سوی دیگر نظریه‌ها براساس نوع روابط میان متغیرهای مرتبط با یکدیگر که برآیند آن‌ها منجر به یک اثر بشود، شکل می‌گیرند و به همین دلیل می‌توانند عهده‌دار تبیین و پیش‌بینی شوند. در نظریه‌های پیچیده نیاز به استفاده از منطق سیستم‌ها و رویکرد شبکه‌ای است که مبتنی بر تعریف حداقل ۲۵ نوع رابطه اصلی است و تعیین این روابط گسترده، سبب شکل‌گیری «هستان‌شناسی» در موضوع مورد نظر می‌شود که زیرساختی برای استفاده از «هوش مصنوعی» برای پردازش‌های جدید در موضوع مورد نظر و دستیابی به نتایج جدید است. در این مقاله این روابط ارائه شده و تلاش شده است با استفاده از آن‌ها قسمتی از آنتولوژی موجود در آیه «ذلک الکتاب لاریب فیه هدی للمتقین» به‌عنوان مطالعه موردی، اکتشاف گردد.

کلیدواژگان: تفسیر قرآن، رویکرد شبکه‌ای، آنتولوژی، هوش.

بخش دوم

علوم طبیعی:

علوم پزشکی و علوم زیستی

الهام بخشی و افق‌گشایی قرآن در پارادایم‌های علمی - زیستی (بازتعریف علوم زیستی بمثابه شعائرالله)

سید باقر سید نژاد، عضو هیئت علمی گروه فلسفه، دانشگاه تهران، تهران.
محمد ربّانی خوراسگانی، عضو هیئت علمی گروه زیست‌شناسی، دانشگاه اصفهان، اصفهان.

چکیده

پارادایم‌های علمی از مهمترین مجموعه‌های مؤثری هستند که نحوه تفکر و پژوهش، و حتی چگونگی مواجهه انسان با جهان را سامان می‌دهند. این پارادایم‌ها، از زوایای گوناگونی می‌توانند مورد مطالعه و مذاقه قرار گیرند؛ یکی از این زوایای مهم، چگونگی صورت‌بندی علم در پارادایم مدرن و اثر وضعی آن بر روح زمانه، علوم و تفسیرهای علمی است. به همین دلیل، کم نیستند دانشمندانی که حدّ این پارادایم‌ها را حدّ علم دانسته، و از این موضع، به تبیین و توضیح واقعیت‌های جهان می‌پردازند. پارادایم‌های علمی با چنین ظرفیتی از تأثیرگذاری، همواره حول یک هسته و مفهوم مرکزی از علم، سازمان می‌یابند و تا مادامی که علم جدید، نحوه مواجهه ما در عالم را تغییر ندهد، هرگز تحول پارادایمی اتفاق نمی‌افتد. پژوهش حاضر در همین جهت با رویکردی میان‌رشته‌ای و روش تحلیل پارادایمی و اجتهاد تفسیری، این مسأله‌ی به غایت مهم را پیش می‌کشد که تحت چه شرایط معرفتی و حضور در کدام پارادایم جدید، علوم زیستی کنونی پدید آمده و یا تحت چه شرایط دیگری، امکان جدیدی برای رشد علوم زیستی پدید می‌آید. اهمیت این موضوع بیشتر از آن روست که به اقتضای بررسی نسبت علوم زیستی و قرآن، سازمان تئوریک متفاوتی از ادبیات رایج در علوم زیستی را پدید می‌آورد. در نتیجه‌گیری از این بحث، می‌خواهیم اجمالاً با ارائه یک فرمت نظری، به رویکرد نزدیک‌تر و همدلانه‌ای از علوم زیستی و قرآن اشاره کنیم؛ نقطه عزیمت ما در این باره، شأن قرآنی و انتولوژیک علوم زیستی بمثابه «شعائرالله» است که برای نخستین بار در این مقاله طرح شده و نقطه عزیمتی برای صورت‌بندی علوم زیستی در تحول پارادایمی واقع می‌شود؛ عنوانی که در سیاق آیات الهی، متضمن امکان‌های نظری و سیستم بدیعی است. همچنانکه در ساحت انضمام، بنحو معنابخشی، نیاز به فهم و گسترش مرزهای دانش را در بستر معنویت، الزامی ساخته و حدّ علوم زیستی را به افق‌های جدیدی از علم، پیوند می‌دهد.

کلیدواژگان: قرآن، علوم زیستی، حیات و پدیده‌های زیستی، شعائرالله، مطالعات میان‌رشته‌ای و پارادایم علمی.

طراحی نظام اعتباربخش طیب برای ارتقای کیفیت زندگی با الهام از نظریه قرآنی حیات

طیبه

حسین زمانی، عضو هیئت علمی گروه پژوهشی فیزیک مواد غذایی، مؤسسه پژوهشی علوم و صنایع غذایی، مشهد.

چکیده

هدف این مقاله معرفی ظرفیت‌های الگوی اعتباربخشی طیب برای استانداردسازی سبک زندگی بر اساس نظریه قرآن حیات طیبه است. الگوی اعتباربخش طیب در طول سال‌های ۱۳۹۴ تا ۱۴۰۱ با همکاری مؤسسه پژوهشی علوم و صنایع غذایی، آستان قدس رضوی و با پشتیبانی معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری از یک ایده تا سطح آمادگی فناوری ۸ توسعه یافت و شامل مجموعه‌ای از مؤلفه‌ها و فرایندهای برگرفته از معرفت توحیدی و ارزش‌های اسلامی است که به مثابه یک سیستم نرم‌افزاری به استانداردسازی سبک زندگی در حوزه تولید محصولات و خدمات می‌پردازد. این نظام با طراحی و تجاری‌سازی نشان طیب به عنوان یک نماد کیفیت آغاز شد در گام بعد با طراحی و راه اندازی سامانه‌های کیفیت طیب به منظور ارزیابی و رتبه بندی محصولات و خدمات توسعه یافت و با ایجاد شبکه‌ای از همکاران و کارگزاران متولی چرخه اعتباربخشی کیفیت به هسته اولیه‌ای از زیست‌بوم طیب تبدیل شد. در این نظام فرایند برندسازی از محصولات و خدمات برتر با مجموعه‌ای از رویدادهای جریان‌ساز و با پشتوانه نشان طیب پیگیری می‌شود. با توجه به اینکه مجموعه فرایندها، ساختار و زیرساخت‌های نرم‌افزاری این نظام در سطح نیمه‌صنعتی طراحی و عملیاتی شده‌است در این مقاله به کاربرد و اثر آن برای ارتقای کیفیت زندگی پرداخته می‌شود و تاثیر نظام‌مند آن در استانداردسازی و استقرار تدریجی اخلاق کسب و کار در طول زنجیره‌های تولید تا مصرف تبیین می‌گردد. با توجه به اینکه رویکرد اصلی الگوی کیفیت طیب رعایت مجموعه معیارهای اسلامی مبتنی بر اصول پنجگانه طیب یعنی، حلیت، سلامت، اصالت، برکت و جذابیت در محیط کسب و کار می‌باشد اجرای این الگو می‌تواند نوید بخش ایجاد یک سیستم جامع کیفیت باشد که معیارهای سایر نظام‌ها و استانداردهای کیفیت مانند استاندارد حلال، استاندارد ارگانیک، الگوی تجارت منصفانه و حتی الگوهای تعالی سازمانی را پوشش دهد و در صورت مشارکت کشورهای اسلامی قابلیت تبدیل شدن به یک مزیت نرم‌افزاری در زمینه ارتقای کیفیت زندگی را دارد و به عنوان یک ابزار راهبردی قدرت کشورهای اسلامی را برای مدیریت آینده جهان تقویت می‌نماید.

کلیدواژگان: برندسازی، الگوسازی، اخلاق کشاورزی، اعتباربخشی، زیست بوم طیب، حیات طیبه، نشان طیب.

اشارات علمی قرآن کریم در طب و علوم زیستی در آیات منتخب با خطاب "کلوا" با رویکرد

معرفتی در بایدها و نبایدهای خوراکی و عملی مطابق اوامر و نواهی الهی

فاطمه حبابی، دانشجوی کارشناسی ارشد الهیات، دانشگاه تهران، تهران.

چکیده

خداوند متعال قرآن کریم را معجزه جاودان خاتم رسولان برای همه جهانیان، باهدف راهنمایی و هدایت همه انسانها فرستاده است؛ تا همگان به قدر علم و توان خویش، به تدبّر و استنتاج از آن پرداخته و باکشف ظواهر عبارات و خواص اشارات و پیروی از لطائف اولیایی و حقایق انبیایی آن، به رشد و تعالی و کمال انسانی دست یابند. آغاز کشف و بیان اعجاز قرآن، ابتدا در کلام به مقتضای عصر نزول و بتدریج در تمام ابعاد علوم انسانی و تجربی می باشد که دانشمندان هر عرصه را با کشف برخی اشارات دقیق و عمیق آن متحیر ساخته و بیش از پیش به اذعان در برابر جهان شمولی اعجاز قرآن واداشته است. خداوند حکیم برای کشف اشارات علمی و درک حقیقت زندگی، کتاب طبیعت را در کنار کتاب شریعت در دسترس انسانها قرار داده تا با الهام و گذر از محسوسات مادی و طبیعی، به ادراکات معنوی و حقیقی دست یابند. علم طب در تغذیه (خوردن و آشامیدن)، از مؤثرترین علوم زیستی در حفظ سلامت جسم و جان آدمیان، بارها مورد پژوهش قرار گرفته و به صورت کلی (سبک زندگی انسان) یا موردی (خواص هر یک از خوراکیها) منجر به تدوین و نشر کتابها و مقالاتی شده است. در این پژوهش به روش توصیفی تحلیلی با استخراج خطابهای قرآنی "کلوا" و دسته بندی آنها با سه رویکرد عام رحمانی، امر خاص ایمانی (بایدها) و نهی عمومی (نبایدها) پیرامون بهره‌مندی از رزق پاک و حلال در بستر طبیعت با انواع نعمتها و ویژه خوراکیها؛ با تبیین اشارات علمی آیات منتخب و کشف ارتباط پدیدههای زیستی (زمین، آب و برخی عناصر مهم در شبکه غذایی) با سلامت و سعادت انسان، به ارائه راهکار عملی مطابق با اوامر و نواهی الهی در جهت حفظ سلامتی و پیشگیری از بیماری پرداخته و نتیجه می‌گیرد؛ سلامت جسم؛ مقدمه آرامش و رسیدن به رشد و شکوفایی تا مقام خلیفه الهی است که تنها با رجوع علمی معرفتی و امتنان و عمل به دستورات الهی در زندگی میسر می‌شود و مہجوری و سرپیچی و طغیان، بیماری‌زا و فلاکت‌بار خواهد بود.

کلیدواژگان: قرآن، دستورات الهی (کلوا)، اشارات علمی، طب و علوم زیستی.

خوراکی‌های حلال و حرام: محور میکروبیوتا-روده-مغز

سیدهاشم میری حکیم‌آباد، عضو هیئت علمی گروه فیزیک، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد.

لاله رفعت متولی، عضو هیئت علمی گروه فیزیک، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد.

علیه حسینیان ازغدی، عضو هیئت علمی گروه فیزیک، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد.

چکیده

خداوند متعال در جای جای قرآن کریم، مسلمانان را به استفاده از خوراکی‌های حلال تشویق و استفاده از خوراکی‌های حرام را منع کرده است. در احادیث مختلف نقل شده از ائمه اطهار نیز برای مثال استفاده از گوشت خوک را باعث بی-غیرتی و استفاده از خون را موثر بر خشونت رفتاری زیاد دانسته‌اند. اما آیا دریافت انواع مختلف خوراکی‌ها بر اختلالات عصبی رشدی، شناختی و رفتارهای انسانی می‌تواند موثر باشد؟ در بدن انسان اعصابی وجود دارد که مغز را به ناحیه شکمی و دستگاه گوارش متصل می‌کند. این راه ارتباطی بین دستگاه گوارش و مغز که به محور روده-مغز معروف است، مدت‌ها تصور می‌شد به طور یکطرفه تنها با فرمان مغز به روده برقرار است. اما تحقیقات علمی در ۱۵ سال اخیر اهمیت محور روده-مغز در حفظ پایداری محیط داخلی بدن و ثابت نگه داشتن شرایط فیزیکی و شیمیایی جاندار (هومئوستاز)، را برجسته کرده است. سپس ظهور میکروبیوتا (تریلیون‌ها میکروارگانیسم داخل و روی بدن ما)، به عنوان یکی از تنظیم‌کننده‌های کلیدی عملکرد روده-مغز، منجر به درک اهمیت متمایز محور میکروبیوتا-روده-مغز شده است. در این مطالعه رصدی، هدف ما ارائه دید کلی به خواننده از جایگاه کنونی دانش بشر در این زمینه است، اینکه تأثیر میکروبیوتا بر روی بدن و ذهن انسان تا چه حد شناخته شده است، و چه بخش‌هایی هنوز ناشناخته باقی مانده است.

کلیدواژگان: محور میکروبیوتا، روده، مغز.

بررسی سازوکار اندام‌های مرتبط با تولید و دریافت امواج صوتی توسط مورچه‌ها

سیدهاشم میری حکیم‌آباد، عضو هیئت علمی گروه فیزیک، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد.

لاله رفعت متولی، عضو هیئت علمی گروه فیزیک، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد.

یاسمین سادات میری حکیم‌آباد، کارشناسی ارشد معماری، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد.

ریحانه کامل‌نیا، پژوهشگر آزاد، موسسه بیوشیمی و بیوفیزیک دانشگاه تهران، تهران.

الهه کامل‌نیا، عضو هیئت علمی گروه زیست‌شناسی، دانشکده علوم، دانشگاه آزاد مشهد، مشهد.

چکیده

جوامع مورچه‌ها به یک سیستم ارتباطی موثر برای هماهنگ کردن فعالیت اعضای خود نیاز دارند. شواهد فزاینده‌ای وجود دارد که نشان می‌دهد ارتباطات صوتی نقش مهمی در رفتار مورچه‌های یک کلنی ایفا می‌کند. آیه ۱۸ سوره مبارکه نمل نیز به تعامل گفتاری بین مورچه‌ها در هنگام خطر تاکید می‌کند. این مطالعه متمرکز بر بررسی دلایل تولید صدا و ارتعاش و چگونگی کارکرد اندام‌های تولیدکننده و دریافت‌کننده امواج صوتی می‌باشد. بررسی ما نشان می‌دهد که تولید امواج صوتی در مورچه‌ها به سه روش سایش (Stridulation)، کوبیدن (Tymbalization)، ارتعاش (Crepitation) صورت می‌گیرد. همچنین، ویژگی‌هایی از قبیل مدت زمان، طیف فرکانسی، شدت صوت و شرایط محیطی اصوات تولید شده توسط مورچه‌ها بر روی پیام دریافتی سایر مورچه‌ها تاثیرگذار است. به علاوه مورچه‌ها از طریق حسگرهای شنوایی (آنتن‌ها)، اندام جانستون، اندام‌های زیرزائویی، حسگرهای مکانیکی (اندام‌های کوردوتونال (Chordotonal organ)، ساختارهای حسی تریکوئید سنسیلا (Trichoid Sensilla) توانایی تولید و درک اصوات را دارند. بنابراین پیشنهادی برای این پژوهش تهیه شده که در مراحل؛ (۱) تاسیس و راه‌اندازی آزمایشگاه مورچه جهت ساخت کلنی گونه‌های مختلف مورچه‌ها در شرایط کنترل شده آزمایشگاه جهت ضبط صدا و تصویربرداری؛ (۲) انجام مطالعات ساین در این حوزه بر روی گونه‌های مورچه بومی؛ (۳) تصویربرداری از اندام‌های تولید و دریافت صوت؛ (۴) شبیه‌سازی این اندام‌ها؛ (۵) ضبط صوت مورچه‌ها؛ و درنهایت (۶) درک سازوکار تولید و دریافت صوت در مورچه‌ها قابل انجام است.

کلیدواژگان: ارتباطات صوتی، سازوکار تولید صوت، ارتباطات شنیداری.

زنبور عسل: شناخت، ادراک و حسگری

سیدهاشم میری حکیم آباد، عضو هیئت علمی گروه فیزیک، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد.

لاله رفعت متولی، عضو هیئت علمی گروه فیزیک، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد.

یاسمین سادات میری حکیم آباد، کارشناسی ارشد معماری، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد.

چکیده

وحی به زنبور عسل از موضوعاتی است که بسیاری از مترجمان و مفسران قرآن کریم از آن به عنوان الهام غریزی یاد کرده‌اند. با این حال، این سوال ذهن پژوهشگران را به خود معطوف می‌سازد که آیا زنبور عسل دارای ویژگی‌های شناختی، هوشی و ادراکی خاصی است که خداوند به وحی به او تاکید کرده‌است؟ شناخت، آگاهی و انعطاف‌پذیری زنبور به عنوان یکی از حوزه‌های دارای اولویت پژوهشی در علوم شناختی جانوران در سال‌های اخیر مطرح شده‌است. در این مطالعه رصدی، پژوهش‌های انجام شده بر روی ارتباط انعطاف‌پذیری شناختی و ویژگی‌های شناختی زنبورهای عسل، در ۵ مقوله (۱) ظرفیت پردازش کمی؛ (۲) تجربه وضعیت عاطفی؛ (۳) آموزش‌پذیری اجتماعی؛ (۴) حافظه اطلاعاتی؛ (۵) ویژگی‌های فراشناختی دسته‌بندی و بحث شده‌است. در ادامه، مفهومی تحت عنوان «کنترل شناختی» به معنای توانایی مدیریت، انتخاب و هدایت فرآیندهای شناختی و ذهنی، معرفی می‌شود که در ابتدای پژوهش به عنوان هدف اصلی آن در نظر گرفته نشده‌است. اما به نظر می‌رسد که زنبورهای عسل دارای کنترل شناختی قابل توجهی هستند که بررسی آن در پژوهش‌های آتی پیشنهاد می‌گردد.

کلیدواژگان: وحی به زنبور، انعطاف‌پذیری شناختی، کنترل شناختی.

زاغ به عنوان معلم انسان

سید هاشم میری حکیم آباد، عضو هیئت علمی گروه فیزیک، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد.

لاله رفعت متولی، عضو هیئت علمی گروه فیزیک، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد.

یاسمین سادات میری حکیم آباد، کارشناسی ارشد معماری، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد.

چکیده

اشارات قرآنی طبیعت طیف وسیعی از عناوین علمی را شامل می‌شوند. از این میان، تنها آیه‌ای که اشاره مستقیم به الهام از طبیعت برای حل مسائل و مشکلات پیش روی انسان دارد، آیه ۳۱ سوره مبارکه مائده است. این آیه بیان عمل جستجوی زاغی در زمین است که توسط قابیل مشاهده شده و منجر به یافتن راه حلی می‌شود که پیش از آن وی را به استیصال رسانده است. توجه به آیه، ما را به چند حوزه پژوهشی هدایت می‌کند. از جمله این موارد، (۱) رفتار هدفمند زاغ، توجه انسان نوعی را به ویژگی‌های شناختی و حافظه او برای حل مسئله‌ای که در ابتدا غیرقابل حل به نظر می‌رسید، جلب می‌کند؛ (۲) علاوه بر آن، قیاس نسبی بین ویژگی‌های شناختی زاغ با انسان می‌تواند مورد توجه ویژه قرار گیرد؛ (۳) با الهام از حافظه و رفتار زاغ و الگوریتم‌های تصمیم‌گیری او برای آینده، شاید بتوان الگویی شناختی و اخلاقی برای رویارویی انسان با مسائل جدید و نسبتاً پیچیده طراحی کرد. در نهایت با بررسی ارتباط ویژگی‌ها شناختی کلاغ با انواع حافظه، افق‌های آشکار و پنهان پژوهش برای تحقیقات آینده، پیشنهاد گردید.

کلیدواژگان: الهام زیستی، حافظه بلند مدت، حافظه کاری.

اختلاف رنگ‌ها در قرآن و علم

سید هاشم میری حکیم‌آباد، عضو هیئت علمی گروه فیزیک، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد.

لاله رفعت متولی، عضو هیئت علمی گروه فیزیک، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد.

هادی رستگار مقدم رضائیون، عضو هیئت علمی گروه فیزیک، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد.

چکیده

اختلاف رنگ‌ها یکی از برجسته‌ترین مظاهر آفرینش است که قرآن کریم در ۷ آیه به آن پرداخته و انسان را به تعمق و تفکر دعوت کرده است. واژه "الوان" در قرآن همواره با مفهومی عمیق همراه است و در تمامی موارد به "اختلاف" و "تنوع" رنگ‌ها اشاره دارد. این تنوع نه تنها زیبایی جهان را به نمایش می‌گذارد، بلکه به عنوان "آیه‌ای الهی، نشانه‌ای روشن از حکمت و قدرت خداوند و دعوتی برای خردمندان و دانش‌پژوهان است. قرآن کریم، با تأکید بر واژه "اختلاف" همراه با "الوان"، نگاه انسان را فراتر از ظاهر رنگ‌ها برده و آن را به عنوان دریچه‌ای برای تأمل در نظام آفرینش معرفی کرده است. این اختلاف، همواره در آیات به عنوان نشانه یا یادآور برای خردمندان، دانشمندان، یا اهل ذکر و تفکر مطرح می‌شود. از میوه‌ها و کوه‌ها گرفته تا پوست و زبان انسان‌ها، تنوع رنگ‌ها در همه پدیده‌های طبیعی بازتابی از نظام دقیق و هدفمند خلقت است. اما به عنوان پژوهشگران حوزه علوم تجربی از رنگ چه می‌دانیم؟

کلیدواژگان: ماهیت رنگ، قرآن، علم، آفرینش .

الهام از آیه ۴۱ سوره مبارکه عنکبوت در علم و فناوری

سید هاشم میری حکیم آباد، عضو هیئت علمی گروه فیزیک، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد.

لاله رفعت متولی، عضو هیئت علمی گروه فیزیک، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد.

یاسمین سادات میری حکیم آباد، کارشناسی ارشد معماری، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد.

هادی رستگار مقدم رضائیون، عضو هیئت علمی گروه فیزیک، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد.

چکیده

سستی خانه عنکبوت یکی از ژرف‌ترین و زیباترین تمثیل‌های الهی است که خداوند در آیه ۴۱ سوره عنکبوت برای تبیین ضعف درونی ساختارهایی به کار برده است که با وجود ظاهر قدرتمند و پایدار، در برابر عظمت و اراده الهی شکننده‌اند. این تمثیل، جلوه‌ای از اعجاز قرآن در بیان حقایق است که هم علمی، هم عرفانی و هم اجتماعی هستند. خداوند با عبارت‌های «لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ» و «مَا يَعْقِلُهَا إِلَّا الْعَالَمُونَ» در این آیه و آیه ۴۳، تأکید می‌کند که فهم این مثال بدون علم و آگاهی امکان‌پذیر نیست، زیرا تعقل در این موضوع نیازمند دانش است و تنها عالمان می‌توانند به ژرفای این تمثیل راه یابند. تار عنکبوت، اگرچه ظاهری ظریف و شکننده دارد، اما از پیشرفته‌ترین فراماده‌های زیستی (Bio-Metamaterial) جهان ساخته شده‌است. این پژوهش با مطالعات گسترده بر روی تحقیقات انجام شده پیرامون این فراماده زیستی و تاثیر آن در پیشرفت علم و تکنولوژی، آن را در ۴ بخش ارائه می‌دهد و ۶ حوزه را به عنوان تحقیقات پیشرو برای مطالعات معرفی می‌نماید.

کلیدواژگان: فراماده‌های زیستی، تار عنکبوت، ابریشم عنکبوت.

اثرات روزه‌داری متناوب بر درمان بیماران مبتلا به سرطان

سیدهاشم میری حکیم‌آباد، عضو هیئت علمی گروه فیزیک دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد.

لاله رفعت متولی، عضو هیئت علمی گروه فیزیک دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد.

علیه حسینیان ازغدی، عضو هیئت علمی گروه فیزیک دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد.

بی‌بی مرضیه رضوی زاده، عضو هیئت علمی گروه شیمی مواد غذایی، موسسه پژوهشی علوم و صنایع غذایی، مشهد.

چکیده

رژیم‌های مبتنی بر روزه‌داری، رویکرد محبوبی است که توسط هزاران نفر برای کمک به کنترل وزن، استراحت به روده و مزایای دیگر برای سلامتی استفاده می‌شود. در سال‌های اخیر، پژوهش‌ها نشان داده‌اند که روزه‌داری می‌تواند برخی عوامل خطر را کاهش دهد و حتی علائم بیماری‌های جدی، مانند سرطان، را بهبود بخشد. این مطالعه رصدی به بررسی آخرین مطالعات انجام شده در نشریات علوم پزشکی بر روی روزه‌داری و تاثیر آن بر ممانعت، پیشگیری، و درمان سرطان پرداخته است. هدف از این مطالعه، امکان‌سنجی قابلیت انطباق عمل روزه‌داری بر مبنای یک وظیفه شرعی در دین مبین اسلام با تازه‌ترین دستاوردهای پزشکی در زمینه فستینگ است. نتایج این مطالعه نشان می‌دهد که گرچه شواهدی مبنی بر تاثیر روزه‌داری همراه با برخی درمان‌های سیستمیک سرطان در بهبود این بیماری وجود دارد، اما آزمون‌های بالینی زیادی در این مورد بایستی طراحی گردد تا نتیجه روشن و کلی از این موضوع به دست آید.

کلیدواژگان: روزه‌داری متناوب، درمان سرطان.

شواهد علمی ضد سرطانی مرتبط با خاصیت شفا بخشی عسل در قرآن کریم

طاهره اعتراف اسکوئی، عضو هیئت علمی گروه فارماکولوژی و سم شناسی دانشکده داروسازی، دانشگاه علوم پزشکی تبریز.
مسلم نجفی، عضو هیئت علمی گروه فارماکولوژی و سم شناسی دانشکده داروسازی، دانشگاه علوم پزشکی تبریز.

چکیده

در قرآن کریم و روایات اهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام به اثر شفا بخشی عسل به صراحت اشاره شده است. خدای متعال در سوره مبارکه نحل می فرماید: «و خداوند به زنبور عسل وحی کرد که از کوه ها و درختان و سقف های رفیع منزل گیرید و سپس از میوه های شیرین و از حلاوت و شهد گل های خوشبو تغذیه کنید و راه پروردگارتان را به اطاعت بیوئید. آنگاه از درون شکم آن شهدی که به رنگ های مختلف است بیرون آید که در آن شفای مردمان است. همانا در این، نشانه ای از قدرت الهی برای متفکران پیدا است. عسل یک فرآورده طبیعی است که ترکیب شیمیائی بسیار پیچیده ای داشته و از قندها، اسیدهای آمینه، ویتامین ها، املاح، آنزیم ها تشکیل یافته است. علاوه بر کاربرد آن در طب سنتی، در طی چندین دهه گذشته تحقیقات آزمایشگاهی و بالینی متعددی بر روی عسل انجام یافته و نتایج حاصله موجب استفاده از آن در پزشکی جدید شده است. عسل در درمان عفونت های متعاقب جراحی، سوختگی ها، زخم ها، برخی از بیماری های گوارشی، قلبی و عروقی، بیمار های التهابی و سرطان مورد استفاده قرار گرفته است. عسل بر روی حدود ۶۰ نوع از باکتری های مختلف و برخی از انواع قارچ ها و ویروس ها اثرات مهاری نشان داده است. ظرفیت آنتی اکسیدانی عسل در درمان بیماری های مختلف مهم بوده و ناشی از وجود ترکیبات متعددی مانند مواد فنولی، پتیدها، اسیدهای آلی و آنزیم ها می باشد. در این مقاله ی مروری، کاربرد ضدسرطانی عسل به عنوان نمونه ای از شواهد علمی و پزشکی مدرن مرتبط با اشاره قرآن کریم به شفا بخشی آن مورد بررسی قرار گرفته است.

کلیدواژگان: عسل طبیعی؛ قرآن کریم؛ سرطان؛ طب مدرن.

بررسی گیاه زنجبیل (*Zingiber officinale*) در قرآن، روایات و کاربردهای درمانی آن

فرشته دادفر، عضو هیئت علمی گروه زیست شناسی، دانشگاه پیام نور شیراز، شیراز.

چکیده

مقدمه و هدف: قرآن کریم یکی از بهترین کتب مرجع در بیان اهمیت گیاهان در سوره‌های مختلف است. زنجبیل گیاهی است که هم در طب سنتی، علم پزشکی مدرن و روایات دینی مختلف بر خواص آن تاکید شده است. در این مقاله جایگاه زنجبیل در دین، طب سنتی و ارزیابی ترکیبات و فعالیت‌های فیزیولوژیکی و درمانی آن بررسی می‌گردد. مواد و روش‌ها: در این مطالعه، جهت جست و جوی منابع و مقالات مرتبط قرآن کریم، تفاسیر قرآن، احادیث و روایات اسلامی و پایگاه‌های ISI، ISC، ISI، Pubmed و SID در خصوص گیاه زنجبیل مورد استفاده قرار گرفتند. در ادامه داده استخراج و نتایج به دست آمده دسته بندی گردید.

یافته‌ها: طبق نتایج به دست آمده، علاوه بر قرآن، احادیث متعددی بر مصرف زنجبیل تاکید داشتند. ترکیبات مختلف موجود در زنجبیل به خصوص وجود ترکیباتی مثل جینجرول و شواگول آن را به یک عامل حفاظتی و پیشگیری کننده در برابر آسیب‌های اکسیداتیو تبدیل کرده و نتایج مثبت درمانی آن بر روی فاکتورهای متعدد موید نقش آن در درمان بیماری مختلف است.

نتیجه‌گیری: تاثیر ترکیبات زنجبیل به واسطه وجود فعالیت آنتی اکسیدانی آنهاست که در درمان بسیاری از بیماری‌ها از قبیل بیماری‌های تنفسی، قلبی عروقی، گوارشی و عصبی و غیره حائز اهمیت است. این یافته‌ها می‌تواند تا حدودی بیادگر تاکید دین اسلام و طب سنتی در مورد زنجبیل باشد.

کلیدواژگان: زنجبیل، قرآن کریم، احادیث، طب سنتی، علم نوین.

جایگاه انسان در دنیای علم

اعظم ملکوتی، دکترای حرفه‌ای دندانپزشکی، تهران.

چکیده

خدا، انسان و جهان، سه محور اصلی اندیشه بشری است که در طول تاریخ و در همه جوامع پرسش‌های اساسی درباره آن‌ها مطرح می‌شود. در این میان شناخت انسان و حل معماها و رازهای نهفته آنان از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. اندیشمندان برای رسیدن به این هدف راه‌های مختلفی را در پیش گرفته‌اند: «بعضی به حل مساله با روش تجربی پرداخته و انسان‌شناسی تجربی را بنیان نهاده‌اند که دربرگیرنده همه رشته‌های علوم انسانی است، گروهی راه صحیح شناخت انسان را سیر و سلوک عرفانی و دریافت شهودی دانسته‌اند و تلاش‌هایی که از این طریق انجام داده‌اند به نوعی شناخت از انسان که می‌توان آن را "انسان‌شناسی عرفانی" نامید دست یافته‌اند و جمعی دیگر از راه تعقل و اندیشه فلسفی به بررسی زوایای وجود انسان پرداخته و نتیجه تلاش فکری خود را "انسان‌شناسی فلسفی" نامیده‌اند. و سرانجام گروهی با استمداد از قرآن و متون دینی درصدد شناخت انسان برآمده و "انسان‌شناسی دینی" را پایه‌گذاری کرده‌اند.» انسان موجودی است دارای دو بعد، بعد اول روان و روح و روحيات و عواطف درونی و احساسات او که اصل وجود انسان است و بعد دوم جسم و بدن، که قالب و ظرف برای آن روح و روان است و ترقی و تعالی، تفکر و اندیشه، شخصیت و شایستگی همه وابسته به قسمت اول یعنی روح و روان آدمی است.

کلیدواژگان: آفرینش، انسان، علم، قرآن، رشد.

چالش‌های تفسیر قرآن در مواجهه با علم:

آیه ۷ سوره طارق و تلاش‌های نوین در رفع تعارض

رضا ملازاده یامچی، پژوهشگر پسادکتری علوم قرآن و حدیث، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد.

چکیده

آیه‌ی هفتم سوره‌ی طارق از آیاتی است که همواره موجب اختلاف‌نظر میان مفسران قرآن و اهل لغت بوده و با وجود تلاش‌های متعدد برای روشن‌سازی معنای آن، همچنان در هاله‌ای از ابهام قرار دارد. این ابهام از تفاوت میان تفسیرهای سنتی و دستاوردهای علمی معاصر ناشی می‌شود، چرا که بسیاری از تفاسیر با یافته‌های جدید پزشکی هم‌خوانی ندارند. از سوی دیگر، اصول خاص تفسیر قرآن اجازه نمی‌دهند برای هر آیه معنای جدیدی ارائه شود. اخیراً برخی نواندیشان این آیه را نمونه‌ای از تعارض علم و دین دانسته و آن را به دلیلی برای بشری بودن قرآن تبدیل کرده‌اند. این مقاله قصد دارد با بررسی تفاسیر و تلاش‌های رفع تعارض، ارزیابی انتقادی از این دیدگاه‌ها ارائه دهد و نشان دهد چگونه می‌توان با استفاده از روش‌های نوین تفسیر و علمی، به تفاهمی میان مفاهیم قرآنی و علم دست یافت.

کلیدواژگان: صلب، ترائب، علم، قرآن، علم پزشکی، هرمنوتیک قرآن.

تأملی در وراثت‌پذیری ژنتیکی ویژگی‌های رفتاری انسان: مطالعه میان‌رشته‌ای قرآنی

زهرا آذری، کارشناس ارشد علوم قرآنی گرایش اعجاز، پژوهشکده مطالعات میان‌رشته‌ای قرآن، دانشگاه شهید بهشتی، تهران.
مصطفی مرادی، عضو هیئت علمی پژوهشکده مطالعات میان‌رشته‌ای قرآن، دانشگاه شهید بهشتی، تهران.

چکیده

قرآن کریم، کتاب آسمانی مسلمانان، به عنوان منبع اصلی معارف اسلامی و راهنمای بشر در تمام ابعاد زندگی، همواره نقشی کلیدی در ارائه جهان‌بینی، باورها و اصول اعتقادی داشته است و پاسخگوی سوالات بنیادینی است که ذهن انسان‌ها را در زمینه‌های مختلف به خود مشغول کرده است. از دیرباز نیز، بحث وراثت و انتقال صفات از نسلی به نسل دیگر، یکی از موضوعات مهم در حوزه‌های مختلف علمی و دینی بوده است. وراثت؛ در حوزه‌های علمی مانند زیست‌شناسی ژنتیک به خوبی مورد مطالعه قرار گرفته و انتقال صفات جسمانی و برخی ویژگی‌های رفتاری از طریق ژن‌ها به نسل‌های بعدی اثبات شده است. اما انتقال ویژگی‌های معنوی و باورهای اعتقادی، به مراتب پیچیده‌تر از ویژگی‌های جسمانی است. این پژوهش به بررسی وراثت‌پذیری باورها به عنوان صفاتی که ارتباط نزدیکی با روح و روان انسان دارند، می‌پردازد. اگرچه آیات قرآن کریم به صراحت به علم ژنتیک اشاره نمی‌کند، اما مفاهیم بنیادینی که در آن مطرح شده، به ویژه در زمینه آفرینش و انتقال صفات، به نحوی قابل تطبیق با مباحث ژنتیک و وراثت هستند. از جمله آیاتی که در این زمینه صراحت بیشتری دارند آیه ۲۷ سوره نوح (ع)، آیه ۲۸ سوره زخرف و ۱۲۴ سوره بقره است که با دقت و تأمل بیشتری مورد تحلیل و بررسی قرار گرفت. شاید بتوان گفت در قرآن اشاره‌هایی مبتنی بر انتقال ویژگی‌های اعتقادی به نسل بعدی وجود دارد که می‌تواند سرنخی برای مطالعات علمی متخصصین این رشته باشد.

کلیدواژگان: قرآن و علم، تفسیر علمی، وراثت، ژنتیک.

بررسی مفاهیم فرگشت و تکامل در قرآن کریم و علوم زیستی: تأثیر زیست‌شناسی در فهم تکاملی موجودات زنده

حسین یوسفی، دانشجوی کارشناسی بیوتکنولوژی، دانشکده علوم و فناوری‌های کوانتومی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، تهران.

چکیده

هدف این تحقیق بررسی مفاهیم تکامل و فرگشت در قرآن کریم و علم زیست‌شناسی است تا ارتباطات و تفاوت‌های موجود میان این دو حوزه را روشن‌تر سازد. تکامل به عنوان یک مفهوم علمی در زیست‌شناسی، تغییرات تدریجی موجودات در طول زمان تحت تأثیر عوامل مختلف از جمله فشارهای محیطی و انتخاب طبیعی را توصیف می‌کند. در قرآن کریم، اگرچه به طور مستقیم به مفاهیم علمی تکامل اشاره‌ای نشده، آیات متعددی به آفرینش و تغییرات تدریجی موجودات اشاره دارند که می‌توان آن‌ها را در چارچوب مفاهیم علمی تکامل بررسی کرد. برای انجام این پژوهش، از روش تحقیق ترکیبی شامل گردآوری منابع کتابخانه‌ای و تحلیل‌های کیفی و کمی استفاده شد. منابع دینی، به ویژه قرآن کریم و تفاسیر معتبر آن، و منابع علمی مانند مقالات زیست‌شناسی و تکامل جمع‌آوری شدند. سپس با استفاده از تحلیل متنی، آیات قرآن که به مفاهیم تکامل و آفرینش موجودات اشاره دارند، با مفاهیم علمی تکامل مقایسه شدند. نتایج نشان داد که برخی از آیات قرآن به طور غیرمستقیم به فرآیندهای تکاملی اشاره دارند و می‌توان آن‌ها را با نظریات علمی مانند انتخاب طبیعی، جهش‌های ژنتیکی و فرگشت تدریجی تحلیل و بررسی کرد. همچنین، قرآن به فرآیندهایی مانند آفرینش انسان از نطفه و تکامل جنینی در رحم اشاره دارد که مشابه مفاهیم علمی تکامل مولکولی و سلولی است. تضادهای موجود میان آیات قرآن و مفاهیم علمی زیست‌شناسی در زمینه تکامل، نشان‌دهنده تفاوت‌های دیدگاهی است که می‌تواند به عنوان فرصتی برای گسترش تعامل میان علم و دین در زمینه فرآیندهای آفرینش و تکامل موجودات مورد استفاده قرار گیرد. اهمیت این مقاله به طور مؤثر به ارتباط میان مفاهیم دینی و علمی در زمینه تکامل اشاره می‌کند و نشان می‌دهد که چگونه مفاهیم علمی زیست‌شناسی می‌توانند درک بهتری از آیات قرآن فراهم کنند و بالعکس. این پژوهش می‌تواند به عنوان پل ارتباطی میان علم و دین در زمینه تکامل موجودات استفاده شود و به درک بهتری از تعامل این دو حوزه در فهم فرگشت و آفرینش کمک کند.

کلیدواژگان: قرآن کریم، تکامل، زیست‌شناسی، فرگشت، علوم زیستی، آفرینش.

نقش آب و میدان‌های زیستی در حیات: تحلیل علمی و معنوی با الهام از آیات قرآن

بی بی مرضیه رضوی زاده، عضو هیئت علمی گروه شیمی مواد غذایی، موسسه پژوهشی علوم و صنایع غذایی، مشهد.

چکیده

آب به عنوان منبع اصلی و حیاتی حیات در جهان، در بسیاری از فرهنگ‌ها، ادیان، و علوم طبیعی جایگاه برجسته‌ای دارد. در قرآن کریم نیز توجه ویژه‌ای به آب شده است و آن را سرچشمه حیات می‌نامد. آب در بدن ما که حدود ۷۰ درصد از آن را تشکیل می‌دهد، به عنوان یک واسطه برای تمامی واکنش‌های زیستی عمل می‌کند. حتی قادر است اطلاعات را از محیط خود جمع‌آوری و ذخیره کند. مطالعه حاضر با توجه به نقش آب در بدن انسان، به بررسی تأثیر امواج الکترومغناطیسی و صوتی بر ساختار آب و بر میدان زیستی موجود زنده پرداخته است. برای این منظور آب آشامیدنی با القا فرکانس‌های خاص از طریق امواج صوتی و یا الکترومغناطیسی بارگذاری و برنامه‌ریزی شد و با استفاده از تست‌های روان‌شناختی (الکتروفتوگرافی، انسفالوگرافی و بیوفیدبک) اثرات آب برنامه‌ریزی شده نسبت به نمونه کنترل مقایسه گردید. نتایج حاکی از کاهش معنی‌دار ($P < 0.05$) سطح اضطراب در آزمونگرها برای آشامیدن آب برنامه‌ریزی شده نسبت به نمونه کنترل بودند.

کلیدواژه‌گان: صدا، آب برنامه‌ریزی شده، امواج، میدان زیستی.

مطالعه علمی امکان زنده ماندن در بدن نهنگ با الهام از داستان حضرت یونس(ع) در قرآن

مهناز محمدی، کارشناسی ارشد علوم قرآن گرایش اعجاز، پژوهشکده مطالعات میان‌رشته‌ای قرآن، دانشگاه شهید بهشتی، تهران.

مصطفی مرادی، عضو هیئت علمی پژوهشکده مطالعات میان‌رشته‌ای قرآن، دانشگاه شهید بهشتی، تهران.

چکیده

روایت‌های قرآن از سرگذشت پیامبران الهی و اقوامشان، حاوی نکات عبرت‌آموز و دقیقی است. یکی از این داستان‌ها مربوط به حضرت یونس(ع) است که حادثه‌ای قابل توجه برای ایشان رخ داده است. یونس(ع) بخاطر رفتاری که از وی نسبت به قومش سر زد، از طرف خداوند دچار حادثه‌ای عبرت‌آموز شد که منجر به توجه و ارتقای درجه یونس(ع) گردید. وی در شکم ماهی به اندازه مدتی نامعلوم، گرفتار شد و سپس او با تسبیح خداوند، از آن نجات یافت. اینکه این واقعه آیا بصورت معجزه‌آسا و خارق عادت رخ داده است یا خیر، موضوع این پژوهش است. با بررسی واژگانی، تفسیری و همچنین کلامی، نشان داده می‌شود که منعی ندارد که این رویداد، موافق با قوانین طبیعت اتفاق افتاده باشد و در چنین حالتی نتایج علمی قابل توجهی قابل حصول است. در این پژوهش با بررسی انواع نهنگ‌ها و ویژگی‌هایشان، دو پیشنهاد عملی برای اینکه انسانی بتواند در شکم ماهی بزرگ، هرچند به مدت کوتاه، زنده بماند مطرح می‌شود. اولین گزینه نهنگ عنبر (sperm whale) بزرگترین نهنگ (جاندار) دندان‌دار بر روی کره زمین است. مشخصه بارز این نوع نهنگ سر بسیار بزرگ آن است که یک‌سوم طول بدن این جاندار را تشکیل می‌دهد. زیست‌شناسان دریا، هنوز به طور کامل کارکرد سر نهنگ عنبر را دریافته‌اند اما احتمال می‌رود برای تولید صدا و هدایت امواج صوتی در اعماق اقیانوس برای شکار کاربرد داشته باشد. در قسمت سر این نهنگ، بخش با عنوان جانک (junk) وجود دارد که طول آن حدود ۵ متر است که هنوز ناشناخته است اما احتمال می‌رود در آن قسمت هوا وجود داشته باشد. بخاطر اندازه بزرگ این قسمت از سر نهنگ عنبر و همچنین وجود اکسیژن در این بخش، کاندیدای مناسبی برای بقای انسان در بدن نهنگ باشد. پیشنهاد علمی دیگر در این پژوهش، نهنگ آبی (blue whale) بزرگترین موجود زنده روی کره زمین است. این نوع نهنگ برای از مکانیزم بلعیدن برای تغذیه استفاده می‌کند که مرحله نخست این کار، بازکردن ۸۰ درجه‌ای دهان و به دام انداختن شکار در ناحیه سینه و شکم است. از آنجایی که در آیه قرائنی وجود دارد که با این نحوه بلع، سازگار بنظر می‌رسد، نهنگ آبی نیز یک گزینه مناسب برای وقوع چنین حادثه‌ایست.

کلیدواژگان: قرآن و علم، نهنگ عنبر، نهنگ آبی، یونس(ع)، ماهی بزرگ.

The Effect of Holy Quran-Based interventions on Premature Infants: A Systematic Literature Review

Fatemeh Sadeghi-Ghyassi, Research Center for Evidence-based Medicine, Iranian EBM
Centre: A JBI Centre of Excellence, Faculty of Medicine, Tabriz University of Medical
Sciences, Tabriz.

Zahra Fathifar, Department of Health Information Technology, School of Management and
Medical Informatics, Tabriz University of Medical Sciences, Tabriz.

Parvin Bastani, Women's Reproductive Health Research Center, Tabriz University of Medical
Sciences, Tabriz.

Zohreh Mohammadi, Stem Cell Research Center, Tabriz University of Medical Sciences,
Tabriz, Iran.

Abstract

The aim of this study is to conduct a systematic review to examine studies conducted on the effect of the Quranic voice on premature infants and neonates. A systematic search was conducted in Medline (via Ovid), EMBASE, Cinahl, Cochrane Library, PubMed, Scopus, Web of Science, up to November 2024. For more related articles, Google Scholar was searched. The main keyword extracted according to PICO (Patient; Intervention; Comparison; Outcome) includes Quran, premature, preterm, neonate, infants, newborns. A combination of controlled vocabularies and synonyms were used in the search. The inclusion criteria were all clinical trials and quasi-experimental studies. The exclusion criteria were animal studies. A total of 893 studies were retrieved from databases search. After deduplicating, screening articles according to title, abstract and full text, 15 studies selected. Ten randomized control trials and 5 quasi-experimental studies were included. Of these studies, 9 (60%) were conducted in Iran and 6 (40%) were from Indonesia. In all studies, infants were hospitalized in the neonatal unit (NNU). The minimum duration of the Quran recitation playback was 3 minutes, and the maximum was 60 minutes. In 60% of studies the Quran recitation duration was 20 minutes. The intervention was mostly provided through headphones (53.3% of its studies) and speakers (33.3%) respectively. In all studies, the mean heart rate and change of respiratory significantly decreased, and oxygen saturation levels increased in Quran group ($P < 0.001$). Based on the included studies, 10 studies reported significant increase in oxygen saturation levels, but in one study, no significant change was observed. In more than 45% of studies, a significant decrease in the means of respiratory and heart rate was observed and no significant decrease was reported in less than 30% of studies. A significant decrease in pain intensity and body temperature was reported in one study per each outcome. The findings show that holy Quran recitation can be used as an effective intervention in improving physiological parameters, including respiratory rate, oxygen saturation, heart rate and pain intensity in

neonates. To achieve a strong certainty, more clinical trials considering more diverse variables are needed.

Keywords: Qur'an; Premature Infants; neonates; NICU; Systematic Literature Review.

Apitherapy as a new health field indicating the importance of honey bees in the holy Quran

Maliheh Karamizadeh, Ph.D. candidate, Student Research Committee, Tabriz University of Medical Sciences, Tabriz.

Reza Mahdavi, Professor, Nutrition Research Center, Department of Biochemistry and Diet Therapy, Faculty of Nutrition and Food Sciences, Tabriz University of Medical Sciences, Tabriz.

Abstract

Honey bees create numerous products with bioactive components. The use of honey bee products to prevent and treat many different diseases is referred to as apitherapy which has recently attracted much attention in scientific research. In traditional medicine, the benefits of some bee products such as honey, royal jelly, and propolis have been recognized for centuries, but bee venom has received less attention. Therefore, this review aims to investigate applications of bee venom in apitherapy. Melittin, apamin, and phospholipase A₂ are the primary components of bee venom, forming the essential foundation for its pharmacological properties. The therapeutic and preventive uses of bee venom in apitherapy include anticancer effects, delaying the development of neurological disorders such as Parkinson's disease and Alzheimer's disease, alleviating inflammatory diseases such as arthritis, analgesic effects, anti-infectivity effects against viral, bacterial, and fungal infections, protective impact on liver, kidney, lung, and muscle injury, anti-diabetic efficacy, protective effect on the cardiovascular system, and improving reproductive and growth performance. These scientific findings and reports confirm the importance of honeybees in the holy Quran and hadiths. So much so that there is a Surah named 'Al-Nahl' in the Quran. Additionally, in a hadith from the Prophet Muhammad, the believer is likened to a honeybee because everything the bee does is beneficial. In conclusion, in addition to several honey bee products, even its venom has many health benefits in people's health which could be evidence of the importance that the Quran and hadiths attach to honey bees. Scientific findings highlight the importance of paying more attention to the Quran, its concepts, and its commentary.

Keywords: Apitherapy, Honey bee, Holy Quran.

Misconceptions about evolution: A systematic analysis of Islamic texts demonstrates a lack of contradiction with evolutionary principles

Naser Ansari-Pour, Oxford Translational Myeloma Centre, Nuffield Department of Orthopaedics, Rheumatology and Musculoskeletal Sciences, University of Oxford, Oxford, United Kingdom.

Abstract

All living organisms share one pivotal feature in their essence: DNA, the code of life. From miniscule organisms like bacteria to large mammals like us, all characteristics and body functions are controlled by DNA. Prior to the identification of DNA and genes, in 1859, Charles Darwin wrote an article, titled “The Origin of Species”, where he proposed the idea that all living organisms may have originated from a single common ancestor and the plethora of organisms present today are the result of descent plus modification. First, I will discuss how genes govern the outcome of organism characteristics, explain Darwin’s theory from a genetic perspective, give examples of how evolution causes cancer and how it can be manipulated to treat cancer, and examine the common misconceptions about evolution. Next, I will discuss why, rather than trying to understand the science behind it, mostly have taken a confrontational stance and have also tried to build a quasi-religious narrative to how humans have come to existence. Particularly, from an Islamic perspective (both the holy Quran and Hadith), I will describe what can be inferred from these sacred texts with respect to evolution, and not only demonstrate that there is no contradiction between religious texts and evolution, but I will also present a conceptual argument that evolution may be a unifying force to connect the relevant Quranic verses and Hadith in a systematic manner.

Keywords: DNA, evolution, genetics.

بخش سوم

علوم طبیعی:

علوم شناختی، علوم پایه و فناوری

شنود قلبی: ارتباط دو سویه بین قلب و مغز

سید هاشم میری حکیم آباد، عضو هیئت علمی گروه فیزیک، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد.

لاله رفعت متولی، عضو هیئت علمی گروه فیزیک، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد.

یاسمین سادات میری حکیم آباد، کارشناسی ارشد معماری، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد.

علیه حسینیان ازغدی، عضو هیئت علمی گروه فیزیک، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد.

چکیده

در بسیاری از آیات قرآن کریم به قلب به عنوان ابزاری برای تعقل، تفکر، تدبیر و تفقه اشاره شده و در موارد متعددی از آن در کنار چشم و گوش نام برده شده است، که این مفهوم را به ذهن متبادر می‌سازد که قلب مانند چشم و گوش توانایی حسگری دارد و دروازه ورود اطلاعات به بدن ما می‌باشد. از زمانی که در قرن هفتم با کشف سیستم گردش خون توسط ویلیام هاروی، نقش قلب فقط به عنوان پمپ خون مطرح شد، اغلب مفسران به دلیل اجتناب از تعارض با علم، معنای آن را در محدوده علم اخلاق جستجو کرده‌اند و از تعریف قلب به عنوان اندامی مادی با ویژگی‌های فیزیولوژیکی آن صرفنظر نمودند. علیرغم این احتیاط، نمی‌توان اشارات نسبتاً صریح قرآن درباره قلب به عنوان ابزار تعقل، یا حسگری مشابه چشم و گوش را نادیده گرفت به ویژه جایی که قرآن مکانی درون قفسه صدری برای آن قائل شده است. از طرف دیگر در حوزه علوم تجربی، از سال ۱۹۹۱ که سیستم عصبی مخصوص قلب (مغز کوچک قلب) کشف شد، مطالعات مختلف از خودمختاری نسبی قلب با درجه بالایی استقلال از مغز خبر دادند. به این ترتیب، فرصتی برای طرح دوباره پرسش‌هایی مانند: احساسات علت پاسخ‌های مغز هستند یا پیامد آن؛ اضطراب منجر به افزایش ضربان قلب می‌شود یا قلب محرک رفتارهای مرتبط با اضطراب است، پیدا شد. روش‌های متفاوتی برای پاسخ معرفی شدند که مهم‌ترین آن‌ها در مقاله رصدی معرفی شده است.

کلیدواژگان: شنود قلبی، بیماری‌های مشترک قلب و مغز، مغز کوچک قلب.

چشم انداز توسعه علم و فناوری با الهام از آیات سوره نمل در قرآن کریم

حسین زمانی، عضو هیئت علمی گروه پژوهشی فیزیک مواد غذایی، مؤسسه پژوهشی علوم و صنایع غذایی، مشهد.

مسعود میرزایی شهرابی، عضو هیئت علمی گروه شیمی دانشکده علوم، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد.

چکیده

در این مقاله با استناد به برخی از آیات سوره نمل که داستان حکومت حضرت سلیمان را بیان می‌کند، جلوه‌هایی از علوم و فناوری‌های برتر انسانی مورد بحث و بررسی قرار گرفته است و بر اساس آن رویکردی موحدانه و انسانی برای پیشرفت علم و فناوری ارائه شده است. با بررسی آیات ذکر شده مشخص می‌شود که دانش و فناوری‌هایی که در این سوره معرفی شده است بر پایه شکوفایی ظرفیت‌های انسانی ایجاد شده است به همین دلیل آثار و نتایج پایدار و سازنده برای انسان و جامعه انسانی به همراه دارد. همچنین این فناوری‌ها قدرت‌هایی را برای انسان ایجاد می‌کند که آرزوی بشریت در تمامی دوره‌ها بوده است، این قدرت‌ها از مسیری به دست می‌آیند که منجر به تخریب منابع دیگر حیات مانند محیط زیست نمی‌شوند بلکه افق‌هایی ایده‌آل از عدالت و پیشرفت و آبادانی برای همه موجودات دیگر را نیز موجب می‌شوند. در این الگو انسان‌ها ارتباطی طبیعی با سایر موجودات و منابع حیات پیدا می‌کنند و به عنوان خلیفه خداوند متعال در جامعه علاوه بر انسان‌ها بر سایر موجودات نیز حکمرانی و فرمانروایی می‌کنند. این رویکرد به دلیل ویژگی‌هایی که دارد بایستی مورد توجه سیاست‌گذاران حوزه علم و فناوری در نظام اسلامی قرار گیرد. در پایان برای حرکت به این سمت راهکارهایی بیان شده است که مهمترین آن‌ها تبدیل شدن قرآن به مرجع راهبری علم و فناوری و الهام گرفتن از مهندسی الهی در نظام خلقت است.

کلیدواژگان: الگوی پیشرفت، علم و فناوری، توسعه و پیشرفت، قرآن کریم، فناوری‌های انسانی، فناوری‌های معنوی.

تأملی بر تعارض بیان قرآن علیم و توضیح پوزیتیویستی پدیده‌های طبیعی

محمد علی قنبریان، عضو هیئت علمی گروه زمین شناسی، دانشکده علوم، دانشگاه شیراز، شیراز.

چکیده

علی‌رغم تطابق اعجاز‌آمیز یافته‌های ساینس با حقایق عرضه شده در قرآن کریم، موارد غیر قابل انکاری نیز از عدم تطابق نظریه‌های جدید با کلام الهی وجود دارد. به عنوان مثال فرو ریختن سنگ‌ها از فراز کوه به خشیت الهی آن نسبت داده شده که با مبانی و اصول نظریات پوزیتیویستی ساینس در تعارض است. هدف از نگارش این مقاله بررسی کلی و مجملی به نگاه تجربه گرایانه به پدیده‌های عالم است.

کلیدواژگان: قرآن، روش علمی، زمین، ساینس، پوزیتیویسم، تجربه گرایی.

نگاهی به قرآن، علوم پایه و فناوری

امیر حسین محمدی، دانشجوی کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران، تهران.

چکیده

قرآن کریم، کلام وحی و معجزه‌ای است جاودانه که از سوی خداوند متعال به پیامبر گرامی اسلام حضرت محمد (صلی‌الله‌علیه‌وآله) نازل شده است. این کتاب آسمانی، به‌عنوان مجموعه‌ای از دستورات الهی، نه تنها در زمینه‌های عبادی و اخلاقی، بلکه در حوزه‌های مختلف علمی و طبیعی نیز به بیان حقایق پرداخته است که در طول تاریخ بشر به تدریج کشف و آشکار شده‌اند. قرآن کریم با زبان ساده و قابل فهم برای همه انسان‌ها، به‌طور معجزه‌آسا به نکاتی اشاره کرده است که در زمان نزول قرآن، برای انسان‌ها قابل درک نبوده، ولی امروز، با پیشرفت‌های علمی، مشاهده می‌کنیم که این آیات با دستاوردهای جدید علمی تطابق دارند.

ما در این پژوهش قصد داریم به‌طور مختصر برخی از این آیات علمی را مورد بررسی قرار دهیم، اما باید توجه داشت که هدف اصلی ما تدبیر در قرآن و درک عمیق‌تر پیام‌های آن است، نه تأسیس نظریات علمی از قرآن. زیرا قرآن کلامی است آسمانی و همواره فراتر از فهم محدود بشر قرار دارد. همچنین باید یادآور شویم که علم بشر، اگرچه پیشرفت کرده است، ولی همچنان محدود و ناقص است و نمی‌توان تمام ابعاد علم را به‌طور قطع و کامل درک کرد. بنابراین، این بررسی‌ها تنها یک نگاه به شباهت‌ها و تطابق‌های ممکن بین آیات قرآن و یافته‌های علمی است، و قطعاً نمی‌توان ادعا کرد که این آیات تنها به همان نظریات علمی موجود اشاره دارند.

در این میان، تدبیر در قرآن و جستجوی نشانه‌های علمی آن، به‌عنوان راهی برای نزدیک شدن به حکمت الهی، می‌تواند درک ما از قرآن را عمیق‌تر کرده و باورمان را به صدق و حقانیت کلام الهی تقویت کند. در نهایت، این مطالعه به‌عنوان گامی کوچک در مسیر درک بهتر قرآن و آگاهی از معانی پنهان آن است که البته قطعیت در تمام ابعاد آن همچنان در دست خداوند متعال خواهد بود.

کلیدواژگان: قرآن کریم، علم، حکمت الهی.

هوش مصنوعی در خدمت قرآن کریم: رویکردی نوین در مدل سازی معنایی قرآن کریم

با محوریت مضامین اجتماعی سوره حجرات

اکرم فتحیان دستگردی، عضو هیئت علمی علم اطلاعات و دانش شناسی، مؤسسه استنادی و پایش علم و فناوری جهان اسلام (ISC)، شیراز.

چکیده

هدف: هدف این پژوهش، استفاده از فناوری های هوش مصنوعی در مدل سازی معنایی و طراحی هستی شناسی مضامین اجتماعی سوره حجرات و نیز بررسی مزایای استفاده از تکنیک های هوش مصنوعی به ویژه در تسهیل فهم و کاوش نظام مند مفاهیم و آموزه های اجتماعی این سوره قرآنی است.

روش: در این پژوهش کاربردی، از روش تحلیل محتوای کیفی برای استخراج مفاهیم کلیدی و روابط معنایی سوره حجرات (با محوریت مضامین اجتماعی) استفاده شد. یکی از دلایل انتخاب سوره حجرات، اشتباه آن به سوره اخلاق و تأکید آن بر مضامین اخلاقی و اجتماعی است. در این پژوهش، مفهوم سازی سوره حجرات بر اساس متون و مستندات این حوزه و با استفاده از فناوری های هوش مصنوعی، و طراحی هستی شناسی سوره حجرات با استفاده از نرم افزار Protégé انجام شد. روش گردآوری داده ها در این پژوهش، «مشاهده ساختارمند»، و ابزار گردآوری داده ها، یک سیاهه واریسی شامل مفاهیم و روابط شناسایی شده در سوره حجرات با محوریت مضامین اجتماعی بود.

یافته ها: در این پژوهش پس از مفهوم سازی سوره حجرات، تعداد ۱۵ کلاس و زیر کلاس، ۴۳ رابطه شیء و رابطه نوع داده، و بالغ بر ۶۰ نمونه/مصادق برای طراحی هستی شناسی مضامین اجتماعی سوره حجرات شناسایی شد. پس از مفهوم سازی سوره حجرات با استفاده از متون و مستندات این حوزه و فناوری های هوش مصنوعی، طراحی هستی شناسی سوره حجرات با استفاده از نرم افزار Protégé نسخه ۵.۵ انجام شد و گراف های RDF آن با استفاده از افزونه های گرافیکی نرم افزار Protégé ترسیم و نتایج آن تحلیل گردید.

نتیجه گیری: تمرکز اصلی این پژوهش، بر شناسایی روابط معنایی، طبقه بندی مفاهیم و بهره گیری از فناوری های هوش مصنوعی برای کاربرد در تحلیل محتوا و مدل سازی معنایی قرآن کریم است. نتایج این پژوهش از یک سو بیانگر کاربرد فناوری های هوش مصنوعی در مفهوم سازی سوره حجرات و کشف مفاهیم و روابط میان آن ها در این سوره بود و از سوی دیگر کاربرد نرم افزار Protege را در طراحی هستی شناسی سوره حجرات نشان داد. مدل ارائه شده در این پژوهش می تواند برای سایر سوره های قرآنی و متون دینی و مذهبی مورد استفاده قرار گیرد. نتایج این پژوهش همچنین بیانگر قابلیت های هوش مصنوعی در تحلیل قرآن کریم و کشف و شناسایی ارتباطات میان مفاهیم در سوره های قرآن است.

کلیدواژگان: سوره حجرات، مضامین اجتماعی، هوش مصنوعی، مدل سازی معنایی، هستی شناسی سوره حجرات.

رویکردی جدید در استنتاج آغازمندی زمانی عالم طبیعت از آیات قرآن کریم

حامد منوچهری کوشا، پژوهشگر پسادکتری علم و دین، پژوهشکده مطالعات بنیادین علم و فناوری،

دانشگاه شهید بهشتی، تهران.

چکیده

عالم طبیعت یک عالم زمان‌مند است، بدین معنا که رویدادها در آن در یک توالی زمانی قرار دارند و یکی پس از دیگری رخ می‌دهند. آیا این سلسله از رویدادها دارای آغازی است؟ به عبارت دیگر، آیا عمر جهان طبیعت ما محدود است و یا نامتناهی؟ این پرسشی است که از روزگاران باستان تا به امروز برای ذهن بشر متفکر، از فلاسفه و طبیعی‌دانان گرفته تا متکلمین و الهیدانان، مطرح بوده است و به آن پاسخ‌های متفاوتی ارائه شده است. برای مثال، متکلمین اسلامی معتقد بودند که عالم حادث زمانی است، اما در مقابل فلاسفه اسلامی آن را قدیم زمانی می‌دانستند. در کیهان‌شناسی نوین نیز با روش تجربی بدین مسئله پرداخته شده است. برخی از کیهان‌شناسان بر اساس مدل استاندارد کیهان‌شناسی، یعنی مدل مه‌بانگ، بر این باورند که کیهان عمر محدودی دارد و حدود ۱۴ میلیارد سال پیش آغاز شده است. اما در مقابل، برخی از آنان از مدل‌های ازلی دوره‌ای دفاع می‌کنند. این مدل‌ها شامل دوره‌های متوالی و تکرارشونده‌ای از کیهان است که هر یک با یک مه‌بانگ آغاز می‌شود. در این میان، دین می‌تواند پاسخ این پرسش بنیادین بشری را در اختیار او قرار دهد. در این پژوهش، ما به مسئله آغازمندی زمانی عالم از منظر قرآن کریم می‌پردازیم. در استنتاج آغازمندی زمانی عالم از آیات قرآن کریم دو رویکرد کلی وجود دارد. در رویکرد اول به آیاتی استناد می‌شود که آفرینش آسمان‌ها و زمین را در شش دوره زمانی می‌داند و از وجود یک حالت اولیّه دودشکل (دخان) و یکپارچه (فَتْق) برای آن‌ها خبر می‌دهد. رویکرد دوم، به بررسی لغوی واژه‌هایی چون «خَلَقَ»، «فَطَرَ»، «بَدَأَ» و «بَدِيع» که برای فعل آفرینش آسمان‌ها و زمین به کار رفته است، می‌پردازد و تلاش می‌کند تا نشان دهد که مفهوم آغازمندی زمانی در آن‌ها مندرج است. اما این دو رویکرد چندان موفق به نظر نمی‌رسند. زیرا آیات مورد استناد در رویکرد اول با مدل‌های دوره‌ای از کیهان نیز سازگار به نظر می‌رسند و لغات مورد اشاره در رویکرد دوم نیز از منظر لغت‌شناسانه لزوماً به معنای آغازمندی زمانی غیر مسبوق به ماده پیشین نیست. در این پژوهش رویکرد سومی پیشنهاد می‌گردد. در این رویکرد، با استناد به قاعده عقلی «ما لا اول له لا آخر له» که حاکی از آن است که اگر عالم پایانی زمانی داشته باشد لزوماً آغاز زمانی نیز خواهد داشت، مسئله آغازمندی را به مسئله فرجام‌مندی عالم از منظر قرآن کریم باز می‌گردانیم. در ادامه استدلال می‌کنیم که آیات متعددی از قرآن کریم بیان می‌کنند که عالم طبیعت به که می‌شناسیم روزی خاتمه خواهد یافت و با تغییر و تحول وجودی، تبدیل به عرصه تحقق عالم قیامت خواهد شد. بنابراین، عالم طبیعت حتی به شکلی که در مدل‌های دوره‌ای بیان می‌شود ابدی نخواهد بود، و در نتیجه، بر اساس آن قاعده عقلی، دارای آغازی زمانی است. پس در مجموع می‌توان گفت که عالم طبیعت از منظر قرآن کریم آغازمند است.

کلیدواژگان: حدوث عالم طبیعت، آغازمندی عالم، خلقت در شش روز، قرآن کریم، فرجام عالم.

هوش مصنوعی و فهم قرآن

زینب ناصری سماغچه، پژوهشگر پسادکتری، گروه انفورماتیک پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی مشهد، مشهد.

لاله رفعت متولی، عضو هیئت علمی گروه فیزیک، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد.

سید هاشم میری حکیم آباد عضو هیئت علمی گروه فیزیک، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد.

چکیده

استفاده از هوش مصنوعی (AI) در علوم و تحقیقات پیشرفت‌های قابل توجهی را به همراه داشته است، اما با چالش‌های متعددی نیز همراه است. از جمله این چالش‌ها می‌توان به مواردی مانند کیفیت داده‌های آموزشی، داده‌های ناکافی یا دارای سوگیری، عدم شفافیت، اعتمادپذیری و تولید مجدد یافته‌های علمی اشاره کرد. در این حیطه، تلاش‌هایی در حوزه هوش مصنوعی توضیح‌پذیر (xAI) با هدف شفافیت این سیستم‌ها در حال انجام است، اما هنوز چالش‌های زیادی در این زمینه وجود دارد. همچنین، سیستم‌های هوش مصنوعی غالباً بر پایه طبقه‌بندی عمل می‌کنند و کمتر به تحلیل‌های اکتشافی می‌پردازند که می‌تواند مانع نوآوری شود. در مورد کاربرد هوش مصنوعی در حوزه علوم انسانی، چالش‌های فلسفی و معرفتی وجود دارد که بر تصمیم‌گیری و عملکرد سیستم‌های هوش مصنوعی تأثیر می‌گذارد. نظریه ابطال‌پذیری کارل پوپر به عنوان مبنای نظری برای این سیستم‌ها معرفی می‌شود. با وجود توجه پژوهشگران علوم انسانی به مزایای هوش مصنوعی، تفاوت‌های عمده‌ای بین علوم انسانی و علوم طبیعی وجود دارد که ورود هوش مصنوعی به علوم انسانی را محدود می‌کند.

برای فهم صحیح و برداشت از قرآن کریم، دو شرط اساسی توافق با لغت عرب و عدم تضاد با روح کلی شریعت و اصول فهم قرآن کریم وجود دارد. از جمله اصول کلیدی برای درک بهتر قرآن کریم با توجه به منابع مختلف عبارتند از: قواعد ادبی و لغت عرب، روایات تفسیری، سیاق آیات قرآن کریم، مبانی تفسیر قرآن کریم از جمله شناخت اصولی مانند اعجاز، جامعیت و مصونیت قرآن کریم از تحریف که در فهم معنا مؤثر است، شأن و تاریخ نزول آیات. در راستای فهم قرآن کریم، امام خمینی (ره) تأکید دارند که آشنایی با رشته‌های مختلف علوم می‌تواند به پرده‌برداری از ابعاد سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی آیات کمک کند اما ادر حقیقت، برای دسترسی به معارف حقیقی و باطنی قرآن کریم، طهارت قلب و تزکیه نفس از ضروریات است. ایشان به این نکته اشاره می‌کنند که برای درک معانی تأویلی آیات و درک رازهای قرآن کریم، باید الفاظ را به روح معانی و حقیقت آن‌ها ارجاع داد. بنابراین، تزکیه نفس و مجاهدت در برابر آن یکی از مبانی مهم در فهم قرآن کریم است. همچنین، درک معانی تأویلی نیازمند قلب‌هایی پاک و بدون انحراف است. این نکات نشان‌دهنده عمق و پیچیدگی فرآیند فهم قرآن کریم است و اهمیت تزکیه و پاکسازی در این مسیر را می‌نمایاند. با توجه به مطالب مذکور درباره عوامل مؤثر در فهم قرآن کریم و چالش‌های هوش مصنوعی، می‌توان نتیجه گرفت که هوش مصنوعی می‌تواند در زمینه‌هایی چون درک لغات، تکرار مفاهیم و روایات، و بررسی شأن و تاریخ نزول آیات مفید باشد، اما نتایج نهایی باید توسط افراد تحلیل و بررسی شود. یکی از مشکلات مهم، امکان خطای سیستم‌های هوش

مصنوعی به دلیل کیفیت داده‌های آموزشی است. طراحی سیستم‌های هوش مصنوعی خاص برای استخراج اطلاعات مربوط به قرآن کریم می‌تواند به دقت تحلیل‌ها کمک کند. در حال حاضر، این موضوع در آزمایشگاه هوش مصنوعی و علوم اسلامی و انسانی دیجیتال در مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی نور در حال پیگیری است. استفاده بهینه از هوش مصنوعی به افراد این امکان را می‌دهد که بیشتر بر روی عوامل اصلی در فهم قرآن کریم، مانند درک معانی عمیق و تزکیه نفس، تمرکز کنند که دستیابی به آن نیازمند اراده الهی و تلاش انسانی است.

کلیدواژگان: علوم انسانی، چالش‌ها، داده‌های آموزشی، شفافیت، تفسیر قرآن، تزکیه نفس، فهم قرآن، کیفیت داده‌ها، توضیح‌پذیری.

امکان سنجی و ارزیابی شبیه سازی شکل گیری امت با ابزارهای دانش سیستم های پیچیده

رضا خواجوی، عضو هیئت علمی گروه فیزیک، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد.

سید هاشم میری حکیم آباد، عضو هیئت علمی گروه فیزیک، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد.

لاله رفعت متولی، عضو هیئت علمی گروه فیزیک، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد.

هادی رستگار مقدم رضائیون، عضو هیئت علمی گروه فیزیک، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد.

چکیده

زندگی اجتماعی و توجه به روح جامعه یکی از اساسی ترین تعلیمات قرآن است. تلاش انبیا و امامان معصوم علیهم السلام آن بوده است که ساختارهای اجتماعی شکل گرفته بر مبنای فرهنگ غیر توحیدی را با شکل دهی ساختاری مناسب به نام امت وسط و با اتخاذ راهبردهایی و در راس آنها ولایت، به سوی ساختار مطلوب اسلامی، یعنی امت واحد و بهشت ولایی رهنمون سازند. متأسفانه تاکنون مطالعه مناسبی جهت بازنمایی ساختار جامعه از منظر قرآن و نمایش تحول آن صورت نگرفته است. این پژوهش بر آن است تا با بهره گیری از ابزارهای پیشنهادی دانش نوپدید سیستم های پیچیده (نظریه شبکه ها و شبیه سازی عامل بنیان)، تصویری از ساختار جامعه از منظر قرآن، به ویژه امت وسط، و نحوه شکل گیری و تحول آن را ارائه نماید.

کلیدواژگان: امت، سیستم پیچیده، شبیه سازی عامل بنیان.

ارزیابی تأثیر سیاست‌های خرد اقتصادی اسلامی و غیراسلامی

بر عدالت اقتصادی با ابزار شبیه‌سازی سیستم‌های پیچیده

رضا خواجوی، عضو هیئت علمی گروه فیزیک دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد.

چکیده

در این پژوهش، با بهره‌گیری از یک مدل ساده و به کمک روش شبیه‌سازی عامل‌بنیان، چگونگی و میزان تأثیرگذاری چند سیاست خرد اقتصادی و از جمله انفاق بر توزیع درآمد افراد جامعه در بستر دو اقتصاد بی‌تورم و دارای تورم بررسی شده است. بر این پایه، نمونه‌های مختلفی از تبادلات مالی و انفاقی و ترکیبی طراحی، شبیه‌سازی و با یکدیگر مقایسه گردیده‌اند. بر پایه نتایج این پژوهش، علیرغم مطالعات آماری گزارش شده پیشین در این زمینه، انفاق تأثیر بسیار چشمگیری بر کاهش فقر و حذف دهک‌های بسیار فقیر دارد و با جابه‌جایی دهک‌های فقیر به سمت دهک‌های متوسط سبب ایجاد توازن اقتصادی در جامعه می‌شود. نکته مهم‌تر آن که سیاست انفاق، افزون بر توان کاهش فقر، مانع از انجماد درآمدی جامعه می‌شود. همان‌طور که در این پژوهش نشان داده می‌شود، دیگر سیاست‌های پیشنهادی در برآورده ساختن همزمان این هر دو هدف ناتوانند. البته انفاق نمی‌تواند بر پدیده گسترش فاصله درآمدی طبقه متوسط ناشی از تورم تأثیر بسزایی داشته باشد.

کلیدواژگان: انفاق، توزیع درآمد، سیستم پیچیده، شبیه‌سازی عامل بنیان، عدالت اقتصادی.

بررسی تطبیقی آموزه‌های قرآن و فناوری اطلاعات

مرضیه حسنی، دانشجوی رشته گرافیک، دانشگاه علمی کاربردی قم، قم.

چکیده

هدف از این مقاله بررسی تطبیقی آموزه‌های قرآن کریم با مفاهیم و کاربردهای فناوری اطلاعات است، که در سطح عمیقی به تحلیل و هم‌سنجی این دو حوزه پرداخته شده است. با توجه به اینکه فناوری اطلاعات به سرعت در حال تغییر و تحول است و تأثیر بسزایی بر زندگی انسان‌ها و جوامع دارد، بررسی اصول و آموزه‌های دینی از جمله قرآن کریم می‌تواند راهگشا باشد. این مقاله به شناسایی و تحلیل موضوعاتی مانند عدالت، امنیت، شفافیت و مسئولیت‌پذیری در هر دو زمینه می‌پردازد و می‌کوشد تا تعاملات و نقاط اشتراک و افتراق را مورد بررسی قرار دهد. در بخش اول مقاله، بر مبانی قرآنی چون علم، معرفت و حکمت به عنوان اصول اساسی برای ترسیم یک رویکرد اخلاقی و مبتنی بر معنویت به پیشرفت‌های فناوری تأکید شده است. در ادامه، چگونگی استقبال از تحولات فناورانه و اهمیت حفظ کرامت انسانی و ارزش‌های اخلاقی از دیدگاه قرآن بررسی می‌شود. همچنین، مقاله مثال‌هایی از آیات قرآنی ارائه می‌کند که بر اهمیت ارزش علم و دانش تأکید دارند و نشان می‌دهد چگونه این آموزه‌ها می‌توانند راه‌حل‌هایی برای مدیریت چالش‌های پیچیده در حوزه فناوری اطلاعات ارائه دهند. در ادامه، به بررسی تطبیقی ارتباط میان مفاهیم کلیدی همچون امنیت اطلاعات و حریم خصوصی با آموزه‌های قرآنی پرداخته شده است. مقاله نشان می‌دهد که چگونه رعایت اخلاق و اصول معنوی می‌تواند به بهبود امنیت سایبری و حفظ حریم خصوصی کاربران کمک کند. همچنین، نویسندگان پیشنهادهایی کاربردی برای متخصصان فناوری اطلاعات ارائه می‌کنند تا از آموزه‌های قرآن در طراحی و توسعه فناوری‌ها به نحوی استفاده کنند که ضمن دستیابی به نوآوری، ارزش‌های انسانی و اجتماعی نیز در نظر گرفته شوند. در نتیجه‌گیری، به این نکته اشاره می‌شود که فناوری اطلاعات و ارتباطات می‌تواند به عنوان ابزاری موثر برای ترویج و اجرای ارزش‌های اخلاقی و اجتماعی مطرح‌شده در قرآن کریم عمل کند. این مقاله از متخصصان می‌خواهد که در فرآیند توسعه فناوری، به تأثیرات گسترده آن بر جامعه و محیط‌زیست توجه بیشتری داشته باشند و از راهنمایی‌های معنوی و اخلاقی قرآن کریم استفاده کنند. این دیدگاه میان‌رشته‌ای می‌تواند دریچه‌های جدیدی را برای تلفیق علم و دین در توسعه پایدار فناوری باز کند.

کلیدواژگان: قرآن، فناوری اطلاعات، آموزه‌های دینی، تحلیل تطبیقی، اخلاق در فناوری.

نحوه کارکرد جهان براساس نظریه مکانیک کوانتومی

علیرضا دهقانی، عضو هیئت علمی گروه فیزیک، دانشگاه پیام نور تبریز، تبریز.

چکیده

فرض کنید خدا وجود دارد و قوانین طبیعت را که برای جهان آفریده نقض نمی‌کند. با این حال خدا می‌تواند با عمل در سطح کوانتومی نامعین در جهان عمل کند. این مطلب مبتنی بر پذیرش دو نکته خاص در مورد عمل کوانتومی خداوند است؛ اولاً اعمال خدا تقریباً نامحدود است، دوماً اعمال خدا در جهان نباید اپیزودیک باشد که بنوعی بر عمل غیر مداخله گرایانه الهی اشارت دارد. ضمن مرور اجمالی از نظریه مکانیک کوانتومی تحلیلی تفصیلی از نظریات الهیاتی برخاسته از این مکانیک کوانتومی در خصوص نحوه اداره کرد جهان مورد بحث بررسی و نقد قرار خواهد گرفت .

کلیدواژگان: عمل غیر مداخله گرایانه، اپیزودیک، سطح کوانتومی نامعین .

مطالعه تطبیقی تصویر قرآن از کیهان و مدل بطلمیوسی

آرزو شهبازی فراهانی، کارشناسی ارشد علوم قرآن، پژوهشکده مطالعات میان‌رشته‌ای قرآن، دانشگاه شهید بهشتی، تهران.

مصطفی مرادی، عضو هیئت علمی پژوهشکده مطالعات میان‌رشته‌ای قرآن، دانشگاه شهید بهشتی، تهران.

چکیده

آسمان و اجرام آسمانی از دیرباز تاکنون مورد توجه اقشار مختلف قرار گرفته و همین موجب شده دوره‌های مختلفی از کیهان از جمله دوره زمین‌مرکزی، در طول تاریخ شکل بگیرد. برخی از اقوام گذشته اجرام آسمانی همچون خورشید، ستاره و ماه را می‌پرستیدند و اندیشمندان در جستجوی حرکات منظم و تکرارشونده آسمان برای پیش‌بینی موقعیت سیارات و اتفاقات کیهانی بوده‌اند. در قرآن نیز آیات متعددی حاوی گزاره‌های ناظر به آسمان و ویژگی‌های آن وجود دارد که برخی از این گزاره‌ها با نظریه‌های علمی موجود آن زمان موافق و برخی مخالف بوده‌اند.

هدف از این پژوهش، دستیابی به تصویری جامع از کیهان در قرآن و مقایسه آن با مدل بطلمیوسی زمین-مرکزی (Geocentric) است. برای رسیدن به این هدف، مطالعه تطبیقی با احصاء و بررسی آیات مربوط به کیهان در قرآن و مطالعه مدل بطلمیوس در دو اثر مهم او یعنی المجسطی و اقتصاص صورت گرفته است. با توجه به اینکه این آیات به صورت جامع و هماهنگ تصویری از کیهان را برای ما ترسیم می‌کنند و از طرفی مدل بطلمیوسی متداول‌ترین مدل کیهان‌شناسی از حدود قرن دوم تا شانزدهم میلادی است؛ مطالعه تطبیقی این دو حائز اهمیت است. از مهمترین نتایج این پژوهش، عدم مطابقت کامل کیهان ترسیم‌شده در قرآن و مدل بطلمیوسی است. می‌توان ادعا کرد که قرآن بر اصلی‌ترین مدل کیهان‌شناسی زمان خود مبتنی نبوده و در برخی موارد با ساختار اصلی آن نیز مخالفت کرده است. بدین منظور با بررسی جامع آیات، تصویر کیهان از منظر قرآن، ترسیم شده است. برخلاف تصاویری که دیگر نویسندگان از کیهان در قرآن مطرح کرده‌اند و ویژگی‌های کیهان در قرآن را وامدار تاریخ و فرهنگ عصر نزول دانسته‌اند، تصویر ارائه شده از کیهان با بررسی و تأمل در ظاهر الفاظ آیات و استخراج معنای هماهنگ و منطقی از آیات متشابه مربوط به کیهان، محدود به عصر نزول و وامدار آن نبوده است. شاید بتوان بیان کرد که حتی در مواردی گزاره‌های مرتبط با کیهان‌شناسی در قرآن دارای نوآوری‌هایی است که با آخرین یافته‌ها در این حوزه سازگار است.

کلیدواژگان: کیهان‌شناسی قرآنی، مدل بطلمیوسی، مطالعه تطبیقی، قرآن و علم.

توصیف تصویر آسمان شب بر اساس آیات قرآن

سید پیمان شریعت پناهی، عضو هیئت علمی گروه بیوشیمی، مرکز تحقیقات بیوشیمی و بیوفیزیک دانشگاه تهران، تهران.

میثم احمدی، دانشجوی دکتری دانشکده مهندسی کامپیوتر، دانشگاه علم و صنعت، تهران.

احسان الدین عسگری، پژوهشگر پسادکتری، مرکز تحقیقات بیماری های عفونی هلمهولتز، مونیخ، آلمان.

جواد شمسی، پژوهشگر پسادکتری، آزمایشگاه کاوندیش دانشگاه فیزیک، دانشگاه کمبریج، انگلستان.

احسان خدنگی، عضو هیئت علمی گروه مهندسی کامپیوتر، دانشکده فنی و مهندسی، دانشگاه شاهد، تهران.

چکیده

خداوند در قرآن بارها و بارها به نگاه به آسمان دعوت می نماید. نزدیک به ۴۰ آیه در قرآن انسان را دعوت به پرداختن به آسمان میکند. یکی از مصادیق این دعوت ها نگاه به آسمان شب و مطالعه رفتار ستارگان است. در علم نوین، انسان ستارگان را به عنوان اجرام سماوی مجزا مورد مطالعه و مذاقه قرار می دهد. آیا این نوع نگاه تمام آن چیزی است که خداوند در مورد مطالعه آسمان در قرآن مطرح می نماید؟ وقتی در آیات قرآن دقیق می شویم ارتباط تنگاتنگی بین آسمان، از منظر ناظر زمینی، و قرآن وجود دارد. به عنوان مثال خداوند در آیه ۱۲ سوره توبه می فرماید: "إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللَّهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا فِي كِتَابِ اللَّهِ يَوْمَ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ ...". آسمان و زمین بر اساس کتاب الله خلق شده اند و مثالی که خداوند برای این موضوع می زند موضوع ماه است. یعنی موضوعی که از منظر ناظر زمینی تعریف دارد. براساس قرآن، تصویر آسمان شب، ملقمه ای تصادفی از ستارگان نیست. تصویر آسمان شب بر اساس کتاب الله خلق شده و بر آن منطبق است. در این ارائه برخی مصادیق مطالعه شده انطباق آیات قرآن با تصویر آسمان، برای اولین بار، ارائه می گردد. برخی از این مصادیق شامل تطبیق حرکت سیارات در صورت فلکی ها در زمان های خاص تاریخی و تطبیق آن با آیات مرتبط با آن واقعه تاریخی است. همچنین با استفاده از داده های دقیق مکان های ستارگان و سیارات، نشان داده می شود که در بسیاری از این موارد، این ترکیب خاص اجرام آسمانی از منظر ناظر زمینی در طی صدها و هزاران سال تکرار نمی گردد. دیگر مصادیق شامل اندازه گیری دقیق ارتفاع برخی از ستارگان در مواقع تاریخی خاص و تطبیق آن ها با قرآن و همچنین چپش صورت فلکی در آسمان می باشد. مطالعه حاضر توسط یک تیم تحقیقاتی بین المللی بین رشته ای متشکل از حوزه های مختلف دانشمندان فیزیک، علوم کامپیوتر و علوم قرآنی در مراکز تحقیقاتی مختلف انجام شده است.

کلید واژگان: قرآن، آسمان شب، صورت فلکی، ستارگان، سیارگان.

احتمال اعجاز علمی "والارض بعد ذلک دحها" در بیضی وار بودن

نقشه‌های صحیح جغرافیایی

زهرا بشارتی، عضو هیئت علمی پژوهشکده مطالعات میان رشته‌ای قرآن کریم، دانشگاه شهید بهشتی، تهران.

محمد رضا بشارتی، دانشجوی دکتری مهندسی نرم افزار، دانشگاه صنعتی شریف، تهران.

چکیده

قرآن کریم، که معجزه زنده و مستمر نبی مکرم اسلام (ص) و ثقل اکبر است، به تصریح منابع روایی ما دارای شگفتی‌های پایان‌ناپذیر برای تمامی عصرها و نسلهاست. شاید بتوان موضوعات و حاصل مطالعات در زمینه اعجاز علمی قرآن کریم را از جمله مصادیق این استمرار اعجاز، تازگی و شگفتی‌مندی برای عصر و نسل جهان حاضر (که جهان علم، آگاهی و ارتباطات در عین ابتلاء به جاهلیت مدرن است) دانست. از این منظر و با رویکردی "آگاهانه از" و "همدلانه با" گفتمان اعجاز علمی قرآن کریم (که پیشتر از ایران در مصر، شامات، ترکیه، پاکستان و هند و همچنین عراق واجد طرفداران جدی و معتقدین از اهل تفسیر، علم و عموم مردم شده است)، اقدام به بررسی یکی از آیات قرآن کریم از منظر تدبر علمی، شگفتی علمی و رویکرد اعجاز علمی می‌نماییم. آیه شریفه ۳۰ سوره مبارکه نازعات درباره زمین است و با صراحت و ظهور در نص، صحبت از "غلتاندن، گستراندن یا بیضی‌واری" برای زمین می‌نماید. نتایج این تحقیق با رویکرد واژه‌پژوهی، معناشناسی، لحاظ واقعیات قطعی علمی جدید و رعایت منضبط اصول علوم تفسیر، ما را به این نتیجه می‌رساند که احتمال اعجاز علمی برای این شریفه، در موضوع بیضی‌وار بودن نقشه‌های صحیح جغرافیایی (و نه شکل خود زمین که البته خود زمین هم تقریباً کروی و به نوعی بیضی‌وار محجّم است)، کاملاً جدی و قابل طرح، کنکاش و عرضه به مفسرین عظام جهت بررسی این احتمال از باب رای صحیح تفسیری است.

کلیدواژگان: کره زمین، قرآن کریم، اعجاز علمی، تفسیر علمی، نقشه جغرافیایی.

ابرها و باران در قرآن: بینشی نو به پدیده‌های طبیعی

جاهده تکیه خواه، عضو هیئت علمی حوزه معاونت پژوهشی دانشگاه علم و فرهنگ، تهران.

گلاره غفاری، عضو هیئت علمی بخش تحقیقات حفاظت خاک و آبخیزداری، مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی استان کرمانشاه.

چکیده

مقاله حاضر با هدف بررسی تطابق بین دانش علمی و آموزه‌های قرآنی در خصوص چرخه آب نگاشته شده است. با تحلیل دقیق آیات قرآن و مقایسه آن‌ها با یافته‌های علمی در حوزه هیدرولوژی، این پژوهش نشان می‌دهد که قرآن کریم به صورت شگفت‌انگیزی به بسیاری از مفاهیم علمی مرتبط با چرخه آب اشاره کرده است. تطابق بین این دو حوزه، نشان‌دهنده عمق و دقت آیات قرآن و هماهنگی آن با یافته‌های علمی است. در بخش اول مقاله، به تشریح علمی چرخه آب در طبیعت پرداخته شده است. فرآیندهای تبخیر، میعان، بارش و نفوذ آب در زمین به طور مفصل توضیح داده شده و نقش عوامل مختلف مانند انرژی خورشیدی، باد و دما در این چرخه بررسی شده است. در ادامه، انواع ابرها و نحوه تشکیل بارندگی‌های مختلف مانند باران، برف و تگرگ تشریح شده است. در بخش دوم، آیات قرآنی مرتبط با آب، ابرها و باران مورد تحلیل قرار گرفته‌اند. با استفاده از تفاسیر مختلف و یافته‌های علمی، تلاش شده تا معنای دقیق آیات و ارتباط آن‌ها با پدیده‌های طبیعی تبیین شود. همچنین، به نقش ابرها در آیات قرآن به عنوان نشانه‌ای از قدرت و عظمت خداوند اشاره شده است. در نهایت، با مقایسه یافته‌های علمی و آیات قرآنی، به این نتیجه رسیده‌ایم که آموزه‌های دینی و علمی در مورد چرخه آب نه تنها در تضاد با هم نیستند، بلکه می‌توانند یکدیگر را تکمیل کنند. آیات قرآن به صورت بسیار زیبایی به پدیده‌های طبیعی اشاره کرده و انسان را به تفکر و تأمل در آفرینش خداوند دعوت می‌کند.

کلیدواژگان: آیات قرآن، چرخه آب، هیدرولوژی.

تکامل هستی بر پایه تعادل و پایداری با تکیه بر دعای عرفه

محمود واعظی، عضو هیئت علمی علوم قرآن و حدیث دانشگاه تهران، تهران.

عارفه واعظی، دانشجوی دکتری دانشکده فیزیک دانشگاه گیلان، رشت.

چکیده

آن‌گاه که در جهان هستی درنگ می‌کنیم، درمی‌یابیم همه مواد به حفظ حالت اولیه خود یا قرار گرفتن در پایدارترین حالت خود، تمایل دارند، که از آن به حالت تعادل یاد می‌شود. اما آن‌جا که از تعادل خارج می‌شوند، برای اهداف مادی انسان‌ها مورد استفاده قرار می‌گیرند. به عنوان نمونه، در سیستم‌های لیزری مواد را کنار هم قرار می‌دهیم تا از عدم تعادلشان نوردهی گسیل شود. مساله این تحقیق آن است که آیا انسان به عنوان برترین موجود هستی نیز شامل این تمایل به حفظ تعادل می‌شود یا خیر؟ به نظر می‌رسد انسان در بدو تولد، با دمیده شدن روحی الهی در جسمش، از تعادل یعنی دارا بودن تمامی کمالات انسانی و پاکی بالقوه برخوردار است و از هرگونه رذایل به دور و تا پایان عمر همواره ارزش برتر برای وی، ماندن و پایداری در نقطه تعادل است؛ به عبارت دیگر، وجه اشتراک انسان و ذرات هستی، همان رسیدن به حالت وصل و تعادل و به تعبیر قرآنی حرکت انا للهی و انا الیه راجعون است. در این تحقیق به چگونگی تغییر حالت تعادل مواد در سیستم‌ها، به عنوان نمونه‌ای از مواد طبیعی به سنگ عقیق می‌پردازیم و همین نقطه تعادل را در مراحل خلقت انسانی و رفتارهای وی با استناد به کلام بلند حسین بن علی علیه‌السلام در صحرائ عرفات تحلیل خواهیم کرد. آن‌جا که پس از بیان سپاسگزارانه به درگاه لایزال الهی می‌فرماید: "ربِّ بما برأتنی وعدتک فطرتی" که اعتدال را از باب امتنان الهی، مرتبه کمال خلقت انسان دانسته و قرار گرفتن انسان در این نقطه را در تمامی مراحل زیستی به عنوان جایگاه برتر و شایسته مقام انسانی ارزش‌گذاری نموده است. روش انجام این تحقیق تحلیلی توصیفی است.

کلیدواژگان: تعادل، پایداری، لیزر، حالت پایدار، واکنش‌پذیری، عقیق، دعای عرفه.

تبیین مؤلفه‌های سلامت ذهنی از منظر قرآن کریم

مرضیه کهنوجی، عضو هیئت علمی علوم تربیتی، دانشگاه ولی عصر رفسنجان.

چکیده

هدف: سلامت ذهنی بر تجربه هیجانی خوشایند تأکید دارد و می‌تواند سلامت جسمانی و روانی را بهبود بخشد. هدف اصلی این پژوهش تبیین مؤلفه‌های سلامت ذهنی از منظر قرآن کریم می‌باشد. روش انجام پژوهش توصیفی-تحلیلی می‌باشد و داده‌ها از طریق مطالعات کتابخانه‌ای و به شیوه فیش‌برداری جمع‌آوری شده‌اند. یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که در قرآن کریم، در خصوص هر یک از مؤلفه‌های چهارگانه سلامت ذهنی (اراده، سرزندگی، نوروز و فشار روانی) راهکارهایی در راستای تقویت و بهبود مقوله‌ی سلامت ذهنی بیان نموده است. نتیجه‌گیری: با توجه به ویژگی شفا‌دهندگی قرآن و نیاز آشکار جهان کنونی به راهکارهای مؤثر برای درمان بیماری‌های برخاسته از اختلالات روانی و اخلاقی، روی آوردن به درمان‌های مبتنی بر استنباط‌های قانونمند از آیات قرآن کریم، لازم و ضروری است و یک عزم جدی برای احصاء این راهکارها و همچنین کاربردی نمودن و نهادینه کردن، آن‌ها لازم است.

کلیدواژگان: سلامت ذهنی، اراده، سرزندگی، نوروز، فشار روانی، قرآن کریم.

واکاوی اثربخشی ایمان و دلبستگی به خدا در سلامت روان از منظر قرآن کریم

محسن حاجی زاده اناری، عضو هیئت علمی دانشگاه فرهنگیان، تهران.

چکیده

زمینه و هدف پژوه: قرآن کریم به عنوان منبعی جامع و وحیانی، چارچوبی بی‌بدیل در هدایت در نیل به سلامت روان و سعادت انسان است. این پژوهش با هدف بررسی رابطه بین ابعاد دلبستگی، ایمان به خدا و سلامت روان از منظر قرآن کریم و شناسایی مکانیسم‌هایی که از طریق آن ایمان می‌تواند بر سلامت روان تأثیر بگذارد، انجام شد. روش: داده‌های مطالعه حاضر با استفاده از روش مرور نظام‌مند نتایج پژوهش‌های مرتبط با موضوع سلامت روان از منظر قرآنی از پایگاه‌های معتبر استخراج و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. یافته‌ها: نتایج نشان دادند که ایمان و دلبستگی به خدا می‌توانند نقش مهمی در ارتقای سلامت روان ایفا کنند. به طور خاص، دلبستگی ایمن به خدا با کاهش اضطراب و افسردگی و افزایش رضایت از زندگی مرتبط است. همچنین، اعمال مذهبی مانند نماز و دعا به عنوان مکانیسم‌های مقابله‌ای مؤثر در کاهش استرس و افزایش تاب‌آوری شناخته شده‌اند. نتیجه‌گیری: با توجه به یافته‌های این پژوهش، می‌توان نتیجه گرفت که ایمان و معنویت از منظر قرآن کریم می‌توانند به عنوان منابع مهمی برای ترویج سلامت روان مورد توجه قرار گیرند. با این حال، تأثیر ایمان بر سلامت روان می‌تواند تحت تأثیر عوامل فرهنگی، اجتماعی و فردی متعدد قرار گیرد. لذا، برای درک بهتر این رابطه پیچیده، مطالعات آتی باید به بررسی مکانیسم‌های زیربنایی این ارتباط، نقش سبک‌های زندگی مذهبی و فرهنگی خاص و طراحی مداخلات مبتنی بر ایمان برای بهبود سلامت روان بپردازند.

کلیدواژگان: ایمان، مذهب، سلامت روان، دلبستگی، معنویت.

اثر طهارت بر توانمندی شناختی مغز

قاسم درزی؛ عضو هیئت علمی پژوهشکده مطالعات میان رشته ای قرآن، دانشگاه شهید بهشتی، تهران.

رضا خسروآبادی؛ عضو هیئت علمی پژوهشکده علوم شناختی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران.

راضیه شریف زاده؛ فارغ التحصیل کارشناسی ارشد رشته علوم قرآنی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران.

چکیده

قرآن کتاب هدایت است و طهارت به عنوان یکی از عوامل اصلی برای دستیابی به هدایت در جای جای این کتاب مقدس مورد توجه قرار گرفته است. آنچه رویکرد قرآن به طهارت را متمایز می کند، توجهی است که به طهارت در کنار تعقل و فهم در آیات الهی صورت گرفته است. مبتنی بر آیات قرآن، فهم و خردورزی با طهارت و دوری از ناپاکی ها در هم تنیده است و ناپاکی ها و گونه های مختلف آن ها می توانند به سوگیری های شناختی و اختلال های جدی در فهم و خردورزی منجر شوند. در مقابل، طهارت می تواند توانمندی های شناختی انسان و قدرت درک و فهم او را ارتقا دهد. در این پژوهش با بررسی آیات قرآن، خصوصاً آیاتی که به همنشینی طهارت و خردورزی پرداخته اند تلاش کردیم تا این ارتباط را بیش از گذشته و با جزئیات بیشتر تبیین نماییم و زمینه و مقدمات لازم را برای انجام آزمون های تجربی نشان دادن این ارتباط فراهم نماییم. این پژوهش بر آن است تا با روش نیمه تجربی و با بررسی اثر طهارت در دو بعد ظاهری و معنوی به عنوان بخشی از الگوی سبک زندگی در اسلام، و به عنوان یکی از نیازهای جدی عصر حاضر، خوانشی جدید از علت و جوب طهارت برای انسان ارائه نماید. به این منظور ۳۰ نفر داوطلب با ویژگی های: «خانم، راست دست و در بازه سنی ۱۸ تا ۴۰ سال» جهت شرکت در پژوهش در دو گروه شاهد و کنترل در نظر گرفته شد. از افراد گروه شاهد درخواست شد تا در بازه زمانی ۱۴ روز طهارت های مورد نظر را رعایت نمایند و گروه کنترل نیز زندگی عادی خود را در طول این مدت داشته باشند.

شرکت کنندگان در دو مرحله، یکبار در ابتدا و بار دیگر ۱۴ روز بعد با استفاده از انجام پرسشنامه dass جهت ارزیابی سطح استرس، اضطراب و افسردگی، تست Stroop و Nback برای سنجش کنترل مهارتی، مولفه های شناختی شامل توجه دیداری، حافظه کاری مورد بررسی قرار می گیرند و در تمامی مراحل از شرکت کنندگان EEG (نوار مغز) گرفته می شود. هم اکنون آزمون ها در حال انجام و نتایج آن در دست تحلیل است. نتایج نهایی بخش تجربی پس از تکمیل و اتمام مراحل آزمایش به اطلاع علاقه مندان خواهد رسید.

در این مقاله برآنیم تا با تمرکز بر بخش قرآنی این پژوهش به بررسی و تبیین ارتباط میان طهارت و فهم در قرآن کریم بپردازیم. بر این اساس ابتدا به ارتباط «اولی الالباب در قرآن» و ارتباط آن با طهارت پرداخته ایم. سپس قلب را بعنوان جایگاه و محلی برای خردورزی و تعقل در قرآن نشان داده و در ادامه عوامل و ناپاکی هایی که به مریضی قلبی و در پی آن سوگیری شناختی منجر می شوند را فهرست کرده ایم. «طبع قلب»، «ختم قلب»، «قفل قلب»، و «قساوت قلب» مهمترین ترکیب هایی در قرآن هستند که به مشکلات شناختی که از قلب و ادراک ناشی می شوند دلالت دارند و می توانند ارتباط فهم و طهارت را بیش از پیش نشان دهند. در آخر نیز مروری بر اهم ناپاکی ها که بر قلب و فهم تاثیر گذارند عبارت از: کفر، شرک، نفاق، توجه بیش از حد به زینت دنیا و دلبستگی به آن داشته ایم.

کلیدواژه ها: طهارت، قرآن، علوم شناختی، توانمندی های شناختی، مغز.

امکان وجود حیات در سیاره‌های قفل گرانشی با الهام از آیات قرآن

مصطفی مرادی، عضو هیئت علمی پژوهشکده مطالعات میان‌رشته‌ای قرآن، دانشگاه شهید بهشتی، تهران.

چکیده

اجرام کیهانی با ویژگی قفل گرانشی، مانند زمین و ماه، برای دهه‌ها در فیزیک کیهانی مورد مطالعه قرار گرفته‌اند. یک مثال ساده از حالت قفل گرانشی نسبت ماه به زمین است؛ یک سمت ماه هرگز از هیچ نقطه‌ای روی زمین قابل مشاهده نیست یا به عبارت دیگر، در اجرام آسمانی که بصورت گرانشی به یکدیگر قفل هستند، یک سمت از حداقل یکی از این اجرام هیچ‌گاه رو به سوی دیگری قرار نمی‌گیرد. امکان وجود حیات در این نوع سیاره‌ها اخیراً مورد توجه دانشمندان کیهان‌شناسی قرار گرفته است. اینگونه سیاره‌ها، که به ویژه در اطراف ستاره‌های کوتولهٔ سرخ رایج هستند، با تفاوت شدید گرما و نور مواجه‌اند، به طوری که یک نیم‌کره در روشنایی دائمی و نیم‌کرهٔ دیگر در تاریکی دائمی قرار دارد. چنین شرایطی چالش‌های منحصر به فردی را برای قابلیت سکونت ایجاد می‌کند، چرا که دماهای شدید و توزیع محدود نور می‌تواند مانع از وجود آب مایع شود، که برای حیات به شکلی که ما می‌شناسیم ضروری است. با این حال، مدل‌های اخیر نشان می‌دهند که چرخش جوّی و اقیانوسی در سیاره‌های قفل گرانشی می‌تواند به انتقال حرارت از سمت روز به سمت شب کمک کرده و احتمالاً دماها را در منطقه‌ای انتقالی که به "ناحیهٔ گرگ‌ومیش" معروف است تثبیت کند. این منطقهٔ باریک، که دما در آن ممکن است برای وجود آب مایع مناسب باشد، به عنوان یک زیستگاه بالقوه برای حیات مطرح می‌شود. علاوه بر این، پیشرفت‌ها در مدل‌سازی جوّی و همچنین طیف‌سنجی، بینش‌های جدیدی دربارهٔ نشانه‌های زیستی و ترکیب‌های شیمیایی احتمالی این سیاره‌ها ارائه شده است. از آنجا که سیاره‌های فراخورشیدی قفل گرانشی بخش قابل توجهی از جهان‌های بالقوه قابل سکونت را تشکیل می‌دهند، درک محیط‌های آن‌ها برای ارزیابی امکان وجود حیات فرازمینی و هدایت مأموریت‌های رصدی آینده ضروری است.

با تأمل در آیات قرآن کریم، می‌توان دو نکتهٔ مهم را برداشت کرد. نکتهٔ نخست، تصریح قرآن بر اینکه در آسمان‌ها و زمین (در هر دو) جانداران پراکنده شده‌اند (شوری: ۲۹) و می‌توان از این آیه با بررسی تخصصی واژگانی و قرآنی، به این مطلب رهنمون شد که حیات در فراسیاره‌ها نیز ممکن بلکه ثابت است. نکتهٔ دوم که با تأمل در آیات دیگری یافت می‌شود (قصص: ۷۱ و ۷۲)، امکان وجود حیات و زندگی هرچند با مشقت بسیار در سیاره‌هایی است که شب/روز در آن‌ها دائمی است. در پایان، با الهام از این دست آیات و آخرین یافته‌های علم کیهان‌شناسی، این مطلب تقویت می‌شود که سیاره‌های قفل گرانشی، از کاندیداهای مهم برای یافتن حیات هستند که اخیراً به آن‌ها توجه ویژه‌ای شده است.

کلیدواژگان: قرآن و علم، کیهان‌شناسی، حیات فرازمینی، سیاره‌های قفل گرانشی.

تأثیر صوت و کلمات بر ذهن انسان: مروری بر مفاهیم علمی و کاربردی

بی بی مرضیه رضوی زاده، عضو هیئت علمی گروه شیمی مواد غذایی، موسسه پژوهشی علوم و صنایع غذایی، مشهد.

چکیده

صوت و کلمات از قدیمی‌ترین ابزارهای ارتباطی بشر هستند که نه تنها بر روابط اجتماعی، بلکه بر حالات روانی، عملکرد شناختی و حتی سلامت جسمانی انسان نیز تأثیرگذارند. ماهیت ذهن، از دیدگاه‌های فلسفی و علمی، همواره به‌عنوان یکی از بزرگ‌ترین پرسش‌های بشر مطرح بوده است. این پدیده، همچنین، از دیرباز در علوم مختلف و متون مذهبی مورد توجه قرار گرفته است. قرآن در بسیاری از آیات به تأثیرات صوتی و کلام اشاره دارد. تلاوت قرآن به‌عنوان نوعی از اصوات مقدس، مورد تأکید قرار گرفته است که می‌تواند در ایجاد آرامش روحی و معنوی برای فرد مؤثر باشد. مجموعه این دیدگاه‌ها نه تنها به عنوان بخشی از یک فرآیند علمی، بلکه به عنوان یک اصل معنوی و دینی، اهمیت عمیق صوت را در زندگی انسان نشان می‌دهد. در این مقاله، تلاش شده تا با مروری بر منابع علمی و مطالعات اخیر، نقش صوت و کلمات بر ذهن، از منظر علوم شناختی، روان‌شناسی و علوم اعصاب بررسی شود.

کلیدواژگان: صدا، ذهن، کلمات، علوم شناختی، بیوفیلد.

Exploring the Quranic Thematic Structure: A Computational Approach using Network Analysis and Topic Modeling

Hashem Aghgazadeh, MSc, Faculty of Management, University of Tehran, Tehran.

Amir Salar Vanaki, PhD candidate, Faculty of Management, University of Tehran, Tehran.

Mesbah Seivandian, MSc, Faculty of Management, University of Tehran, Tehran.

Abstract

This study employs a novel computational approach to analyze the thematic structure of the Quran, integrating topic modeling and network analysis to identify and explore core, interconnected themes. Recognizing the complexities of preprocessing Arabic text, we utilize the King Fahd Complex's English translation of the Quran. Latent Dirichlet Allocation (LDA) is applied to extract 10 distinct topics, representing the diverse thematic landscape of the text. A co-occurrence network, constructed using VOSviewer and analyzed with Gephi, reveals the relationships between words based on their co-occurrence within verses. By mapping LDA-derived topics onto this network and calculating their centrality and density, we identify "motor themes" as those exhibiting both high centrality and high density, indicating their influence and interconnectedness. These motor themes are further ranked based on their distance, with greater distance signifying higher prominence within the narrative. Our analysis reveals nine prominent motor themes, ranging from social laws and family matters to divine attributes, revelation, and spiritual struggle. A qualitative analysis of these themes, reveals nuanced insights into their theological significance and interconnectedness. This innovative methodology provides a dynamic and interconnected understanding of the Quran's thematic structure, offering a complementary perspective to traditional exegesis and previous computational analyses. This work opens new avenues for exploring religious texts computationally, contributing to a more comprehensive understanding of the Quran's complex and enduring message.

Keywords: Quran, Network Analysis, Topic Modeling, Thematic analysis, Motor themes.

Contemplation in the Holy Quran with a Focus on Nanomaterials in the Field of Photocatalysts

Amirhossein Mirmohamadi, Faculty of Chemistry, University of Guilan, Rasht, Iran.

Shabnam Sohrabnezhad, Faculty of Chemistry, University of Guilan, Rasht, Iran.

Rozita Foulady-Dehaghi, Faculty of Chemistry, University of Guilan, Rasht, Iran.

Abstract

Photocatalysts are nanomaterials capable of efficiently accelerating chemical reactions by absorbing light energy and removing pollutants from the environment. These characteristics have made photocatalysts powerful tools for addressing environmental challenges. One of the most notable applications of photocatalysts is the use of sunlight for purifying water and air, reducing carbon dioxide, and producing hydrogen from water. In these processes, photocatalysts function as "devices" for absorbing light energy and converting it into beneficial chemical reactions. This process has the potential to help solve major environmental problems, such as pollution and the production of renewable energy sources.

In the Quran, Allah says in verse 26 of Surah Al-Baqarah: Allah does not shy away from presenting a parable, even of a mosquito or anything smaller. This verse teaches that even the smallest and seemingly insignificant components, such as a mosquito, can have profound and significant effects in the world. This concept also applies in the scientific world, where photocatalysts, with their nanometric size and microscopic properties, can induce substantial changes in environmental processes and energy-related challenges. In other words, even the smallest materials and systems can have far-reaching global impacts. Photocatalysts mirror this Quranic example, as their unique properties allow them to bring about significant changes in environmental issues and energy Production. Additionally, in verse 35 Surah An-Nur, Allah says: Allah is the Light of the heavens and the earth. In this verse, divine light is presented as the source of guidance and illumination. Similarly, photocatalysts use light energy to drive chemical reactions, and by absorbing light, they can accelerate environmentally beneficial processes such as pollutant degradation and clean energy production. Just as divine light in the Quran provides guidance for humanity, photocatalysts utilize sunlight to guide and catalyze useful chemical reactions. In this context, using light as an energy source for photocatalysts can be seen as analogous to the divine light that provides a clear and purifying path for humankind. In this study, combining photocatalysts such as g-C₃N₄ and CdS significantly improved photocatalytic performance. For example, in research examining the degradation of Cr (VI) pollutants, composites of these photocatalysts demonstrated the ability to degrade over 90% of pollutants in just 40 minutes under visible light exposure. This research underscores the effectiveness of photocatalysts in environmental remediation and highlights that the use of light (as an energy source) can effectively improve environmental conditions and help solve challenges related to pollution and renewable energy production.

This process mirrors the guidance and illumination mentioned in the Quranic verses, which emphasize the role of light in purification and enlightenment.

Keywords: Quran; Photocatalytic activity; Nanocomposite.

بخش چهارم

علم و انسانی

شاخصه‌ها و ضوابط استنباط علوم انسانی قرآن بنیان

پیام محمودی، کارشناس ارشد روانشناسی تربیتی دانشگاه آزاد اسلامی، خوی، آذربایجان غربی.

چکیده

اقتدار و اثرگذاری علمی و استنباطی قرآن و تأثیر آن بر دانش و علوم انسانی، بحث‌های مهمی در جامعه علمی، به ویژه در زمینه علوم اسلامی است. تاثیرقرآن بر دانش و علوم انسانی یک موضوع مهم در جامعه علمی است که هدف آن اسلامی کردن علوم است. اقتدار و اثرگذاری علمی و استنباطی قرآن یک بحث حیاتی در جامعه علمی است که بر اسلامی شدن علوم تمرکز دارد. از نظر مبانی استنتاج از قرآن، دو دیدگاه اصلی وجود دارد: یکی که قرآن را خودکفایی می‌داند که نیازی به سنت (سنت‌ها و شیوه‌های پیامبر اسلام) برای توضیح ندارد و دیگری که معتقد است قرآن برای تفسیر به سنت نیاز دارد. دیدگاه اول که در قرن دوم ظهور کرد، بر توانایی قرآن در توضیح خود بدون نیاز به منابع خارجی تأکید دارد. دیدگاه دوم که به طور گسترده‌ای پذیرفته شده است، استدلال می‌کند که قرآن نیاز به درک کامل سنت دارد، با اشاره به ارجاعات خودقرآن به اهمیت سنت و تأثیر قرآن بر استنتاج نیز در زمینه اقتدار علمی آن مورد بحث قرار گرفته است و برخی از محققان استدلال می‌کنند که قرآن تأثیر قابل توجهی بر توسعه علوم مختلف از جمله فیزیک، ریاضیات و پزشکی داشته است. اقتدار و اثرگذاری علمی و استنباطی قرآن به عنوان یک عامل کلیدی در اسلامی شدن علوم دیده می‌شود و بسیاری از محققان معتقدند که قرآن چارچوبی برای درک جهان طبیعی و قوانین حاکم بر آن فراهم می‌کند. به طور کلی، تأثیر قرآن بر استنتاج یک موضوع پیچیده و چند وجهی است که قرن‌ها توسط محققان مورد بحث قرار گرفته است. در حالی که دیدگاه‌های مختلفی در مورد نقش قرآن در استنتاج وجود دارد، اجماع عمومی وجود دارد که قرآن تأثیر عمیقی بر دانش و درک انسان داشته است.

کلیدواژگان: قرآن، استنتاج از قرآن.

نسبت آموزه‌های جهان شناسی طبیعی قرآن با علوم طبیعی

قدرت الله قربانی، عضو هیئت علمی گروه فلسفه، دانشگاه خوارزمی، تهران.

چکیده

مطالعه طبیعت و کشف قانونمندی‌های آن برای بهره‌مندی شایسته از آن برای عالمان علوم طبیعی مساله بسیار مهمی است؛ زیرا طبیعت بستر اصلی زندگی دنیوی و مقدمه‌ساز سعادت اخروی انسان است. از این‌رو، علوم طبیعی که با جهان طبیعت سروکار دارند نقش فزاینده‌ای در بهبود و تغییر چهره زندگی انسان در جهان طبیعت دارند. اما برخی تلقی‌های نادرست در علوم طبیعی جدید، لزوم بازاندیشی در نگرش‌های علوم طبیعی را با استفاده از آموزه‌های الهی نشان می‌دهد. در این زمینه، قرآن به مثابه منبعی الهی آموزه‌های دارای مهمی در زمینه جهان شناسی طبیعی دارد. این کتاب الهی ضمن معرفی مهمترین ویژگی‌های کلیت جهان هستی، یعنی ماسوی الله، برخی از خصوصیات مهم جهان طبیعت را برمی‌شمارد که مخلوقیت، نیازمندی، وابستگی تام در بقا، نظم و علیت، تفاوت و تنوع موجودات، وجود شعور و ادراک در موجودات، زنده بودن و تسبیح‌گویی همه موجودات طبیعت، کارکرد خاص موجودات طبیعی و تحت سیطره الهی بودن کل جهان طبیعت تنها نمونه‌هایی از آنهاست. آموزه‌های جهان شناسی طبیعی قرآن ضمن رازگشایی از چهره برخی از ابعاد جهان طبیعت و جهت دهی خدامحور به تلاش عالمان علوم طبیعی، از مهم‌ترین طرق خداشناسی و شکل‌گیری جهان بینی الهی است که تامین کننده سعادت حقیقی انسان‌ها می‌باشد.

کلیدواژگان: علوم طبیعی، جهان شناسی، خلقت، نظم و قانونمندی، قرآن.

فضیلت در قرآن و ارتباط آن با علم

اکرم عسکرزاده مزرعه، عضو هیئت علمی گروه فلسفه، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل.

چکیده

معرفت شناسی شاخه‌ای از فلسفه است که روش و راهکار تحصیل علم و معرفت را مشخص می‌کند. نظریه‌های مربوط به شناخت‌شناسی در فلسفه را می‌توان به دو دسته سنتی و معاصر تقسیم کرد. نظریه‌های سنتی شناخت معتقدند فاعل شناسا باید به سود دانش خود بینۀ خوبی داشته باشد. در نظریه‌های شناخت‌شناسی معاصر، داشتن بینۀ و توجیه به سود دانش لازم نیست، بلکه صدق و پذیرش باور وابسته به علت‌های بیرون از باور مانند فرایند فضیلت مند و اعتماد پذیر و قوای فضیلت مند و فضایل شخصیتی فاعل شناسا است. در این نوع از نظریه‌ها تلاش می‌شود فاعل شناسا به وسیله فضایل معرفتی به باور صادق هدایت شود. آلون گلدمن، ارنست سوزا، جان گرکو و آلون پلانتینگا و لورن کود، جیمز مونتمارکت و لیندا زاگربسکی جزء فضیلت‌گرایان هستند. هر یک از نظریه‌های معرفت شناسی فضیلت محور بر نقش اساسی و بنیادین یکی از فضایل در شناخت تأکید و اصرار می‌ورزند و حتی در اینکه ماهیت فضیلت چیست اختلاف نظر دارند.

کتاب مقدس قرآن خیلی پیش‌تر از آنکه علمی با عنوان معرفت شناسی در فلسفه شکل بگیرد به نقش علی فضایل عقلانی و اخلاقی در شناخت پرداخته و ماهیت فضیلت را تبیین نموده است و حتی چگونگی تأثیر قوای شناختی فضیلت محور و فرایند شناختی قابل اعتماد و فضایل اخلاقی فاعل شناسا را در شناخت توصیف نموده است. از منظر قرآن هر سه دسته فضایل معرفتی در شناخت مؤثرند و انسان‌ها با به کارگیری فضایل در شناخت می‌توانند از به خطا رفتن در علم مصون بمانند. همچنین در قرآن به تأکید آمده است چنانچه انسان‌ها از فضایل روی برگردانند و از رذایل در شناخت پیروی نمایند از دست یابی به حقیقت باز خواهند ماند و به احتمال زیاد به باورهای کاذب هدایت خواهند شد. از عدم دست‌یابی به باورهای صادق به علت رذیلت‌مندی به مهر زده شدن بر قلب و نفس و دل و عقل و چشم و گوش یاد شده است و در آیات متعددی با مضمون "ختم الله علی قلوبهم" به آن تذکر داده شده است. این نکته بر لزوم پیروی دانشمندان از قواعد و الزام‌های معرفت‌شناختی و اخلاقی قرآن برای دستیابی به علم صادق را تأکید می‌کند.

کلیدواژگان: قرآن، معرفت شناسی، معرفت، فضیلت.

مواجهه علم جدید با رویکرد دینی و اسطوره‌ای به علم

علی اکبر کیانی، عضو هیئت علمی پژوهشکده خلیج فارس، دانشگاه خلیج فارس، بوشهر.

چکیده

در قرآن کریم تصریح گردیده است که علم همه چیز نزد خداوند است و آن را به بندگان صالحش تفویض می‌کند (نمونه: ۵۹ انعام و ۱۴ ملک و ۲۸۲ بقره). در رویکرد اسطوره‌ای به علم نیز به واقع خدایان بودند که نماد قدرت و آگاهی بودند و انسان با تمکین و قربانی نمودن نظر لطف ایشان را جذب می‌کردند. اما از زمان ظهور علم جدید که می‌توان مبدا آن را در یونان دانست و در رنسانس احیا شد، علم عملاً موضوعی اکتشافی است چه در قالب مثل افلاطونی و چه بود و نمود ارسطوئی. گرچه تعبیر ایده‌آل‌گرای افلاطونی به قرائت مذهبی از علم قرابت مدرجی دارد. با این حال آن چه که در فلسفه علم (بما هو علم) دیده می‌شود روایت دینی و الوهی را بر نمی‌تابد. به واقع در فلسفه جدید حقایقی وجود دارند که فارغ از میزان دسترسی ما به آن‌ها (چه مستقیماً و چه با ابزار) هر انسانی به فراخور درک و دانش خود بر سطحی از آن آگاه می‌شود. لذا رابطه عالم به علم نه تنزیلی که تساعدی است. در این پژوهش با مقایسه رویکردهای مختلف به علم خصوصاً علم جدید، به عرصه‌های تعاملی یا تقابلی این مواجهه پرداخته می‌شود و از روش کیفی و توصیفی و با هدف مطالعه بنیادی از منابع کتابخانه‌ای و برخط و تحلیل آن‌ها بهره‌برداری خواهد شد.

کلیدواژگان: قرآن کریم، اسطوره، فلسفه علم، ارسطو، آزادی اندیشه.

بررسی سلامتی (جسم و روح) و دین داری از دیدگاه اسلام و قرآن

سمیه بایمانی، دانشجوی دکتری مدیریت آموزشی، دانشگاه علوم پزشکی جندی شاپور اهواز، مرکز بهداشت شرق اهواز، اهواز.
حسین توپچی زاده، دانشجوی دکتری مدیریت دولتی شرکت برق منطقه‌ای خوزستان، اهواز.

چکیده

انسان موجودی است که دارای دو بعد جسمی و روحی است و از آن جا که هدف دین اسلام راهنمایی بشر برای رسیدن به رستگاری در همه ابعاد است روایات به موضوع سلامت هم در بعد جسمی و روحی و روانی توجه خاصی شده است لذا در همین راستا مسائل دینی برای حفظ و ارتقاء سلامت جسمی و روحی ارزش و تاکید بسیاری دارد. پژوهش حاضر با هدف تحلیل و شناسایی اهمیت سلامتی از دیدگاه قرآن و اسلام و آموزه‌های دینی و ائمه اطهار جهت بهبود سلامت می‌باشد. این پژوهش به شیوه تحلیلی و توصیفی و با روش کتابخانه‌ای انجام شده است و بعد از جمع آوری اطلاعات با رویکرد قرآنی و آموزه‌های دین اسلام تجزیه و تحلیل گردید. این پژوهش نشان داد که دین اسلام و قرآن کریم سفارشات بسیاری ائمه معصوم دارای دستورات مهمی جهت حفظ و ارتقای سلامتی است که در صورت رعایت نکات توصیه شده باعث بهبودی و حفظ سلامتی می‌شود. در بسیاری از آموزه‌های دین اسلام و آیات قرآن کریم و روایات ائمه معصوم علیه السلام اهمیت سلامت جسم و روح تاکید شده و توصیه‌هایی در زمینه حلال و حرام واجب و غیر واجب و مزایای روزه‌داری و غیره در راستای حفظ و ارتقای سلامتی بیان نموده‌اند و پیشرفت علم و همکاری رشته‌های علوم دینی و قرآنی و علوم زیستی و پزشکی ارتباط سلامت جسم در ابعاد مختلف و دینداری مطرح گردیده است.

کلیدواژگان: اسلام، قرآن کریم، معصومین، سلامت.

بررسی مفهوم ذکر در قرآن از منظر علوم شناختی

محمد طاهری، عضو هیئت علمی گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه بوعلی سینا، همدان.

ناصر قره‌خانی، عضو هیئت علمی گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه بوعلی سینا، همدان.

میثم احمدی، عضو هیئت علمی گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه جامع علوم انتظامی امین، تهران.

چکیده

ذکر در قرآن کریم، به عنوان یک عمل عبادی و معنوی، جایگاه ویژه‌ای دارد. ذکر، که در اشکال مختلفی مانند تلاوت قرآن، دعا، تکرار نام‌های الهی و تفکر در آیات الهی تجلی می‌یابد، نقش مهمی در ارتقای سلامت روانی و معنوی انسان ایفا می‌کند. این پژوهش با رویکردی میان‌رشته‌ای، به بررسی مفهوم ذکر از منظر علوم شناختی می‌پردازد و با توجه به یافته‌های نوروساینس، روانشناسی شناختی و صوت‌درمانی، نقش تکرار آواها در ذکر را بر تمرکز و خودآگاهی تحلیل می‌کند. مطالعات صورت گرفته پیرامون این امر حاکی از آن است که تکرار منظم آواها و عبارات خاص، می‌تواند منجر به ایجاد تغییرات مثبت در امواج مغزی، کاهش اضطراب، بهبود تمرکز و افزایش خودآگاهی شود. این یافته‌های علمی با آموزه‌های قرآنی در مورد ذکر همخوانی داشته و بر نقش ذکر در تعالی روحی و روانی انسان تأکید می‌کنند. این پژوهش با تحلیل تطبیقی دیدگاه‌های قرآنی و علمی، درک جامع‌تری از مفهوم ذکر و اثرات آن بر شناخت و رفتار انسان ارائه می‌دهد.

کلیدواژگان: ذکر، قرآن کریم، سلامت روانی، روان‌شناسی شناختی.

چالش علم و دین: چرا افول دینداری در کشورهای مسلمان کندتر است؟

جواد درویش آقاجانی، عضو هیئت علمی پژوهشکده مطالعات بنیادین علم و فناوری، دانشگاه شهید بهشتی، تهران.

چکیده

افول دینداری در جوامع مختلف طی دهه‌های اخیر توجه بسیاری از پژوهشگران حوزه‌های علوم اجتماعی و فلسفی را به خود جلب کرده است. پژوهش‌های اجتماعی مختلف این موضوع را تأیید می‌کنند. در بررسی گسترده‌ای که توسط پروژه سنجش ارزش‌های جهانی (WVS) انجام شده و نتایج آن در کتاب «افول ناگهانی دین»، نوشته رونالد اینگلهارت آمده، تعداد کشورهایی که کاهش قابل توجهی در دینداری را از سال ۲۰۰۷ تجربه کرده‌اند، نسبت به قبل از آن دو برابر شده است. به عنوان مثال، در سال‌های قبل از ۲۰۰۷، تنها در ۲۰ کشور از ۴۳ کشور مورد بررسی کاهش دینداری مشاهده شده بود، اما بعد از سال ۲۰۰۷، این کاهش در ۳۳ کشور از همان مجموعه کشورها رخ داده است. نمودار مربوطه در این بررسی نشان می‌دهد که در برخی کشورها، مانند فرانسه و بریتانیا، بیش از ۶۰ درصد از مردم خود را بدون دین معرفی کرده‌اند، در حالی که این ارقام در دهه‌های گذشته به مراتب کمتر بوده است. همچنین، در آمریکا درصد افرادی که خود را «شخصی مذهبی» می‌دانستند، از ۸۳ درصد در سال ۱۹۸۲ به ۵۵ درصد در سال ۲۰۱۷ کاهش یافته است. نظریه‌های مختلفی درباره علل این پدیده مطرح شده‌اند که از جمله مهم‌ترین آن‌ها، «نظریه کلاسیک سکولاریسم» است. این نظریه، که توسط ماکس وبر در جامعه‌شناسی دین معرفی شد، بر این فرض استوار است که پیشرفت علم و عقلانیت منجر به کاهش دینداری می‌شود. داده‌های پیمایش‌های جهانی این دیدگاه را به ظاهر تأیید می‌کنند. برای سنجش دقیق‌تر این نظریه پروژه‌ای با عنوان "دین میان دانشمندان در زمینه بین‌المللی (RASIC)" توسط الینا هاوارد اکلوند در ۸ کشور اجرا شده است. ویژگی ممتاز پروژه اکلوند این است که بطور مستقیم به سراغ دانشمندان علوم طبیعی رفته است. این افراد کسانی هستند که بیشترین مواجهه و بیشترین آگاهی را از محتوای علوم طبیعی دارند. لذا کاندیداهای بسیار مناسبی هستند برای بررسی این موضوع که محتوای علم چه میزان روی باورهای دینی موثر است. روند افول دینداری در کشورهای مسلمان بسیار متفاوت از کشورهای غربی است و این کشورها همچنان بالاترین سطح دینداری را در میان سایر گروه‌های فرهنگی و جغرافیایی دارند. نظرسنجی‌ها نشان می‌دهد که جوامع مسلمان اکثراً در نزدیکی بالاترین امتیاز مقیاس دینداری قرار دارند. برای مثال، در ۱۸ کشور مسلمان بررسی شده در پروژه WVS میانگین امتیاز دینداری ۹ از ۱۰ بوده است. برای مثال در آخرین نظرسنجی انجام شده، مصر با امتیاز ۹.۹۶ (از ۱۰) یکی از مذهبی‌ترین جوامع جهان محسوب می‌شود. ۹۹ درصد مردم مصر اعلام کرده‌اند که دین در زندگی آن‌ها بسیار مهم است. همچنین در ترکیه، ۹۹ درصد از مردم مسلمان هستند و ۶۸ درصد اعلام کرده‌اند که دین «بسیار مهم» است. حدود ۷۰ درصد ترکیه‌ای‌ها خدا را به عنوان یک مفهوم بسیار مهم در زندگی خود می‌دانند.

همچنین براساس پژوهش خانم اکلاند دانشمندان در ترکیه دین را بخشی از هویت ملی می‌دانند و بسیاری از دانشمندان مسلمان به دین به عنوان منبع الهام اخلاقی و تعهد کاری نگاه می‌کنند. آن‌ها معتقدند که دین، آن‌ها را به دنبال دانش تشویق می‌کند و مانع از فعالیت علمی آن‌ها نمی‌شود. حدود ۶۶ درصد دانشمندان ترکیه معتقدند که «هیچ شکی در

وجود خدا ندارند.» این رقم بالاترین میزان ایمان به خدا در میان کشورهای مورد مطالعه در این کتاب اکلاند است. برای مقایسه این عدد در میان دانشمندان فرانسه فقط ۲۵ درصد و در دانشمندان آمریکا ۳۶ درصد است.

این مقاله درصدد بررسی علل و عوامل این تفاوت در نگاه به دین در میان جوامع اسلامی در مقابل جوامع غربی است. یکی از مهم‌ترین دلایل این تفاوت، رابطه پیچیده‌تر و متعادل‌تر بین علم و دین در کشورهای مسلمان است. موضوعاتی مانند نظریه تکامل، منشأ کیهان، و فناوری‌های زیستی از جمله مباحثی هستند که به تعارضات عمیقی میان دین و علم منجر شده‌اند. نظریه بیگ‌بنگ و تکامل در بسیاری از جوامع مذهبی غربی به عنوان چالشی برای باورهای دینی درباره خلقت انسان و جهان تلقی می‌شوند. این تعارضات باعث شده‌اند که در جوامع غربی، بسیاری از افراد دین را با پیشرفت‌های علمی ناسازگار ببینند. اما در کشورهای غیر غربی، این رابطه بیشتر هم‌راستا و هم‌افزا است. برای مثال، در هند، دین و علم چنان در هم تنیده‌اند که بسیاری از دانشمندان حتی مبانی مذهبی را در پژوهش‌های علمی خود دخیل می‌کنند. در ترکیه نیز بسیاری از دانشمندان با وجود پذیرش اصول علمی، همچنان باورهای مذهبی قوی دارند. این دیدگاه‌ها باعث شده که در کشورهای مسلمان، دینداری بیشتر حفظ شود.

بطور کلی دلایل کاهش تضاد علم و دین در کشورهای مسلمان را می‌توان به دو دسته عوامل درونی و بیرونی تقسیم کرد. عوامل درونی شامل متن قرآن و آموزه‌های آن است که به تفکر و تعمق در خلقت توصیه می‌کند و این امر باعث شده بسیاری از مسلمانان علم و دین را هم‌راستا بدانند. تاریخ تمدن اسلامی، که دوره‌ای از هماهنگی و تعامل بین علم و دین را به نمایش گذاشته، نیز در این زمینه نقش مؤثری دارد. همچنین، تفاسیر سازگار علم و دین در این جوامع به تقویت ایمان از طریق علم کمک کرده است. از سوی دیگر، عوامل بیرونی مانند مقاومت فرهنگی و سیاسی در برابر غرب و پیوندهای عمیق دین با ساختارهای اجتماعی و سیاسی، نقش مهمی در کاهش تضاد علم و دین در کشورهای مسلمان داشته‌اند.

در نهایت با تمرکز بر دلایل درونی، به‌ویژه متن قرآن و آموزه‌های آن، این مقاله سعی دارد به این سوال پاسخ دهد که چرا سرعت افول دینداری در کشورهای مسلمان کند و ناچیز است. قرآن، برخلاف بسیاری از کتاب‌های مقدس دیگر، به طور برجسته‌ای بر عقلانیت، تفکر و مشاهده طبیعت تأکید دارد. در حالی که تورات عمدتاً بر شریعت و قوانین الهی؛ و انجیل بر ایمان به مسیح و خداوند متمرکز است، قرآن با بیش از ۷۵۰ آیه (تقریباً یک‌هشتم کل آیات) به تأمل و مشاهده طبیعت و استفاده از عقل برای درک آن دعوت می‌کند؛ در مقابل، تنها حدود ۲۵۰ آیه به شریعت و قوانین الهی اختصاص دارد.

این تأکید قابل‌توجه، که برخی نویسندگان مانند اقبال آن را دلیل اصلی توسعه علوم در اسلام می‌دانند، می‌تواند توضیح‌دهنده کمرنگ‌تر بودن تضاد میان علم و دین در فرهنگ اسلامی در مقایسه با جوامع غربی باشد.

کلیدواژگان: افول دینداری، تضاد علم و دین، آیات طبیعت.

کارکرد طرحواره‌های تصویری در سوره انسان با تکیه بر نظریه لیکاف و جانسون

حامد پورحشمتی درگاه، عضو هیئت علمی گروه زبان و ادبیات عرب، دانشگاه گیلان، گیلان.

سیده ماریه محمدی، دانش‌آموخته دوره کارشناسی ارشد رشته زبان و ادبیات عربی دانشگاه گیلان، رشت، ایران.

چکیده

طرحواره‌های تصویری از جمله نظریات جدید مطرح‌شده در حوزه‌ی زبان‌شناسی شناختی می‌باشد. زیرساخت طرحواره تصویری مبتنی بر استعاره مفهومی می‌باشد که به امور انتزاعی، ذهنی و ناخودآگاه در ساختار ذهنی انسان پدیدار می‌شود و اغلب با چاشنی انواع طرحواره‌های تصویری همراه می‌گردد. این رویکرد نه تنها مستقل از اندیشه انسان نیست بلکه با بهره‌گیری از آن می‌تواند مفاهیم انتزاعی و پیچیده متون را قابل درک نماید؛ از این رو در این جستار در برآنیم که بها در پیش‌گرفتن روش توصیفی-تحلیلی، انواع طرحواره‌های تصویری در سوره انسان را مورد بررسی قرار دهیم. نتایج پژوهش حاکی از آن است که در میان انواع طرحواره‌های تصویری به کار رفته در این سوره، طرحواره حجبی از بسامد بیشتری برخوردار است و تصاویر آن در قالب موعظه‌های زیبا و آموزنده قابل دریافت و تبیین می‌باشد.

کلیدواژگان: زبان‌شناسی شناختی، طرحواره‌های تصویری، استعاره‌ی مفهومی، قرآن، سوره انسان.

چگونگی دلالات و افادات علمی قرآن مجید

ابوالفضل خوش‌منش، عضو هیئت علمی دانشکده الهیات و معارف اسلامی، دانشگاه تهران، تهران.

چکیده

موضوع دلالات علمی قرآن از مباحث چالش‌برانگیز دو قرن اخیر است که موافقان و مخالفانی سرسخت با باورهای حداقلی و حداکثری در این زمینه‌ها داشته است. از طرفی این قول وجود داشته که از عبارات و اشارات قرآنی می‌توان دانش‌های گسترده‌ای را استخراج کرد، و از سویی دیگر این سخن که قرآن کریم کتاب صرفاً هدایت است و هرگز در صدد بیان علوم مختلف بشری نیست و تمسک به قرآن در این زمینه‌ها محتمل بطلان فرضیه علمی مستخرج و در نهایت منتج به وهن احتمالی قرآن خواهد بود. مقاله در صدد تبیین این مطلب است که قرآن کلام خداوند علام‌الغیوب و عالم اسرار هستی است. قرآن کتاب «فرمول‌های علمی» نیست، اما با جهان‌بینی توحیدی و جامعی که از «افق‌اعلی» و «افق‌مبین» از ظاهر و باطن هستی ارائه می‌کند، برای مخاطبان قابل، دستگاه اندیشه‌ساز و کتاب فرمول‌آفرین است؛ چنانکه این حقیقت را در طول تاریخ تاثیر خود تبیین کرده است. سخن خداوند با سخن دیگران تفاوت دارد، همان‌گونه که سطح سخن یک عالم بزرگ با انسانی عامی متفاوت است و به طبیعت حال اشارات و دلالات علمی در ظاهر و باطن کلام یک عالم تعبیه شده است. قرآن کریم کتاب هدایت است، اما هدایت مدّ نظر قرآن، امری جامع و ناظر به تمام شئون زندگی انسان‌ها در دنیا و آخرت است و فرد «هادی» و کتاب «هدایت» را جامعیتی کامل از امر دو جهان لازم است و مخاطبان قرآن کریم به میزان قابلیت خود در فرایندی زمانبر از کشف و هدایت جامع تمام‌ناشدنی قرآن کریم برخوردار خواهند شد.

کلیدواژگان: جامعیت قرآن، دلالت‌های علمی قرآن، افادات علمی قرآن، قرآن و علم، هدایت جامع قرآن.

نگاهی گذرا به مآخذ حوزه قرآن و علم (به زبان عربی) در نزد قرآن پژوهان

محمدعلی رضائی کرمانی نسب پور، عضو هیئت علمی گروه علوم قرآن و حدیث، دانشگاه فردوسی، مشهد.

چکیده

بیشتر قرآن پژوهان بر این باورند که قرآن کتاب هدایت و راهبری انسان به حقیقت مطلق است و در این مسیر از عناصر گوناگون بهره جسته است. حوزه علوم تجربی هم یکی از این موارد است لذا در آیات گوناگون قرآن، آن پدیده‌هایی در هستی و جهان که به گونه‌ای به زندگی انسان ارتباط دارد از زاویه و منظر هدایتی، اشاره و تبیین شده است. همچون بیشتر دیدگاه‌ها، درباره ارتباط قرآن و علم (تجربی) سه دیدگاه وجود دارد: دیدگاه حداکثری، دیدگاه حداقلی، و گاهی هم نفی آن، شاید بتوان دیدگاه چهارمی را هم بر آن افزود و آن دیدگاه تعادلی است که بین دیدگاه اول و دوم است.

رهگیری جایگاه علم (تجربی) در قرآن کریم در منابع و مآخذ حوزه قرآن پژوهی بیشتر در دوره معاصر چشمگیر است و در بین متقدمان و متاخران کمتر به چشم می‌خورد هرچند مواردی هم موجود است. بنابر دیدگاه حداکثری در این باره، طنطاوی جوهری در تفسیر الجواهر خود به ۷۵۰ آیه اشاره می‌کند و تفسیر وی در حقیقت یک نوع دایره المعارف علوم (تجربی) است. در بیش از یک صد سال اخیر، در نزد قرآن پژوهان در دو حوزه دانشی، می‌توان عرصه قرآن و علم (تجربی) را رهگیری نمود.

الف. اعجاز علمی قرآن ب. تفسیر علمی قرآن. در حقیقت تفسیر علمی یک گرایش از انواع گرایش‌های قرآنی است (الاتجاهات التفسیریة) نه یک روش از روش‌های مفسران (مناهج المفسرین). یادآوری می‌شود که بررسی تفاسیر علمی (تجربی) قرآن در این نوشتار نمی‌گنجد ولی آنچه که با نگاهی گذرا فقط به فهرست آن می‌پردازیم، فهرست برخی از کتاب‌ها و مآخذ به زبان عربی در این باره است که به اختصار درباره آن‌ها و در حد شناسنامه کتاب بسنده می‌کنیم.

کلیدواژگان: علم، تفسیر، اعجاز، هدایت، علوم تجربی، قرآن پژوهی، تفسیر علمی، اعجاز علمی.

فرا ترکیب مطالعات مفهوم قلب در قرآن کریم

فاطمه رضاداد، دکتری علوم قرآن و حدیث، استاد همکار جامعه المصطفی العالمیه، مشهد.

علیه رضاداد، عضو هیئت علمی گروه آموزش معارف اسلامی، دانشگاه فرهنگیان، تهران.

لاله رفعت متولی، عضو هیئت علمی گروه فیزیک، دانشگاه فردوسی، مشهد.

مریم پورحسینی، عضو هیئت علمی موسسه علمی تحقیقی مکتب نرجس (س)، مدیر گروه تفسیر و علوم قرآن، مشهد.

چکیده

هدف اصلی این پژوهش، فرا ترکیب پژوهش‌های انجام شده درباره کارکرد شناختی قلب و ماهیت قلب در قرآن کریم است. روش فرا ترکیب که در این مقاله از آن بهره گرفته شده است، برای تجزیه و تحلیل مطالعات کیفی و مطالعه تفسیری آن‌ها مورد استفاده قرار می‌گیرد. جامعه آماری این پژوهش، ۲۴ مقاله پژوهشی منتشر شده با نگاه اسلامی و قرآنی از سال ۱۳۸۸ تا ۱۴۰۳ به زبان‌های فارسی و انگلیسی است. سوالات اصلی این پژوهش عبارتند از اینکه مطالعات کیفی پیشین، چه برداشتی از مفهوم قلب در قرآن کریم ارائه نموده‌اند؟ این مطالعات دارای چه اشتراکات تحلیلی هستند؟ مطالعات جدید چه افقی را فراروی مطالعات آینده قرار می‌دهند؟

نتایج این پژوهش نشان داد ۷۲ درصد از مقالات، قلب مطرح در قرآن کریم را ناظر به قلب معنوی و فرابدنی و ۲۸ درصد از منابع آن را ناظر به ساحت جسمانی دانسته‌اند که از این تعداد، ۴ درصد، آن را به بطن سوم مغز و ۲۴ درصد آن را به عضو صنوبری در سینه تفسیر نموده‌اند. همچنین به لحاظ دامنه موضوعات و مهمترین مولفه‌های مطالعاتی، این مقالات به ارتباط شناسی قلب با ساحت‌هایی همچون نفس، مغز، قلب صنوبری، صدر و غیره پرداخته بودند؛ نیز موضوعات سلامت قلب، کارکرد قلب به طور عام و نیز قلب در نگاه عرفانی از دیگر موضوعات مطرح در این مقالات می‌باشند. همچنین رویکرد قرآنی مطالعاتی این منابع همراه با رویکردهای تفسیری، فلسفی- عرفانی، ادبی- معناشناختی و پزشکی همراه بوده است. در نهایت می‌توان گفت آنچه در این پژوهش‌ها آمده، تنها می‌تواند بخشی از حقیقت قلب در قرآن باشد و مسیر مطالعه در این حوزه نیازمند کشفیات دقیق علوم تجربی است تا جنبه‌های اعجاز‌آمیز کلام وحی روشن گردد. در جمع بندی و فرا ترکیب دیدگاه‌های مختلف، می‌توانیم قلب را به عنوان یک هسته مرکزی در نظر بگیریم که توسط لایه‌های مختلفی همچون لایه فیزیکی، روانی و معنوی احاطه شده است و این لایه‌ها به طور متقابل بر یکدیگر تأثیر می‌گذارند.

کلیدواژگان: قرآن کریم، اعجاز قرآن، قلب، مغز، کارکرد شناختی، هوش قلبی، فرا ترکیب.

سرشت فلسفی استدلال به نشانه‌های خلقت در نظام الهیاتی قرآن مجید

حسین کامکار، کارشناسی ارشد فیزیک، پژوهشگر دبیرستان علامه حلی، تهران.

چکیده

یکی از اصلی‌ترین سبک‌های استدلالی قرآن کریم در گفتگوهای الهیاتی، استدلال به «آیات خلقت» است. فروکاست این استدلال‌های غیرقیاسی به استدلال‌های قیاسی موجب نارسایی در فهم ارزش معرفتی این استدلال‌ها و مخاطب آن‌ها می‌گردد. سرشت استدلال‌های آیه‌ای مشابه سرشت استدلال‌های علمی بر اساس استنتاج از طریق بهترین تبیین (IBE) و یا استدلال‌های فرضیه‌ریا (Abductive) و یا انواع دیگری از استدلال‌های غیرقیاسی است. ارائه‌ی انواع مختلف آیات خلقت (تصریف آیات) با سرشت تجمیعی و انباشتی خود می‌تواند به ایمان و علم و یقین منتهی شود، و می‌تواند به کشف پسینی امور ضروری بیانجامد، و اتکا به تجربه نیز مستلزم فروکاست شأن گزاره‌های الهیاتی به امور ابطال‌پذیر نیست. استدلال به آیات را نباید به آنچه «برهان نظم» نامیده می‌شود فروکاست و این‌ها نه در روش استدلال و نه در نتیجه استدلال یکسان نیستند. مخاطب استدلال به آیات را نباید عوام الناس پنداشت، بلکه خردورزان و اهل فکر و اندیشه (اولو الالباب) مخاطبان اصلی آیات خلقتند. ایمان اسلامی اقتضا می‌کند که حتی کسانی که با برهان‌های پیشینی قیاسی به الهیات می‌پردازند هم دلالت آیات بر مضامین الهیاتی را دریابند و درک مناسبت از آیات پروردگارشان داشته باشند.

کلیدواژگان: معرفت‌شناسی دینی، فلسفه دین، آیات خلقت، استدلال‌های غیرقیاسی، استدلال‌های فرضیه‌ریا، الهیات قرآنی، برهان نظم.

شورا و مشارکت سیاسی حداکثری مشروط (واکار گزارانه)

علی آقاجانی، عضو هیئت علمی گروه علوم سیاسی، پژوهشکده علوم اجتماعی، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، قم.

چکیده

شورا یکی از مهم ترین مفاهیم در علوم سیاسی و در تفسیر سیاسی-موضوعی قرآن است که رابطه وثیقی با مشارکت سیاسی دارد. بر این پایه سوال اصلی تحقیق آن است که ماهیت شورا در قرآن چیست و چه رهیافتی بدان، رهیافت مطلوب قرآن است؟ فرضیه پژوهش مبتنی بر روش تفسیر موضوعی آن است که شورا از مفاهیمی است که مشارکت سیاسی از آن قابل استخراج و استنتاج بوده و قابلیت ظرفیت سنجی در مفاهیم مدرن را دارد که بر اساس این ظرفیت سنجی می توان گفت از منظر قرآن شورا، به مثابه مفهومی امضایی متفاوت از مشورت بوده و در عرصه عمومی سیاسی گونه ای از الزام را به ویژه در عصر غیبت معصوم دارد و با این نگاه رکن مهم رهیافت مشارکت سیاسی حداکثری مشروط (واکار گزارانه) تلقی می شود. رهیافت واکار گزارانه (حداکثری مشروط) در رابطه با آیات شورا و نسبت به مشارکت سیاسی، در مرحله انتخاب رهبر با وجود پذیرش نص و نصب الهی اما برای مشارکت سیاسی مردم موضوعیت قائل است. مشورت با مردم و یا نمایندگان مردم امری تزینی قلمداد نمی شود. مشورت امری لازم است و هم التزام به نتیجه مشورت بالاجمال امری ضرور است. بر این پایه در عصر غیبت، مشارکت سیاسی عمومی و مشورت با مردم هم در انتخاب رهبری است و هم در جریان تصمیمات سیاسی مشروط به رعایت شرایط و زمینه های پیشینی به نحو الزامی جاری می شود و شرعیت حدوث و بقای دولت دینی با آن گره خورده است.

کلیدواژگان: شورا، مشارکت سیاسی، مشارکت سیاسی حداکثری مشروط (واکار گزارانه)، تفسیر سیاسی-موضوعی قرآن، کلام سیاسی، آیات شورا.

بررسی واژه‌های مرتبط با مبحث صوت در قرآن کریم

فاطمه پوراسداله، دبیر فیزیک، آموزش و پرورش مازندران، ساری.

چکیده

در این پژوهش، تلاش شده تا بررسی اجمالی بر روی واژه‌های مرتبط با مبحث صدا در قرآن کریم صورت گیرد. در ابتدا سعی شده تا واژگانی که به طور مستقیم با معنا و مفهوم صدا در ارتباط هستند، یافت شوند و در مرحله بعدی واژگانی که از صوت و صدا به طور غیر مستقیم استفاده کرده‌اند، احصا شوند. در مرحله بعد، واژگان بر حسب معنا، مفاهیم مرتبط با علم تجربی صوت (مانند انتقال صوت، دریافت صوت، شدت صوت و...)، ریشه لغات و ... دسته‌بندی شده‌اند. با مطالعه آیات و واژگان مرتبط با مبحث صوت در قرآن، این درک به وجود می‌آید که مواردی در این جهان وجود دارند که دانش بشر تاکنون نتوانسته جز اندکی به آن‌ها ورود پیدا کند و یا حتی وارد نشده‌است، ولی در قرآن کریم از آن‌ها صحبت به میان آمده‌است (همانند صحبت با پرندگان و حیوانات، وقوع عذاب به وسیله صدا و نفخ صور رستاخیز) که شاید بتوان با مطالعه در قرآن کریم و از پرتو انوار آن، کمی بیشتر در مورد آن‌ها دانست. نکته اصلی که در مورد مقاله حاضر باید تذکر داده شود اینست که قصد ما در این پژوهش این نیست که از طریق مطالعه قرآن، ادعای علمی جدید و یا اثبات تجربه-های موجود در مورد صوت را داشته باشیم، بلکه نیت ما، جمع آوری دائرة المعارف واژگان صوت در قرآن است. بی‌تردید در هر پژوهش مبتنی بر آیات قرآنی که بخواهد در مورد مبحث صدا صورت بگیرد، نتایج این پژوهش می‌تواند مورد توجه باشد.

کلیدواژگان: صوت، صدا، واژگان صدا، دسته‌بندی معنایی، آیات قرآن.

أثرُ القصّةِ القرآنيّةِ على العقل والسلوك

عمّار عدنان مناف الزويني، عضو هيئة التدريس في جامعة بابل، العراق.

الملخص

لقد احتوت القصّة القرآنيّة على دراسة موضوعيّة ممتعة، فقد تضمّنت القيم التي امتازت بها، كما تضمّنت قيم الفائدة والهدف، كذلك احتوت على العلاقات المتداخلة في وحدة النصّ وأبعادها في السياق والأسلوب، وباتحاد النصّ والأسلوب تمكّنا من الوصول إلى القيم الموضوعيّة وبعدها التأثيري بسبب جمال أسلوبها . إنّ المقالة تضمّنت أسلوب القصّة وأثرها في الدراسات القرآنيّة ؛ وذلك لأهميتها في الدراسة الموضوعيّة، وأيضاً تضمّنت الأسلوب القصصي، فأسلوبها يستوقفك في كلّ موقف، بل في كلّ لفظة تجذبك نحوها، وتجعلك مرتبطاً بعالم المادّة والمعنى بعالم الدنيا والآخرة لما تمتلك من القيم المعنويّة. ومن النتائج التي توصّل إليها المقال هي: الاهتمام بدور القصّة، ووحدة النصّ الذي احتوت على المعاني العميقة.

مفردات رئيسة: القصّة، الأسلوب، العقل، السلوك.

Faith, Ontological Security, and Health: A Theoretical Exploration

Heydar Shadi, Institute for Humanities and Islamic Sciences, Hamburg, Germany.

Abstract

This paper examines the relationship between faith, spirituality, and physical health, a well-explored area of research. It introduces the concept of ontological security to explain the beneficial impact of faith on health. Originally used in psychology and social sciences, ontological security refers to a sense of order and continuity in an individual's experiences. Expanding this idea, the paper introduces the term philosophical-ontological security to describe the worldview of a person of faith, who perceives the universe as a dependable, ordered, and continuous reality.

The paper argues that belief in an infinite Being and the eternity of life provides a sense of security and integrity. This is reflected in the etymology of the Arabic word for faith, iman, derived from a.m.n., which signifies security. Faith, the author suggests, helps individuals overcome existential alienation, fosters a foundational sense of ontological integrity, mitigates fear and anxiety, and boost their immune system.

Theoretical in nature, the paper also explores related concepts found in the Qur'an as well as in philosophical and mystical works. By establishing a framework for understanding these ideas, it lays the groundwork for further empirical research, particularly through experiential methodologies.

Keywords: Faith, ontology, Exploration, Quran.

The Holy Quran and Governance of Will: The Role of Willpower in Addressing Social Challenges

Mohammad Esmaeil Abdollahi, Department of Cultural and Social Governance, Faculty of Governance, University of Tehran, Tehran.

Abstract

The present study, offers a comprehensive examination of the concept of will in the Quran and its application in solving contemporary social issues. This study aims to clarify the role of individual and collective will in facing social challenges and to propose strategies for utilizing this concept in effective governance. Using an analytical-descriptive method and a qualitative approach, the research gathers and analyzes necessary data from reliable Quranic sources, interpretations, and works by contemporary Islamic thinkers.

The findings reveal that willpower holds a significant place in the Quran and is associated with concepts such as determination, aspiration, and intent. This study presents Quranic strategies for strengthening individual and collective will in society, including self-improvement, reflection, patience, action, unity, education, trust, and promoting good. Additionally, the application of Quranic principles of governance of willpower in addressing contemporary social challenges, such as poverty, corruption, identity crises, environmental issues, and challenges in the digital space, is explored.

The results indicate that enhancing collective will based on Quranic teachings can play a vital role in resolving social issues and improving governance. This study provides a conceptual framework for understanding the role of willpower in effective governance, paving the way for further research in this area.

Keywords: Governance of will, Divine will, Human will, Individual will, Collective will, Social challenges.

From Waste to Worth: Quranic Ethics and Timo Rissanen's Zero-Waste Philosophy

Shahid Zaheer, School of Arts & Design, National Textile University Faisalabad Pakistan, Punjab.

Abstract

The Quran as a holy book calls for responsible consumption and describes unduly wasteful consumption as wrongdoing. This perspective is also evident in the verse “Eat and drink but waste not by excess, for Allah does not love the wasteful” which can be found in the Quran verse 7:31. This study asserts that these teachings from the Quran can be applied in designing solutions for the textile industry and guide the implementation of Zero Waste design principles. The approach also draws upon the zero-waste design philosophy of Timo Rissanen which promotes sustainability in fashion while also being resourceful and minimalistic.

The objectives of this study are to explore and dissect the Quranic principles regarding waste (Israaf) and equilibrium Mizan as they pertain to environmental economic issues pertaining to fashion. The current study also scope out the ethical zero waste techniques propagating from these principles. To analyze the studies by Timo Rissanen case study methodology is used exploring the design process whereby end of fabric is the goal instead of fabricating various pieces of cloth.

Findings show that waste is the enemy and so is excess consumption which is also what the Quran has taught has given birth to the principles of esoteric constructivism. Various Techniques used include Tessellation Patterns, is a collage of patterns that contrived by Islamic artisans to fit together maximising the usage of fabric. Subtraction Cutting, Is what may be referred to a moderate form of cutting whereby all excessive portions of fabric are cut off. Modular Design, Garments which can be mixed with different interchangeable parts and creating less dependence on additional materials. Folding and Origami, This technique does not need fabric cutting as it involves draping the fabric in folds into a shaped design to create a wearable form this means minimal wastage Also Quran promotes the idea of moderation and this need for balance is reflected in Rissanen's zero-waste design philosophy where maximum fabric efficiency involves high performing seams. The role of faith in environmental responsibility, it illustrates how Quranic Ethics can facilitate the fashion industry to make sustainable choices thereby promoting synergy between Faith and Fashion.

Keywords: Zero-waste design, Islamic ethics, Quranic teachings, sustainable fashion, Timo Rissanen, environmental stewardship, moderation

Solutions of soft economic war In the reign of Imam Ali (peace be upon him)

Mohammad Esmaeil Abdollahi, Department of Cultural and Social Governance, Faculty of Governance, University of Tehran, Tehran.

Abstract

The present study, titled "The Holy Quran and Governance of Will: The Role of Willpower in Addressing Social Challenges," offers a comprehensive examination of the concept of will in the Quran and its application in solving contemporary social issues. This study aims to clarify the role of individual and collective will in facing social challenges and to propose strategies for utilizing this concept in effective governance. Using an analytical-descriptive method and a qualitative approach, the research gathers and analyzes necessary data from reliable Quranic sources, interpretations, and works by contemporary Islamic thinkers.

The findings reveal that willpower holds a significant place in the Quran and is associated with concepts such as determination, aspiration, and intent. This study presents Quranic strategies for strengthening individual and collective will in society, including self-improvement, reflection, patience, action, unity, education, trust, and promoting good. Additionally, the application of Quranic principles of governance of willpower in addressing contemporary social challenges, such as poverty, corruption, identity crises, environmental issues, and challenges in the digital space, is explored.

The results indicate that enhancing collective will based on Quranic teachings can play a vital role in resolving social issues and improving governance. This study provides a conceptual framework for understanding the role of willpower in effective governance, paving the way for further research in this area.

Keywords: Governance of will, Divine will, Human will, Individual will, Collective will, Social challenges.

1344-28619

